

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**KOCAELİ BASININA GÖRE 1950-
1960 TÜRK DIŞ POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞÇE ERDOĞAN

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**KOCAELİ BASININA GÖRE 1950-
1960 TÜRK DIŞ POLİTİKASI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

TUĞÇE ERDOĞAN

**TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR.
ESMA TORUN ÇELİK**

KOCAELİ 2019

TC. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BÖLÜMÜ

KOCAELİ BASININA GÖRE 1950-1960 TÜRK DIŞ POLİTİKASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZİ HAZIRLAYAN: TUĞÇE ERDOĞAN

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU KARAR VE NO: 26.06.19/18

JÜRİ BAŞKANI: Doç. Dr. Emre Tan Cielis

JÜRİ ÜYESİ: Doç. Dr. Murat ÖZDEMİR

JÜRİ ÜYESİ: Doç. Dr. Fulya

KOCAELİ 2019

ÖNSÖZ

Kamuoyu oluşturmada etkili bir araç olarak görülen gazete, kamu düşüncelerine yön verebilen, kamu düşüncelerinin pekiştirilmesini sağlayan ve kitle medyasını belirleyen yapıda olması dolayısıyla devletlerin kamuoyu üzerindeki etkisini gazete faktörü ile sağlamlaştırmasına ve gazetenin devletin ideolojik aygıtı olarak kullanılmasına neden olmuştur.

Gazetenin ve gazetecilerin devletin tekelinde etkin olması oldukça önemli bir durumdur. Walter Lipmann'ın da belirttiği gibi "*herkesin her gün okuduğu tek kitap*" olan gazete, bireylere belli bir olay veya sorun karşısında ne tarafa yönleneceğini empoze eden konumdadır. Bu durum bireyin düşüncelerinin gazeteler aracılığıyla şekillenmesini sağladığı gibi, bireylere devletin tutumlarının kendi öz inancı olduğu algısını oluşturması açısından da önemli olmuştur.

Gazete'nin iktidarın ideolojik aygıtlarından biri olarak kullanılması tüm Dünya'da yaygın olarak kullanılan bir olgu olduğu gibi Türkiye'de de incelenen dönem nezdinde önemli bir yöntem olarak kullanıldığı görülmektedir. Nitekim dönemde milletvekillerinin mesleklerine bakıldığında askerlerden sonra mecliste milletvekili adayları olarak gazetecilerin olması ve Kocaeli ilinde de gazete sahiplerinin meclis içerisinde yer almış olması gazetenin önemini açıklar niteliktedir.

Kocaeli basını ekseninde incelenen tez çalışması, 1950-1960 dönemini ele alacak olup gazetede yayınlanan dış politik haberler ekseninde incelenecektir. Bu noktada önemli olan olgu ise Kocaeli'nde 1950-1960 dönemi çıkan gazete sahiplerinin Cumhuriyet Halk Partisi'nden ve Demokrat Parti 'den milletvekili, üye ya da Kocaeli'de il ve ilçe teşkilatlanmasında görev almalarıdır. Bu durum Kocaeli'nde gazetelerin partiler ekseninde yazılmasına ve taraf oluşumun hızlanmasına neden olmuştur. Fakat gazetelerdeki taraflı anlatım durumları ulusal basından farklı bir şekilde neşredilmiştir. Nitekim birçok olayda iktidar-muhalefet ilişkileri veya dış politika haberlerinin ulusal basından farklı olarak ya yerel basında yer almadığı ya da farklı bir şekilde yorumlandığı görülmektedir. Bu durumun yoğun olarak görüldüğü gazeteler ise daha çok Kocaeli'nde CHP etkisi altında olduğu bilinen gazetelerdir.

Bu noktalardan hareketle çalışmanın içeriği hem tarihsel açıdan hem de siyasal açıdan önemli bir dönem olan 1950-1960 arasında dış politikadaki yaşanan gelişmelerin yerel basınına nasıl yansıdığı ve halka dış politikanın nasıl aktarıldığını gazetelerden yola çıkarak analiz etmektir. Çalışmanın temel amaçlarından biri ise, partiler arasında dış politik gelişmeler konusundaki görüş farklılıklarının yerel basın üzerinde nasıl devam ettiğini Kocaeli basını örneğinde ortaya çıkarmaktır. Aynı zamanda Cumhuriyet Halk Partisi'nin siyasetteki önemli isimlerine rağmen 1950 seçimlerinden başlayarak üç dönem boyunca Demokrat Parti'nin seçimleri kazanması ve Kocaeli'nde bütün milletvekillerini Demokrat Parti'nin çıkarması, bu dönemde Kocaeli basınının bakış açısını nasıl etkilediğini saptamak açısından önemli olup, çalışmanın amaçları arasındadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, öncelikli olarak Cumhuriyet döneminden Demokrat Parti dönemine kadar basın hareketlerin tarihsel seyri kısaca aktarılacak olup, 1950-1960 yılları arasında çıkarılan Azim, Bizim Şehir, Demokrat Kocaeli, Hürsöz, Türk Yolu, Yavuz İzmit Gazetelerinin içerik analizi yapılarak Kocaeli basınının gelişimi ele alınacaktır.

İkinci bölümde ise, çalışmanın diğer ana konusu olan dış politika faktörü Cumhuriyet'in ilanından Demokrat Parti'nin kuruluşuna kadar ele alınacak olup Demokrat Parti'nin kuruluşunda dış politika faktörünün etkisi tartışılacaktır.

Üçüncü bölümde ise, çalışmanın asıl konusu olan 1950-1960 dönemi Türk dış politikası Kocaeli basını ekseninde gazetelerde çıkan haberler doğrultusunda aktarılacaktır. Bu bölüm Demokrat Parti'nin seçim dönemlerinde başa gelmesiyle başlıklandırılmış olup dış politikada yaşanan gelişmeler seçim dönemleri arasında yaşanan olaylar neticesinde kronolojik olarak ele alınmıştır.

Son olarak çalışmada elde edilen sonuçlara değinmek gerekirse, çalışma tarihsel ve siyasal anlamda incelendiği dönem açısından önemlidir. Bununla birlikte dış politik gelişmelerin hem İstanbul'a yakınlığı hem de Anadolu'ya bir kapı olan bu nitelikleri açısından dönemin iktidarı için önemli şehirlerinden biri olan Kocaeli özelindeki yerel gazeteler aracılığıyla görmek yine önemli olacaktır. Bu noktalardan hareketle yerel gazetelerin tarihsel önemi, politik gelişmelerin bu yerel gazetelere ne denli ve ne şekilde yansıdığını görmek açısından da hem literatüre hem de sonraki çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın başlangıcından sonlandırılmasına dek geçen süre dâhilinde bilimsel yardımlarını ve manevi desteğini esirgemeyen, çalışmamı titizlikle sahiplenen değerli hocam, Doç. Dr. Esmâ Torun Çelik'e teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca, tüm eğitim hayatımda olduğu gibi Yüksek Lisans eğitimimde de, benden desteklerini esirgemeyen babam Süleyman, annem Gülay ve kardeşlerim Berkay ve Berat Erdoğan'a teşekkürlerimi sunarım.

Tuğçe ERDOĞAN

Kocaeli, Haziran 2019.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	7
1. CUMHURİYET DÖNEMİ BASIN HAREKETLERİ	7
1.1. Tek Parti Dönemi Basın Hareketlerinin Tarihsel Seyri	8
1.1.1. Atatürk Dönemi Basın Hayatı	8
1.1.2. Milli Şef Dönemi Basın Hayatı	12
1.2. Demokrat Parti Dönemi Basın Hareketlerinin Tarihsel Seyri	14
1.3. Yerel Basın Hayatı Örneğinde Kocaeli Ve Kocaeli’de Basın Hareketlerinin Tarihsel Seyri	18
1.3.1. Tek Parti Dönemi Kocaeli Basın Hayatı	20
1.3.1.1. Hür Fikir Gazetesi.....	20
1.3.1.2. Türk Yolu Gazetesi	20
1.3.1.3. Genç Düşünceler Gazetesi	21
1.3.1.4. Körfez Gazetesi.....	21
1.3.1.5. Marmara Gazetesi	21
1.3.1.6. Yeşil İzmit Gazetesi.....	21
1.3.2. Demokrat Parti Dönemi Kocaeli Basın Hayatı	22
1.3.2.1. Türk Yolu Gazetesi	22
1.3.2.2. Hürsöz Gazetesi	23
1.3.2.3. Demokrat Kocaeli Gazetesi	25
1.3.2.4. Azim Gazetesi.....	26
1.3.2.5. Bizim Şehir Gazetesi	26
1.3.2.6. Yavuz İzmit Gazetesi.....	27
İKİNCİ BÖLÜM	28
2. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI	28
2.1. Tek Parti Dönemi Türk Dış Politikasının Tarihsel Seyri	28
2.1.1. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası	29
2.1.2. Milli Şef Dönemi Türk Dış Politikası	34
2.2. Demokrat Parti’nin Kuruluşu ve Dış Politika Faktörü	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	43
3. KOCAELİ BASININA GÖRE 1950-1960 DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI	43
3.1. 1950-1954 Yılları Arasında Kocaeli Basını Ekseninde Dış Politika	46
3.1.1. Türkiye ve Kore Savaşı	50
3.1.2. Türkiye ve NATO	57
3.1.3. Türkiye ve Balkan Paktı	61
3.1.4. Dış Politikada Devletlerle İlişkiler	63
3.2. 1954-1957 Yılları Arasında Kocaeli Basını Ekseninde Dış Politika	70
3.2.1. Türkiye ve Bağdat Paktı	73
3.2.2. Türkiye ve Kıbrıs Sorunu	76
3.2.3. Dış Politikada Devletlerle İlişkiler	93
3.3. 1957-1960 Yılları Arasında Kocaeli Basını Ekseninde Dış Politika	102
3.3.1. Dış Politikada Devletlerle İlişkiler	104
SONUÇ.....	110
KAYNAKÇA	114
EKLER.....	129
ÖZGEÇMİŞ.....	136

ÖZET

II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Demokrat Parti'nin 1950 yılında iktidara gelmesi hem DP içinde hem de CHP içerisinde olağanüstü bir durumu oluşturmuştur. İç politik söylemleri CHP'den tamamen farklı olan DP, dış politikada ise, iktidarının ilk yıllarında CHP'nin izlediği Batılılaşma yolu üzerinden ilerlemiştir. Ancak parti daha sonra dış politika konusunda muhalefetle anlaşmazlığa düşmüş ve özellikle CHP tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. Muhalefetin eleştirilerinin yoğun olduğu bu dönemin izlerini ulusal basın aracılığıyla sürmek mümkündür.

İktidar ve muhalefet arasında temelde iç politika eksenli başlayan tartışmalar Demokrat Parti iktidarının sonlarına doğru iyice artmış ve giderek dış politika da tartışma konusu edilmeye başlanmıştır. Ulusal basın kadar yerel basında da bu tartışmalar ve görüş ayrılıkları yer bulmuştur. Partiler arasındaki anlaşmazlıklar yerel teşkilatları da önemli ölçüde etkilemiş ve yerel basında bu tartışmalar, dış politika noktasını da içine almıştır. Yerel basının siyasi partilerle ilişkileri, söz konusu dış politikada yaşanan tartışmaların yönünü ve dozunu etkilemiştir. Çoğu kez merkezde ve partilerin liderleri arasındaki çatışmalar, özel de incelenen Kocaeli'nde yayınlanan gazeteler ve gazeteciler arasında da devam ettiği gözlemlenmiştir.

Partiler arasındaki çatışmalar ve görüş ayrılıklarının yerel basını en çok etkilediği kentlerin başında Kocaeli gelmektedir. Hareketli ve renkli bir basına sahip olan Kocaeli kentinde, çok partili hayata geçilmesinden sonra çok sayıda gazete çıkamaya başlamıştır. İktidardaki DP ve en büyük muhalefet partisi konumunda olan CHP'nin il ve ilçe teşkilatlarında birçok gazete patronları ve gazeteciler yer almıştır. Bu nedenle partilerin dış politik görüşlerindeki farklılıklar büyük oranda Kocaeli basınında da yer bulmuştur. Bu tartışmalar zaman zaman sertleşmiş ve kentteki siyasi gerginlikleri tırmandırmıştır. Yerel basın ekseninde ülkenin iç ve dış politikasında parti yandaşlığını bu denli etkili olması vatandaşlar arasında da çatışmalara zemin hazırladığı gibi ulusal çıkarılara zarar verecek boyuta da ulaşabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, Basın, Kocaeli Basını, Demokrat Parti

ABSTRACT

The emergence of the Democratic Party, established after the Second World War in 1950, has created an extraordinary situation both within the DP and within the CHP. DP, whose domestic political rhetoric is completely different from the CHP, has progressed through the Westernization path followed by the CHP in its early years in its foreign policy. However, the party later disagreed with the opposition on foreign policy and was particularly criticized by the CHP. It is possible to trace the traces of this period in which the criticism of the opposition is intense through the national press.

The debates that started between the power and the opposition mainly on the basis of domestic politics increased gradually towards the end of the Democratic Party power and foreign policy became a subject of debate. These debates and differences of opinion were found in the local press as well as the national press. Disagreements between the parties also affected the local organizations and these discussions in the local press included the point of foreign policy. The relations of the local press with political parties influenced the direction and dose of the debates in the foreign policy in question. Often, clashes between the headquarters and the leaders of the parties have been observed to continue among the newspapers and journalists published in Kocaeli.

Kocaeli is one of the cities where clashes and disagreements among the parties affect the local press the most. In the city of Kocaeli, which has a vibrant and colorful press, many newspapers started to be published after the multi-party life. In the provincial and district organizations of the ruling DP and CHP, which is the largest opposition party, many newspaper bosses and journalists took part. For this reason, the differences in the parties' foreign policy views have been largely included in the Kocaeli press. From time to time, these debates escalated and escalated political tensions in the city. In the local press axis, the fact that party supporters are so influential in the country's domestic and foreign policy paves the way for conflicts among the citizens, and can reach a dimension that will harm the national interests.

Keywords: Foreign Policy, Press, Kocaeli Press, Democratic Party

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ATAM	Atatürk Araştırma Merkezi
BKNZ	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
DP	Demokrat Parti
Ed	Editör
EOKA	Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü
HAZ	Hazırlayan
HP	Hürriyet Partisi
İÜ	İstanbul Üniversitesi
KOU	Kocaeli Üniversitesi
MP	Millet Partisi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NO	Numara
OTAM Merkezi Dergisi	Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama
s	Sayfa
S	Sayı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
Yay	Yayınlayan

GİRİŞ

İnsanların, duygu ve düşüncelerini paylaşma yöntemlerinden biri olan haberleşme, zamanla toplum içinde ve bütün topluma yönelik olarak, bir kitle iletişim unsuru haline gelmiştir. Bilgilerin kısa süre içerisinde insanlara ulaştırılmasına olanak sağlayan kitle iletişim araçlarının, yazılı kaynaklarına bakıldığında karşımıza süreli yayın olan gazete ve dergiler çıkmaktadır. Bu iki süreli yayın içerisinde gazeteler, topluma bilgileri daha hızlı bir şekilde aktarması bakımından ve geniş kitlelere ulaşması açısından dünya basın tarihinde oldukça önemli bir yere konumlanmış ve bu unsurlar Türk basın tarihinin de gelişimini sağlamıştır.

Türk basın tarihinin gelişimine bakıldığında ise, basın tarihinin Osmanlı döneminden itibaren ele alınması Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihsel sürekliliğini anlatabilmek açısından önemlidir. Bu bağlamda bakıldığında, Türk basın tarihi Osmanlı döneminde Fransızların etkisi altında büyük bir aşama kaydetmiştir. Nitekim İzmir'de yayın hayatına başlayan başta "*Le Bulletin de Nouvelles*" daha sonra ise "*La Gazette Française de Constantinople*", "*Mercure Oriental*" gazeteleri Osmanlı'da basın hayatının yerel ve yabancı eksenli başladığını simgelediği gibi, dönemin Padişahı II. Mahmud'un ulusal basın faaliyetlerine başlamasına da etki etmiştir. (Budak,2012:664)

II. Mahmud'u resmi bir gazete kurmaya iten temel etken şüphesiz ki İzmir'de Fransızlar tarafından çıkarılan Fransızca gazetelerin dış politikayı etkilemede ve kitlelere duyurmadaki etkisidir. (Topuz,1973:5) 1831'de çıkarılmaya başlanan ve resmi gazete niteliğinde olan Takvim-i Vekâyi'nin temel amacı bu bağlamda, iç politikada yaşanan değişim ve dönüşümden halkı haberdar etmek olsa da, dış politikada devletlerin politikalarının öğrenilmesi açısından da oldukça önemli bir araç olarak kullanılmasını sağlamaktır.

II. Mahmud'un getirdiği yenilik hareketleriyle yeni bir aydın tipi doğmuş ve bu aydın tipi İlber Ortaylı'nın deyişiyle, *dünya görüşleri, davranış biçimleri ve politikalarıyla 19. Yüzyıl Osmanlı yeni insan tipinin temsilcileri* olmuşlardır. (Ortaylı,1986:70) Yeni aydın tipinin ana politikası ise, halkı bilgilendirmeyi ve bilinçlendirmeyi ana hedef haline getirmek ve bu yolda ise basını önemli bir

materyal olarak kullanmaktır. Bu doğrultuda bakıldığında ise, Takvim-i Vekâyi'den sonra 1840 yılında yarı resmi gazete niteliğinde *Ceride-i Havadis*'in yayımlandığı görülmektedir. Gazete'nin ağırlıklı olarak dış ülkelerden haberler yaptığı ve özellikle Kırım Savaşı hakkında okuyucularına bilgiler aktardığı bilinmektedir. (Topuz, 1973:9) Basın hayatının sosyal ve toplumsal bir hareketi içermeye başlaması Hilmi Ziya Ülken'in deyişiyle *Tanzimat'ta sokağın etkin rol oynamaya başlamasına* neden olmuş ve yayınlar artık devletin resmi organı değil bağımsızlaşarak sivil bir kuruluş haline gelmeye başlamasına neden olmuştur. (Ülken,1992:41)

İlk sivil Türk gazetesi ise 1860 yılında Agâh Efendi ve Şinasi'nin çıkardıkları *Tercüman-ı Ahvâl* Gazetesi olmuş ve dönemin niteliğinin anlanması açısından gazetenin çıkış yazısı oldukça önemli olmuştur. Bu yazıda, aydın ve halk tipinin değişmeye başladığı, gazetenin o güne kadar halkı bilgilendirme iddiasında olduğunu bundan sonra ise halkın sözcüsü olacağını vurgulanmıştır.(Özyurt, 2008:57) Ahmet Hamdi Tanpınar, Şinasi'nin gazeteleri için “ *Kaleminden her çıkan satır, kafamızda ya bir hurafeyi yıkıyor yahut da memlekete yeni bir şey getiriyordu.*” diyerek Şinasi'nin gazete faaliyetlerindeki rolünü ve oluşturmaya başladığı muhalefet ortamının fikri yapısını ortaya koymuştur. (Tanpınar, 1988:213)

Halk kitlesine hitap etmeye öncelik veren ilk Osmanlı aydını, Şinasi'nin gazetenin gelişiminde ve Osmanlı'ya etkisinde büyük bir önemi olduğu görülmektedir. Örneğin, 1862 yılında çıkartmaya başladığı *Tasvir-i Efkâr* Gazetesi'nde yayınladığı makalelerde halkın sorunlarına değinmeyi öncelikli hedef haline getirmiş ve ekonomi, milli menfaatler, halkın ihtiyaçları gibi konulara sık sık değinmiştir. (Ülken, 1992:41)

Sivil gazetelerin arttığı bu dönemde basına bir yaptırım türü olarak “Ceza Kanunu” koyulmuştur. 1858 yılında çıkarılan bu kanun ile asılsız istinat, müstehcen mizah ve adaba aykırı yazılar yasaklanmıştır. Fransız menşei olan ceza kanununun ağırlığı bakımından Fransa'da kısa süre yürürlükte kalmış olmasına rağmen Osmanlı'da II. Meşrutiyet'in ilanına kadar kalmış ve 1864 yılında ise yine Fransız menşei olan ilk Basın Kanunu çıkarılmıştır. (Topuz,1973:36-38) Topuz'un *Özenti Yönetmelik* diye tabir ettiği “Matbuat Nizamnamesi” Osmanlı basın hayatına sert bir etki etse de 1864'de çıkarılan “Mahalli İdareler İle İlgili Kararname” ile yerel yönetim birimlerinde yeniden yapılandırılmaya gidilmesine neden olmuş ve

hükümetin her ilde bir basım evi açma kararı yerel gazeteciliğin önem kazanmasına neden olmuştur. (Topuz,1973:43)

Tanzimat'ın getirdiği Batılılaşma politikası ekseninde yurt dışına gönderilip eğitim alan “*Genç Osmanlı*” olarak nitelendirilen aralarında Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ali Suavi gibi gazeteci aydın grubunun bulunduğu kişiler Osmanlı'nın modernleşmesi fikrini basının itici gücüyle tabana yayarak Meşrutiyet fikrinin oluşmasına zemin hazırlamışlardır. Çıkarttıkları *Tasvir-i Efkâr*, *İbret*, *Muhbir*, *Hürriyet* gibi gazeteler ile düşüncelerini halka aktarmışlar ve birer mektep vazifesi görmüşlerdir.(Özyurt, 2008: 61) Aynı zamanda Avrupa'da da yayın hayatına devam eden Genç Osmanlılar *Ulüm* ve *İnkılap* adında gazetelerde çıkarmışlardır. (Topuz,1973:40) Kendinden önceki dönem adamlarının eleştirilerini de gazetelerinde yapmayı ihmal etmeyen Genç Osmanlılar farklı bakış açılarıyla Osmanlı modernleşmesine yeni bir ivme kazandırmışlardır.

Modernleşme aşamalarının hızla kat edilmeye başlandığı Tanzimat Fermanı'nın ilanından I. Meşrutiyet'e kadar çıkan gazetelere bakıldığında, *Takvim-i Vekayi*, *Ceride-i Havadis*, *Tercüman-ı Ahval*, *Tasvir-i Efkâr*, *Muhbir*, *İbret*, *Basiret*, *Muhip*, *Ayine-i Vatan*, *Utarız*, *Terakki*, *Mümeyyiz*, *Hakayikül Vakayi*, *Asır*, *Devir*, *Hadika*, *Hulasatül Efkâr*, *Medeniyet*, *Sadakat*, *İstikbal*, *Vakit*, *Sabah* gazetelerinin çıktığı görülmektedir. (Topuz,1973:40)

Tanzimat basını sadece gazeteler ile sınırlı kalmamış aynı zamanda mizah dergileri de çoğalmıştır. 1870 yılında çıkarılan *Terakki* ilk mizah gazetesi olarak yayın hayatına girmiş daha sonra ise *Diyojen* yayın hayatına başlamıştır. Çıkarılan mizah dergi ve gazeteleri ise, *Asırın Eğlence Nüshası*, *Letafif-i Asar*, *Şarivari*, *Çingiraklı*, *Tatar*, *Hayal*, *İbretnüma-yı Alem*, *Kamer*, *Latife*, *Kahkaha*, *Şafak Tiyatro*, *Çaylak*, *Meddah* dır. (Çeviker,1985,C.1:25)

1876 yılında ilan edilen Meşrutiyet ile birlikte ise, basında özgürlükçü bir havanın var olacağı kanaati doğmuş olmasına rağmen Kanun-i Esasi'de “Sultancı” bir anlayışın hâkim olması, basın alanında bu düşüncenin geride bırakılmasına neden olmuştur. (Findley,2014: 258-259) Nitekim kanun da yer alan 12.maddeye göre; *Basın kanun dairesinde serbesttir.* ibaresi basında istenen özgürlük isteklerini kısıtlamış ve basının Sultancı bir anlayışa göre şekilleneceği göstermiştir.(Çeviker,

1985:50) İstibdat olarak nitelendirilen bu dönemde Matbuat Müdürlüğü ve Zaptiye Nezareti'nin katkısıyla gazeteler üzerinde sansür arttırılmıştır. (Koloğlu,1985:80-86)

Sultan Abdülhamit, Osmanlı basınına kontrol altında tuttuğu gibi yabancı basınına da kontrol altında tutmak istemiş ve bunun için çabalamıştır. Yabancı basın olarak takip ettiği ve Türkçe 'ye çevirttiği *Times*, *Temps*, *Kölnische Zeitung*, *Tribuna* ve *Standart* gibi gazeteleri para vererek yanına çekmeye çalışmış ya da hoşuna gitmeyen gazetelerin ülkeye girişini yasaklayıcı, kısıtlayıcı önlemler almıştır. (Topuz,1973:68)

Abdülhamit'in baskıcı rejiminden kaçan Jön Türkler ise yurtdışında birçok dergi ve gazete yayınlamıştır. Bu gazetelerden bir kaçı ise, *Hayal*, *İstiklal*, *Meşveret*, *Ezan*, *Mizan*, *Hürriyet*, *Hadika*, *Kanun-i Esasi*, *İntikam*, *Selamet* vs. gibi gazetelerdir.(Çeviker,1985:271)

II. Meşrutiyet'e kadar Osmanlı'da yayınlanan üç adet gazete olduğunu yazan Topuz, bunların *İkdam*, *Sabah* ve *Tercüman-ı Hakikat* olduğunu belirtmiştir. 1901 yılında ise ilk Türk basın grevinin *Saadet Gazetesi* tarafından yapıldığına değinen Topuz, gazetenin yayın hayatının çok uzun ömürlü olmadığına da değinmiştir. (Topuz,1973:68)

24 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte, gazeteciler toplanarak "Osmanlı Matbuat Cemiyetinin" temellerini atmışlar ve toplantıda aldıkları kararlarla sansürün "gazeteler hürdür, sansür yasaktır."¹ söylemiyle kalkmasına vesile olmuşlardır.(Kabacalı, 1994: 56) 25 Temmuzda sansürsüz gazetenin yayınlanması 24 Temmuz'un "Gazeteciler Bayramı" olarak anılmasını sağlamıştır. (Topuz,1973:102)

II. Meşrutiyet'in ilk günlerinde İstanbul'da faaliyet gösteren ve halk tarafından tutulan *İkdam*, *Sabah*, *Tercüman-ı Hakikat* ve *Saadet* gazeteleridir. Aynı zamanda dönemin özgürlükçü havasından yararlanan Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi ve İbrahim Hilmi gibi isimler mizah gazeteleri yayınlamaya başlamış, bir dizi hatası yüzünden yayından kaldırılan *Takvim-i Vekâyi*'de 29 Temmuz 1908'de yayınlanmaya başlamıştır. (Girgin, 2001: 96-97) Basındaki özgürlükçü havanın etkisiyle ilk üç buçuk yılda 607 gazete yayın hayatına girerken 1918 yılına kadar 918

---

¹ 24 Temmuz günü *İkdam* gazetesinin sahibi Ahmet Cevdet ile *Sabah* gazetesinin sahibi Mihran Bey'in sansür memurlarına verdikleri cevaptır.

adet gazete yayınlanmıştır. Bu gazetelerden bir kaçısı ise, *Yeni Gazete, Serbesti, Tanin, Mizan, Hukuku Umumiye, Serbesti, Sadayı Millet, Şurayı Ümmet, Takvim-i Vekâyi, Osmanlı, Volkan, Tercüman, Tasviri Efkâr*'dır.

Dergiler ise, *Genç Kalemler, Yeni Mecmua, Türk Yurdu, Halka Doğru, Resimli İstanbul* vs. (Topuz,1973:106)

1 Kasım 1914'de, Dünya'da yaşanan gelişmeler ekseninde Osmanlı Devlet'i kendini savaşın ortasında bulmuştur. Savaşta İttifak Devletleri'nin yanında yer alan Osmanlı, savaşa giriş nedenlerini halka aktarmak amacıyla gazete yoluna başvurduğu gibi savaştığı ülkelere karşı da propaganda faaliyetlerine girişmiş ve basını etkili bir silah aracı olarak kullanmaya çalışmıştır. Osmanlı Devlet'i bu bağlamda ilk propaganda faaliyetini "Ayastefanos'daki Rus Abidesinin Yıkılışı" adlı filmle yapmıştır. (Avşar,2003:78-80) Gazeteyi propaganda aleti olarak kullanması ise, İngiltere'nin *Wellington House* adlı gazetesine tepki olarak *Musarrer Çöl Gazetesi*'ni kurarak yapmıştır. Aynı zamanda yazar kadrosunda Halide Edip, Yusuf Akçura gibi isimlerin olduğu bu gazete Filistin'de görülen iki Osmanlı gazetesinden biri olması ve 1900'de kaza olan Birüssebi'de çıkması, yerel gazetecilik açısından oldukça önemli olmuştur. (Polat,2014:143-150)

Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasından sonra başlayan işgallere Anadolu halkı bölgesel çapta tepkilere başlamıştır. Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından Anadolu'da direniş faaliyetlerini örgütlenmeye girişilmiştir. Anadolu'da ve İstanbul'da milli mücadeleyi destekleyenlerin yanı sıra karşı çıkan birçok gazete ve dergi faaliyet göstermiştir. İstanbul'da, *İleri, Yeni Gün, Akşam, Tasvir-i Efkâr, İkdam, Tercüman* ve *Vakit* gibi gazeteler mücadeleye destek vermiştir.

Mücadeleye destek vermeyen gazeteler ise, *Peyam-ı Sabah, Alemdar* ve *İstanbul* gibi yayın organlarıdır. (Topuz,1973:122) Yunus Nadi tarafından yayına hazırlanan *Yeni Gün Gazetesi* ise, İngilizler gazetenin basımevini işgal edince baskı makinelerini Ankara'ya taşımış ve yayın hayatına burada devam etmiştir.(Topuz,1973:123)

Anadolu'da ise, milli mücadeleye destek veren bu gazeteler; *İrade-i Milliye, Hâkimiyet-i Milliye, Hukuk-u Beşer, Öğüt, Yeni Gün, Anadolu Ajansı, Ses, Doğru Söz, İzmir'e Doğru, Adana, Yeni Adana, Açıksöz, Babalık, Nasihat, Albayrak, Varlık,*

Emel, Hakikat, Hadise, Ahali, Trakya, Yeni Edirne, İstikbal, Işık... (İnuğur,1992:23.) Mücadelenin aleyhinde yayın yapan gazeteler ise, Trabzon'da *Selamet*, Balıkesir'de *İrşat*, Adana'da *Ferda*, Kastamonu'da *Zafer*, İzmir'de *Köylü*, *Şark*, *Müsavat*, *Islahat*, Edirne'de *Teemmin*, Bandırma'da *Adalet* ve Bursa'da *Bursa* ve *Mücahhede* gibi gazetelerdir.(Girgin,2001:104-112)

7 Ekim 1923'e gelindiğinde ise işgalci kuvvetlerin geri çekilmeye başlaması İstanbul basınına uygulanan sansür yasağı ortadan kaldırılmış, 29 Ekim 1923 'de ise Cumhuriyet ilan edilmiştir.

Halkın sesi olmaya özen gösteren ve günün olayları hakkında halka bilgi vermeyi hedef haline getiren basın her ne kadar devletten bağımsızlaşarak sivil gazeteler kurmuş olsa da devletin kontrolünden bir türlü kurtulamamıştır. Baskılar ya ödenek desteğini kesme gibi küçük yıldırma politikaları ya da hapis cezalarıyla sağlanmaya çalışılmış ve basın dönem iktidarına uyum sağlamaya zorlanmıştır. Bu durum Osmanlı Devlet'inde bu şekilde işlerken yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde ise benzer bir seyir devam etmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. CUMHURİYET DÖNEMİ BASIN HAREKETLERİ

Osmanlı Devlet'inin hukuken sona erdiği Mudanya Ateşkes Antlaşması'ndan sonra yeni bir devletin temellerini inşa etmeye başlayan TBMM, 1923 yılında cumhuriyeti ilan ederek Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenlik hakkını Tanrısal bir erkten alıp halka devretmiş ve böylelikle demokrasi kavramını cumhuriyetin temelleri üzerine oturtmuştur.

Demokratik rejimlerde ise, halkı bilgilendirme, yönlendirme ve kamuoyu oluşturma görevi basına addettirilmiş ve böylelikle yapılan devrimler devlet tekelinde halka basın yoluyla aktarılmak istenmiştir. Basının işlevinin önemli olduğu bu dönemde 1924 Anayasası'nın 77. maddesine basın ile ilgili, "Basın yasalar çerçevesinde serbest ve yayınlanmadan önce hiçbir teftiş ya da incelemeye bağlı değildir." yasası konulmuştur. Fakat devrimlerin yoğun olduğu bu dönemde tüm dünyada olduğu gibi Atatürk döneminde de karşı devrimlere yenik düşmemenin ana hedef olması basına tam özgürlüğün verilmemesine neden olmuştur. Öncelikle Ulusal Kurtuluş Savaşı'na karşı olanlar 150'lilikler adı altında sürgüne gönderilmiş, rejime karşı olanlar İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmıştır. Basın alanında ise rejimi destekleyen gazete sahiplerinin ve yazarlarının Milletvekili olduğu, bürokrasinin üst katmanlarında yer aldığı gözlemlenmiştir. Nitekim tüm bunların devrim döneminin olağanüstü yetkileri dâhilinde gerçekleşmek durumunda kaldığı söylenebilir.

Devrimlerin halka empoze edilmeye çalışıldığı dönemi kapsayan 1923-1938 yılları arası basın, dönemde gerçekleşen olaylar neticesinde baskılara maruz kalmış ve yasalar çerçevesinde sınırlandırılmıştır. 1938-1950 yılları arasında ise yasalar çerçevesinde basınının sınırlandırılması devam ettiği gibi II. Dünya Savaşı'nın etkileri hem iç politikada hem de dış politikada kendini göstermeye başlamış ve hem halk hem de basın özgürlük arayışı içerisine girmiştir. Böyle bir ortamda ise Demokrat Parti kuruluşunun temellerini "özgürlük" ilkesi altında toplamış ve halkın refahını, basının özgürlüğünü ana hedef göstermiştir. Tüm bu etkenler Demokrat Parti'nin kurtuluş olarak görülmesini sağlasa da Demokrat Parti, iktidarının ikinci dört yıllık döneminde baskı ortamı yaratmış ve özgürlük vaatleri gerçekleşmemiştir.

1.1. Tek Parti Dönemi Basın Hareketlerinin Tarihsel Seyri

Siyasal rejimin tümünden değiştirildiği 1923 yılı her ne kadar halkın esaretten kurtuluşunu simgelese de hilafetin ve saltanatın kaldırılması fikri birçok geleneksel halk kesimi açısından olumlu sayılmamıştır. Bu durum gerek basında yazılan yazılar gerekse halk tabanında çıkan ayaklanmalarla kendini göstermiştir. Devrimin etkilerinin halka olumsuz bir şekilde sirayet ediyor olması, iktidarın devrimi halka doğru açıklama misyonuna girişmesine neden olurken olumsuz etkenlerde bulunanlara ise cezalandırılma yoluna girilmiştir. Bu dönemde özellikle basın hareketlerinin halka etkisinin yoğun olması basında kısıtlamalara ve zorlamalara gidilmesine neden olmuş ve gazeteciler ateşten bir gömlek giymek zorunda kalmıştır.

Karşı devrime karşı yapılan bu kısıtlama hareketleri Cumhuriyet'in ikinci tek parti dönemini kapsayan 1938-1945 yılları arasında ise II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle yine iktidara dönük bir yazı politikası uygulamak durumunda kalmışlardır. Türkiye'nin savaşta tarafsızlığını etkileyecek ve devletler ile olan ilişkilerinin zedeleneceği herhangi bir yazının ve düşüncenin kabulünün olmadığı bu dönem Demokrat Parti iktidarının şekillenmesine katkı sağlamış ve özgürlük vaatleri iktidara gelmesine neden olmuştur.

1.1.1. Atatürk Dönemi Basın Hayatı

Mustafa Kemal'in okul yıllarından itibaren basına büyük önem verdiği Ahmet Emin Yalman'a verdiği röportajdan anlaşılmaktadır. Röportajda, ülkenin gidişatının yaratmış olduğu kötü etkinin hızla yayılması üzerine mektepte gazete çıkarmaya başladıklarını ve bu gazetenin yazılarının da çoğunlukla kendi tarafından yazıldığını ifade etmiştir. (İnuğur,1992:15-16) Mondros Mütarekesi'nden hemen sonra İstanbul'a dönerek, milleti uyandırmanın ve kamuoyu oluşturmanın en iyi yolunun gazete çıkarmak olduğu düşüncesiyle arkadaşı Ali Fethi (Okyar) ile *Minber* Gazetesi'ni çıkartmış; bazen ismiyle bazen de imzasız birçok yazısı yayınlanmıştır. (Özkaya,1989:9-10)

Milli Mücadele döneminde de Sivas'ta İrade-i Milliye Gazetesi'nin çıkarılmasını sağlamıştır. Ankara'ya gelmesinden hemen sonra milli mücadelenin

sesi olması için önce Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nin çıkarılmasını sağlamış, arkasından da Türk ulusunun haklı sesini dünyaya duyurması için Anadolu Ajansı'nın kurulmasına destek sağlamıştır. Bu konudaki çabalarının temel nedeni basın kitleler ve devlet politikaları üzerindeki etkisini çok iyi bilmesindedir.

Milli Mücadele'nin silahlı aşamasının zaferle sonuçlanmasından sonra, 1 Kasım 1922'de Saltanat kaldırılmış ve Osmanlı Devleti'ne son verilmiştir. Barış görüşmeleri için Lozan'a İsmet Paşa'nın gönderilmesiyle tüm dünyaya TBMM'nin Türklerin tek temsilcisi olduğu gösterilmiştir. Saltanatın kaldırılmasından sonra yeni rejimin ne olacağı tartışmaları başlamıştır. Rejim tartışmalarının vuku bulması muhalifliğin artmasına neden olurken Mustafa Kemal halkın görüşlerini anlayabilmek adına 14 Ocak- 20 Şubat 1923 tarihleri arasında yurt gezisine çıkmış ve bu yurt gezisinin en önemli noktası ise 16- 17 Ocak'ta yapılacak olan basın toplantısının yeri olan Kocaeli olmuştur.

16-17 Ocak'ta yapılan basın toplantısına İstanbul gazetecileri çağırılmış ve İstanbul gazetecileri dışında toplantıya İzmit'ten Kılıçzade Hakkı – İleri Gazetesi yazarı olarak toplantıda bulunmuştur. (Akandere, 2001:124) Basın toplantısının İzmit'te olmasının en önemli sebebi ise kuşkusuz ki İzmit'in İstanbul'u ve Anadolu'yu birbirine bağlayan köprü niteliğinde olmasıdır. Aynı zamanda İstanbul basınının da en kolay ulaşabileceği yer olarak İzmit seçilmiştir. (Torun,2008:26)

Basın toplantısının amacına Nutuk'ta yer veren Mustafa Kemal, ilk olarak, Saltanat ve Hilafetin birbirinden ayrılması üzerine saltanat hakkında kamuoyunun düşüncelerini almak, ikinci olarak, Halk Fıkrası adında kurulacak parti için halkın görüşlerini almak ve son olarak, Milli Mücadele sonrası ordunun durumunu yakından görmek olduğunu belirtmiştir. (Atatürk,2012:505) Nitekim sorulan sorular ve verilen yanıtlar gündemi ve gelecek Türkiye'sini alakadar eden nitelikte olmuş hilafet ile ilgili düşüncelerini yanıtlamış ve ülkenin geleceği ile ilgili konuşulanlar hakkında gazetecileri bilgilendirmiştir. (Akandere,2001:124-136)

Saltanatın kaldırılması, TBMM içindeki gruplaşmaları da yüzeye çıkmıştır. Bu dönemde milli mücadeleyi destekleyen basın içinde yeni dönem konusunda görüş ayrılıkları da gazetelerde önemli yer tutmaya başlamıştır. Özellikle Mustafa Kemal

ve onun başını çektiği Müdafaa-i Hukuk Grubu'na karşı İkinci Grup hem meclis içinde hem dışında kendini göstermeye çalışmıştır.² (Kabacalı,1994:95)

Cumhuriyet'in ilanından sonra ilk muhalif sesler rejime yönelik yapılmıştır. İkinci Grup üyelerinde Rauf Bey'in (Orbay) eleştirilerine yer veren İstanbul basını, kısa zamanda Hilafetin kaldırılacağından endişe ederek, bu duruma muhalefet etmeye girişmişlerdir. Bu tartışmalar, Ağa Han ile Hintli Emir Ali'nin, halifelik makamının korunmasını hakkında Başbakan İsmet Paşa'ya gönderdikleri açık mektubun 5 Aralık'ta Tanin, İkdam ve Tevhid-i Efkâr gazetelerinde yayınlanmasından sonra daha da alevlenmiştir. Hükümet mektubu yayınlayan gazeteler ve gazetecilerin Ankara İstiklal Mahkemesi'nde yargılanması sağlamıştır. Yargılama sonunda gazete başyazarları ve yazı işleri müdürleri "halkı kışkırtma ve fesat çıkarmaya çalışma" iddiasıyla tutuklanmış olmalarına rağmen, hepsi beraat etmiştir. (Kabacalı,1994:114-118) Bu durum Cumhuriyet döneminin ilk basın cezası olması nedeniyle ve İstiklal Mahkemelerinin ilk basın davası niteliğinde olmasından dolayı oldukça önemli olmuştur.

Basın hayatının Cumhuriyet'in ilanından sonra diğer önemli olaylarına bakıldığında karşımıza Teşkilat-ı Esasiye Kanununa³ eklenen "*Matbuat kanun dairesinde serbesttir ve neşredilmeden evvel teftiş ve muayene tabi değildir*" maddesi çıkmaktadır. (Girgin,2001:117)Bu maddeyle birlikte basının özgürlüğü hedeflenmiş olsa da 1925 yılında çıkarılan Takrir-i Sükûn kanunu ile özgürlükçü hava son bulmuştur. Şeyh Said isyanı nedeniyle gazetecilerin hapse atılıp sürgün yollanmış ve bazı gazeteler kapatılmıştır.

Takrir-i Sükûn Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri 1927 yılında kaldırılmış olmasına rağmen, 1930'da basında hareketli günler yeniden başlamıştır. Dış politikada İran ile olan ilişkiler gerilimli bir haldeyken iç politikada çok partili siyasal hayata geçiş denemesi olarak geçen Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın⁴ kuruluşu kararlaştırılmıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın (SCF) kuruluş haberi basında büyük bir yankıya neden olmuştur.(Ağaoğlu,1969:30) İlk yıllarda CHP iktidarı yeni

---

² Bu yayın organı Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'in Ankara'da çıkardığı Tan gazetesidir. Aynı zamanda muhalefet eksenli basın yayınlarına baktığımızda Tanin, İkdam, Tevhid-i Efkâr gibi İstanbul eksenli basını görebiliriz.

³ 20 Nisan 1924'e ilan edilmiştir.

⁴ 12 Ağustos 1930'da Fethi Okyar tarafından kurulmuştur. Partinin en önemli özelliği ise Mustafa Kemal'in isteği üzerine, güvendiği kişiler tarafından kurulmuş olmasıdır.

partiyi olumlu karşılarken, gösterilen ilgi karşısında endişeye kapılmış ve Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in tarafsızlık politikasını eleştirmeye başlamışlardır. Cumhuriyet Gazetesi'nde Yunus Nadi, O'nu CHP'nin kurucusu ve başkanı sıfatıyla taraf olmaya çağırmıştır. (Cumhuriyet,10 Eylül 1930:1) Gazi Mustafa Kemal'in demokrasi yolunda önemli bir adım olarak en yakın arkadaşına kurdurduğu muhalefet partisi ile iktidar arasındaki ilişkiler sert bir seyir izlemiştir. SCF kuruluşunda sadece dört ay sonra Ali Fethi Okyar tarafından 17 Aralık 1930'da feshedilmiştir. Fırkanın kapatıldıktan sonra bir ay sonra Menemen'de gericilik olayının patlak vermesi tek parti iktidarının basın konusundaki baskılarının artmasına neden olmuştur. (Erdem,yy:19)

Nitekim 25 Temmuz 1931'de çıkarılan Matbuat Kanunuyla saltanat, hilafet komünizm ve anarşizm yanlısı yayınlar yapan gazetelerin kapatılacağı ifade edilmiş gazete ve dergi çıkarmak için beyanname verme zorunluluğu getirilmiştir. (Kabacalı,1994:152) Matbuat Kanunu'na 27 Haziran 1938'de eklenen 9. madde de gazete ve dergi yayınlamak isteyenlere ruhsatname alma zorunluluğu getirilmiş, gazete yayınlamak isteyenlerin yüksekokul, lise veya dengi okullardan mezun olması şartı konulmuştur. Aynı zamanda bu dönemde gazete yayınlarının belli bir sınırlama içerisinde kaldığı, sınırın dışına çıkan gazete ve dergilerin kapatılıp sahiplerinin başka bir isimle yayın yapmaları da yasaklanmıştır. (Koçak,2017:149)

Atatürk döneminde çıkarılan belli başlı yayınlar ise şunlardır: *İkdam, Resimli Ay, Cumhuriyet, Yeni Asır(İzmir), Son Saat, Milliyet, Son Posta, Kadro, Diken, Akşam, Tan, Vakit, Akın, Zaman, Açıksöz, Son Telgraf, Yeni Sabah, Bugün, Akbaba.* (İnuğur,1992:17-171)

Atatürk dönemi basın hayatını değerlendirmek istediğimizde karşımıza bir dikotomi çıkmaktadır. Basına büyük önem veren basın özgürlüğünden yana olan Mustafa Kemal, Cumhuriyet'in ilanından sonra devrimlerin yaşatılabilmesi açısından basının özgürlüğünü kısıtlamıştır. Özellikle birinci dönem olarak adlandırdığımız 1923-1932 yılları arasında ülke içerisinde çıkan karşılıklar basına ciddi baskılar uygulanmasına neden olmuştur.

II. Dönem olarak nitelendirilen 1932-1938 yıllarında ise basın hayatının artık yazılı olmayan ve kanun sayılmayan belli kuralları kabul ettiği görülmektedir. Aynı

zamanda bu dönemde gazetelerin siyasi olaylar ile ilgili yorum yapmadığına daha çok edebiyata, sanata ve dış politikaya yöneldiği de görülmektedir.

1.1.2. Milli Şef Dönemi Basın Hayatı

26 Aralık 1938 yılında gerçekleşen CHP olağanüstü kurulunda *Milli Şef* ilan İnönü'nün, iktidara geldiği dönemde dünya şartlarının ağırlığı Türkiye'nin içinde bulunduğu konumu etkilemiştir. İnönü, Türkiye'yi II. Dünya Savaşı'nın yarattığı ağır şartlar altında tarafsızlık politikasına doğru çekerken bir yandan da ülkeyi olası bir savaşa hazırlamak zorunda kalmıştır. Bu konuda basına önemli görevler yüklenmiştir.

Milli Şef döneminin basın hareketlerine bakmadan önce Milli Şef'in basın hakkındaki düşüncelerine bakıldığında, basının tamamen özgür bırakılmaması kanısında olduğunu ve özgür bırakılan basının yarardan çok zarar getirdiğini vurguladığını görülmektedir. Aynı zamanda basının özgürlüğünün ancak yayınlarının adil olup, ülkeyi zor duruma sokmayacak şekilde yazılar yazıldığı müddetçe mümkün olabileceğini her fırsatta dile getirmiştir. (Oral,1972:170) Oral, İnönü'nün basın politikasının Atatürk dönemindeki tamamen kontrollü basın politikasının devamı niteliğinde olması dışında, kişisel hırslarının ve duygularının da basın da etkili olduğunu vurgulamıştır. (Oral,1972:170)

Dönemde etkin olan Hitler ve Mussoloni gibi baskıcı bir hava yaratmak istemeyen Milli Şef döneminde resmi olarak basına sansür uygulaması getirilmemiştir. Fakat gazeteciler, yazdıkları yazılar yüzünden ceza almışlar ve gazeteleri geçici olarak kapanmıştır. Bu nedenle gazeteciler sorumluluktan kurtulmak için sansür ister olduklarını her defasında belirtmiştir. Cihad Baban, Son Havadis Gazetesi'ndeki yazısında "*İsmet İnönü devrinde basına sansür konmadı, fakat bu basının neşriyatı zaman zaman direktiflerle ayarlandı*" diyerek bu konuya dikkat çekmiştir. (Ayhan,2013:131'den aktaran Kabacalı, 1990: 137).

Milli Şef dönemine rastlayan II. Dünya Savaşı'nın dış politikada yaratmış olduğu gergin ortam basında eleştiri oklarının hükümetin üzerine çekilmesine neden olmuş ve bu durum otoriter uygulamaları beraberinde getirmiştir. Basın hayatını da etkileyen otoriter ortam, dış politikanın zaafa uğramaması bakımından basın da

çıkacak olan yayınların ne olacağı gazetelerde savaş haberlerinin nasıl yer alacağını gözetim altında tutmuş ve bu gözetimi Matbuat Umum Müdürlüğü'ne bağlamıştır. Ayrıca gazete kapatma yetkisi de verilmiştir.(Kabacalı,1994:161)

Gazetelerin dış politikayı tehlikeye atmaması için kapandığı örneği ise, Hüseyin Cahit Yalçın ile Nadir Nadi arasındaki diyalogdan gösterilebilir. Cumhuriyet Gazetesi yazarı olan Nadir Nadi'nin 1940 yılında "*Avrupa'nın Almanya realitesini kabul etmesi*" ve Türkiye'nin Almanya yanında olmasını ima etmiştir. Bunun üzerine ise, Yeni Sabah Gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın'ın "*Felaket doğuracak fikirler*" başlığı altında Nadir Nadi'yi eleştirmiştir. Yalçın, yazısının sonunda ise "*Almanya'yı galip zannedenlerin felaket içinde olduğunu*" vurgulamıştır. Lakin gazete üzerinden süren bu ikili diyaloga Son Posta Gazetesi yazarı Selim Ragıp Emeç'in de katılması ve Nadir Nadi'yi savunması üzerine dış politikada Türkiye'nin konumunun değişmemesi ve herhangi bir etkilenme durumu olmaması için Cumhuriyet Gazetesi 3 ay süre ile katılmıştır. (İnuğur,1992:170) Türkiye İngiltere ve Fransa ile yapmış olduğu ittifaka zarar verilmesini istemediği için böyle bir tutum sergilemiştir.

Savaş boyunca zaman zaman baskıya uğramalarına ve kapatılmalarına rağmen öne çıkan gazeteler arasında Vatan, Cumhuriyet, Akşam, Yeni İstanbul, Yeni Sabah, Son Posta, Tasviri Efkâr, İkdâm, Ulus, Tan ve Tanin sayılabilir. (İnuğur,1992:171-198) Hâkimiyeti Milliye'nin yerine çıkan Ulus Gazetesi CHP'nin yayın organı olmasından dolayı CHP iktidarı boyunca hiç kapatılmayan tek gazetedir. (Ayhan,2013:137)

Gazetelerin yazar kadrosuna bakıldığında halk tarafından tanınmış kişiler olduğu ve bu sayede gazetelerin tirajlarının arttırılmasının hedeflendiği görülmektedir. II. Dünya Savaşı'na girme eşiğinde olan 1932-1946 döneminin dış politika yazarları ise Necmeddin Sadak, Yunus Nadi, Nadir Nadi, Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Şükrü Esmer, Ömer Rıza Doğrul, Abidin Daver, Mümtaz Faik Fenik, Zekeriya ve Sabiha Sertel, Burhan Belge, Falih Rıfkı Atay, Hüseyin Şükrü Baban, Cihad Baban'dır. Bu yazarlar döneminin güçlü gazeteleri olan Ulus, Cumhuriyet, Tan, Tanin, Yeni Sabah, Akşam, Vatan'da dış politikanın nabzını tutup, düşünce ve görüşlerini halka aktarma çabası içerisinde olmuşlardır. (İnuğur,1992: 188).

İnuğur, 1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı'nın basında dış politika ile ilgili haberler konusunda sınırlamalar getirdiğini ve Basın Yayın Genel Müdürlüğünce gazetelerde sık sık bildirilerin gittiğini hangi konuların yazılıp hangi konuların yazılmayacağı konusunda direktifler verildiğini yazmıştır. CHP Hükümeti 1939 yılında İngiliz-Fransız görüşmeleri konusunda yorum yapılması istendiği gibi Hitler'in doğum günü için yazılacak yazıda Hitler'in övülmesinin istendiği, fakat çok uzatılmaması gerektiği konusunda basına direktifler vermiştir. (İnuğur,1992:189)

II. Dünya Savaşı Türkiye'de sıkıyönetimi beraberinde getirmiş ve bu durumdan en çok basın etkilenmiştir. 1940 yılından 1947 yılına kadar geçen süreç içerisinde birçok gazete kapatılmış, kapatılan gazetelerin başka gazetelerde haberinin çıkması dahi yasaklanmıştır. Birçok yazar Anadolu'ya sürülmüş, kimi gazetecilerin yazı yazması yasaklanmış, istenilen yazıların ve makalelerin yayınlanmasına izin vermişlerdir.(Kabacalı,1990:312).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve Türkiye'nin ön koşulu demokrasi olan Batı bloğuna yönelmesiyle Türkiye'de baskıcı uygulamalar son vermeye başlanmıştır. Yeni bir parti yolunda yakılan yeşil ışık basına giderek özgürlük yolunun açılmasını sağlamıştır. Bu durum savaş yılları içinde iktidarın bakışı altındaki basını hareketlendirmiştir.

1.2. Demokrat Parti Dönemi Basın Hareketlerinin Tarihsel Seyri

II. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yenilmesiyle birlikte müttefiklerin yanına çekilen ve çoğulcu demokrasiyi benimsemek zorunda kalan Türkiye Cumhuriyeti 1946 yılında çok partili hayata geçmiştir. 7 Ocak 1946 tarihinde Celal Bayar tarafından Demokrat Parti adıyla muhalefet partisi kurulmuştur. Halk ve basın yeni partiye büyük ilgi göstermişlerdir. Aynı yıl yapılan ve muhalefetin antidemokratik bulunduğu seçimlerde, iktidarın seçimi erkene çekmesine ve muhalefete hazırlanma zamanı vermediği seçimlerle Demokrat Parti azımsanmayacak bir başarı sağlamıştır.

1946 seçimleri öncesinde halkın ve basının desteğini yanında görmek isteyen CHP basın ilişkilerini düzeltmek istemiştir. Fakat DP, CHP'nin bu hamlesine karşı seçimlerde özellikle 1931 Basın Kanunu'nun getirmiş olduğu güdümlü basın

anlayışını sert eleştirerek basın özgürlüğünü savunmuştur. Buna karşılık seçimlerden hemen önce CHP Hükümeti, 13 Haziran 1946'da yapılan değişiklikle, gazetelerin kapatılması yetkisi sadece mahkemelere bırakılmıştır. (İnuğur,1992:220)

İsmet İnönü'nün 1946 seçimlerini kazanmasından 1950 yılında DP'nin iktidara gelmesine kadar çıkan gazetelere bakıldığında, *Akşam, Her Gün, Tan, Hürriyet, Zafer, Yeni İstanbul, Ulus ve Vatan* gazetelerinin varlığı bilinmektedir. Anadolu basımında ise, *Yeni Konya Gazetesi* önem kazanmış ve daha çok sağ eksenli yazılar etkin olmuştur. Bu dönemde en etkili yayın ise Necip Fazıl Kısakürek'in *Büyük Doğu Dergisi*'dir. (İnuğur,1992:221)

14 Mayıs 1950'de, 27 yıllık CHP iktidarını devralan DP'nin, seçimleri kazanması basında büyük bir yankı bulmuştur. Ahmet Emin Yalman, DP'nin iktidarının ilk günlerinde basın ile ilişkilerinin çok iyi tutulduğunu belirtmiş ve bu dönemi "*balayı dönemi*" olarak nitelendirmiştir. (Yalman, 1970 :298) İktidarın basın ile olan ilişkisi ise 1954 yılına kadar sorunsuz bir şekilde ilerleme kaydetmiştir.

Ancak bununla birlikte DP iktidarı da kendine muhalefet eden gazetelere tıpkı halefi CHP gibi pek de iyi davranmamıştır. Destekçilerine resmi ilanları vererek yardım etmiştir. Ancak muhalefet eden basına pek müşfik davranmamış ve resmi ilandan gelir elde etmelerine engel olmuştur. DP'nin yarı resmi yayın organı sayılan *Zafer Gazetesi*, resmi ilanlar almış ve DP'nin sözcülüğünü yapmasından dolayı bolca ödüllendirmiş, büyük gelirler sağlamıştır. İktidarın basın kanadını yanına çekmesi ödül-ceza ilişkisiyle ilişkilendirildiği için dönemde Falih Rıfki Atay'ın deyiimiyle "*besleme basın*" ortaya çıkmış ve meslek ile ilgisi olmayan insanlar gazetecilik yapmaya başlamışlardır. (İnuğur,1992:269-271)

Dönemde çıkmaya başlayan gazetelere baktığımızda, *Dünya Gazetesi*, Falih Rıfki Atay'ın önderliğinde çıktığını görmekteyiz. *Halkçı Gazetesi* de CHP'nin önemli isimlerinden Nihat Erim tarafından çıkarılmıştır. Sedat Simavi'nin *Hürriyet Gazetesi* de DP iktidarının başında yayın hayatına girmiştir. (İnuğur,1992:271:298)

Demokrat Parti'nin iktidarının ilk yılları özellikle basın açısından oldukça ılımlı bir havada neşretmiş ve 1952 yılında " Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun" ile basın emekçilerinin ilk kez sosyal güvenlik kapsamına alınması Demokrat Parti'nin basın

alanında prestijinin artmasına neden olmuştur. (Topuz,1996:106) Fakat basın- iktidar arasında yaşanan bu balayı dönemi kısa sürmüştür. Nitekim ekonomik tedbirlerle iktidarın aldığı önlemler bir süre sonra cezai yaptırımlara yerini bırakmıştır. 1954 yılına gelindiğinde ise basına bazı kısıtlamalar getirilmiş ve bu kısıtlamalar “ Neşir Yoluyla veya Radyo İle İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun” adı altında toplanmıştır. Kanun kısaca, namus, şeref ve haysiyete tecavüz edilmemesi ve hakarete kimsenin maruz kalmaması, itibar kıracak ya da buna zarar verecek yayınların yapılmaması niteliğindedir. (İnuğur,1992:299) DP’ye karşı herhangi bir karalama kampanyasına girişilmeyecektir. Bu durum her ne kadar basına bir sansür niteliğinde olsa da DP basın organları bu durumun en koyu savunucusu olmuştur.

DP iktidarının ikinci döneminde basın hayatındaki özgürlüklerin birer birer ortadan kalktığı görülmektedir. Dönemde çıkan yayınlara baktığımızda, *Akis, Yeni Sabah, Tercüman, Milliyet, Son Posta, Yeni Ulus, Milliyet, Akşam, Vakit, Kim, Yeni Gün* gibi gazete ve dergilerin yayın hayatında baskılara rağmen yer edindiği görülmektedir. Dönemde en etkin muhalefeti ise *Akis Dergisi* ile *Metin Toker* ve *Yeni Sabah Gazetesi* ile *Safa Kılıçoğlu* yapmaktadır. *Kılıçoğlu*, *Menderes’in Yalman* ve *Atay* ile iyi ilişkiler kurup basını yanına çekmesini eleştirmiş ve *Yeni Sabah Gazetesi’nin* kapatılma tehdidini dile getirerek *Menderes’e* sitemde bulunmuştur. (İnuğur,1992:300-310)

Bu dönemde aynı zamanda karşımıza basın özgürlüğünü kısıtlayan iki önemli olay çıkmaktadır. Bunlardan biri “6-7 Eylül Olayları” ile gelen sıkıyönetim ve basın özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Sıkıyönetim ile birlikte halkı heyecanlandırarak, hükümeti eleştirecek, sıkıyönetimin varlığını dile getirecek haberler yasaklandığı gibi 6 Eylül ile ilgili fotoğraf ya da haberlerin yayınlanması da yasaklanmıştır. Aynı zamanda magazin de çıplak kadın fotoğraflarının kullanımı da yasaklanmıştır. Bu dönemde 12 Eylül Kıbrıs sorunu ile ilgili halkı haberdar etmek de yasaklanan olaylar arasındadır.(İnuğur,1992:322)

İkinci önemli olay ise 1958 Eylül Pulliam Davası ve gazetecilerin tutuklanması olayıdır. Amerikalı gazeteci Pulliam’ın 1958 yılında ziyareti sırasında Başbakan *Menderes* ile görüşmek istemesine rağmen görüştürülmemiştir. *Menderes* ile görüşmeden Amerika’ya dönen gazeteci Pulliam, bu duruma tepki gösteren bir yazı kaleme alarak *Menderes’i* ve hükümetini sorumlu tutmuştur. *Indianapolis* ’de

Türkiye hakkında yazdığı yazının 72 Amerikan gazetesinde yayınlanmıştır. Ahmet Emin Yalman'ın yazılarında yer vermesinin arkasından Ulus, Vatan, Dünya, Kervan, Kim, Altınok gibi gazetelerde de Pulliam'ın makalelerinin Türkçesi yer bulmuştur. Bunun üzerine Menderes tarafından açılan davada yargılanan gazeteciler hapse girmiş gazeteleri kapatılmıştır.⁵ (Topuz,1973:202) Abdi İpekçi ise Pulliam davası için şu yazıyı kaleme almıştır;

“Sayın Mr Pulliam, lütfen bir daha Türkiye hakkında yazı yazmayınız. Gerçi sizin oralarda herkes istediğini düşünüp yazmakta serbesttir. Basın hürdür. Ama siz lütfen Türkiye hakkına yazmayınız çünkü bizim buralarda basın hala hür olduğunu zanneden bazı meslektaşlarımız var. Onlar iktibas ediyorlar ama aradaki fark şimdilik 6 yıl 7 ay 16 gün hapis 19888 para cezası 3 gazete kapanması ve yüzlercesinin işsiz kalmasıdır.” (İnuğur,1992:345)

DP döneminde diğer önemli olay ise Gazeteciler Sendikası'nın kapatılmasıdır. Muhalefet liderlerinin gezilerini izleyen muhabirlerin varlığına bile tahammül edemeyen hükümeti eleştiren İstanbul Gazeteciler Sendikası'nda yayınlanan bildiri sendikanın kapatılmasına neden olmuş ve sendika 9 ay kapalı kalmıştır. Birçok olay ve gündelik haberin bile yapılmasının yasaklandığı DP döneminde İran'da gerçekleşen darbenin haberinin yapılması dahi yasaklanmıştır. (Topuz,:198-203)

Topuz, 27 Mayıs 1960 darbesinde basının rolünün olup olmadığı sorusuna, dönem basınının sıkı bir yönetim halinde tutulduğunu belirtmiştir. Basında yapılan gerçek haberlerin bile gelen kararnameler ile bir sonraki sayıda yalanlandığını belirten Topuz, yasaklamaların, cezaların hatta tutuklamaların gazetelerin haber dolu olmasını engelleyemediğini ve satır aralarında halkın aradığı cevabı bulduğunu belirtmiştir. (Topuz,1973:205)

Demokrat Parti basın hayatını değerlendirmek istediğimizde iktidara gelene kadar ve iktidarının ilk yıllarına kadar basın ile kurduğu iyi ilişkiler karşımıza çıkmaktadır. CHP'nin baskıcı tutumunu değiştireceği vaatleriyle iktidarı devralan DP sadece basın alanında değil birçok alanda halka refah sağlamayı asıl hedef haline getirmiştir. İktidarının ikinci yılında ise, bir nevi gerçek yüzünü göstermeye başlayan DP iç ve dış politikada meydana gelen olayların cezasını basına kesmiş ve yayın

---

⁵ Dünya Gazetesi Menderes'e olan yakınlığı nedeniyle ve Menderes'in Dünya gazetesine karşı olan suçlamalarını geri alması üzerine yargılanmamıştır. (İnuğur,1992:345)

yasaklarını ardı ardına sıralamıştır. Muhalefet basınının arttığı son döneminde ise hapis ve kapatma cezaları uygulamış ve bütün bu baskıcı tavırlar DP iktidarının bir darbe sonucunda yıkılmasına neden olmuştur.

1.3. Yerel Basın Hayatı Örneğinde Kocaeli Ve Kocaeli’de Basın Hareketlerinin Tarihsel Seyri

Yerel basın, ülkede yerel bölgede yaşayan halkın sorunlarının dile getirilmesi ve bölge halkının içerisinde bulunduğu siyasal ve sosyal durumlarını gelecek nesillere aktarması açısından hem bölgesel hem de ulusal anlamda önem ifade etmektedir. Bu bağlamda 1950-1960 dönemi Kocaeli yerelinde incelenecek olan basın hayatını daha net anlayabilmek açısından yerel gazetelerin doğuşunu ve kullanım amacını Osmanlı döneminden itibaren ele almak gerekmektedir.

Osmanlı döneminden itibaren ele alınan vilayet gazeteleri incelenip içerik analizi yapıldığında gazetelerin, padişah ile ilgili haberleri ön plana aldığı, kamu görevleri ile ilgili atamaların, yükselmelerin ve ödüllendirmelerin yer aldığı, demiryolları, yol telgraf hatları yapımı, ekme, et gibi ürünlerin fiyatlarına yer verildiği, yerel bölge içindeki sınavlara değinildiği görülmektedir. (Girgin,2001:87)

İlk yerel gazeteye ise, Fuat Paşa’nın Suriye’de iç karışıklığı bastırmak için yayınlattığı *Hakikat al Alıbar* Gazetesi karşımıza çıkmaktadır. (Koloğlu, 1994:20) Dönemde çıkarılan diğer önemli yerel gazeteler ise, 1866 yılında çıkarılan *Trablusgarp*, yine aynı yıl Erzurum’da yayım hayatına başlayan *Envar-ı Şarkıyye* (Doğu’nun Nurları), Bursa’da *Hüdavendigar* ile İzmir’de ilk Türkçe gazete olan *Aydın Gazetesidir*. (Topuz,2003: 31-34)

Kocaeli’de çıkarılan ilk yayın araştırıldığında ise, kaynaklar kısıtlıdır. Fakat karşımıza bu konu hakkında araştırma yapmış olan Sedat Şimşek’in “ Kocaeli Basın Tarihi” kitabı çıkmaktadır. Şimşek’ten hareketle Kocaeli’nde yerel basın hayatının başlangıcına bakıldığında, 1850 yılında Yahudi asıllı bir gayrimüslim tarafından kentte matbaanın kurulduğu bilinmektedir. 1850’den önce ise, Abraham Muradyan tarafından *Ulak* adı verilen ilk mizah dergisinin 1848’de yayım hayatına başladığı yine Şimşek tarafından aktarılan bilgiler arasındadır. Osmanlı döneminde Kocaeli

vilayetinde ayrıca, 1864’de *Huys* (Ümit), 1908’de *Kişer*, 1910’da *Bardızag*, 1910’da *Pütania* (Bitinya) ve 1912’de *Meğu* adlı dergiler çıkarılmıştır. 1914 yılında ise Ermeni Hınçak Partisi’nin Türkçe anlamı “mücadele” anlamına gelen *Baykar* isimli dergi yine bu bölgede yayın hayatına başladığı bilinmektedir. (Şimşek, 2007:57-60) Bu bilgilerden hareketle Osmanlı döneminde Kocaeli vilayetinde devletten bağımsız olarak yayınların yapıldığı ve yayınların daha çok gayrimüslimler tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Kocaeli’nde Türkçe yayın yapan bir gazetenin varlığının olup olmadığı araştırıldığında ise, Şimşek, XX. yüzyılın başlarında Kocaeli’nde Türkçe bir gazete olmadığını vurgulamış olsa da (Şimşek,2007:51) 1919 yılında *Kocaeli* adında bir gazetenin varlığı biliniyor olup elimizde gazetenin 10 Kasım tarihli nüshası da mevcuttur. Kocaeli Gazetesi araştırıldığında, Orhan Koloğlu gazetenin kuruluş tarihini 1919 yılı olarak belirlemiştir. Fakat Şimşek Kocaeli Gazetesi’nin 10 Haziran 1915 yılında yayın hayatına girdiğini ve I. Dünya Savaşı ile yayına ara verdiği ifade edip gazetenin dış politikaya ağırlık verdiğini belirttikten sonra Milli Mücadele döneminde Kemalist bir tavır sergilediğini yazmıştır. (Şimşek,2007:63)

Milli Mücadele döneminde Kocaeli’nin yayın hayatına bakıldığında, Kocaeli’nde yaşanan gelişmelerin İstanbul basını tarafından verildiği ve Kocaeli’nde Milli Mücadele dönemine ait basın hayatının olmadığı görülmektedir. Fakat Mustafa Kemal’in 14 Ocak - 20 Şubat 1923 günleri arasında yaptığı Anadolu gezisine sığırdığı İzmit basın toplantısında, İstanbul gazetecileri dışında, İzmit’ten Kılıçzade Hakkı - İleri Gazetesi yazarı olarak toplantıda bulunduğu kaydedilmiştir. (Akandere,2001:124)

Kocaeli’ndeki basın toplantısından 1 sene sonra ise, 11 Ocak 1924’de Mustafa Kemal’in isteğiyle *Hür Fikir Gazetesi’ni* Kocaeli’nde çıkartmaya başlayan Kılıçzade Hakkı Bey, Cumhuriyetçi ve Atatürkçü düşüncelerini gazetesinde yayınlamaya başlamıştır. 1927’de ise Kocaeli Milletvekili olan Kılıçzade Hakkı Bey 1931’de gazetesini kapatmıştır. (Özel,2017:1499)

1.3.1. Tek Parti Dönemi Kocaeli Basın Hayatı

1923 - 1950 yılına kadar Kocaeli kent tarihi hakkında araştırma yapıldığında kent tarihi hakkında yazılan bilgiler oldukça kısıtlıdır. Basın alanında ise daha önce belirtildiği gibi Şimşek'in kitabı karşımıza çıkmaktadır. 1923-1950 yılları arasında Kocaeli basını için Şimşek'in kitabı ana kaynak olarak kullanılsa da ulaşılabilen kaynakların Şimşek'in aktardığı bilgilerle çelişkili olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumdan hareketle 1923-1950 yılları arasında yayınlanan gazeteler Şimşek'ten hareketle yola çıkılmış olsa da 1950-1960 dönemi gazeteleri elde edilen kaynaklarca ele alınmıştır.

1.3.1.1. Hür Fikir Gazetesi

Kocaeli'nde çıkarılan ikinci Türkçe gazete olan Hür Fikir Gazetesi'nin, Kılıçzade Hakkı Bey tarafından çıkarıldığı ve Kılıçzade 'nin Muş Milletvekili olduğu için kentten ayrılmak durumunda kalıp gazeteyi 363. sayısında belirttiği gibi Kocaelili gençlere bıraktığı daha önce belirtilmişti. (Şimşek,2007:86)

Sabahattin Özel *“Yazdıklarının Işığında Kılıçzade Hakkının Fikirleri”* makalesinde, Kılıçzade Hakkı'nın Hür Fikir Gazetesi'nde Tayyare Cemiyetine para yardımında bulunmalarını sağlamak için yazılar yazdığından ve Kocaeli halkının para toplayarak uçak aldığından bahsetmiş ve alınan uçağa *“İzmit”* adı verdiklerini yazmıştır. (Özel,2017:1506) Bu bağlamda Kılıçzade Hakkı incelendiğinde gazetesinde halkı bilgilendirmekle kalmayıp ortak bir amaç için birleştirici unsurunu da kullandığını söyleyebilmek mümkündür.

1.3.1.2. Türk Yolu Gazetesi

Türk Ocakları'nın yayın organı olarak 1921 yılında Tevfik Noyan, eczacı Behçet Diker, Mustafa Hulusi, Ali Rasih, Sıtkı Özer ve Rıfat Yüce tarafından kurulmuştur. Şirket 1923 yılında dağılınca Türk Yolu Gazetesi, Rıfat Yüce ekseninde

partinin yayın organı olarak yayın hayatına devam etmiştir. 1943 yılında iki haftada bir çıkmaya başlayan gazete günlük yayınlamaya başlamıştır. (Şimşek,2007:96)

1.3.1.3 Genç Düşünceler Gazetesi

İlk sayısı 1928 yılının Kasım ayında çıkmaya başlayan gazetenin başyazarı Kasım Tevfik'dir. Gazete, “*Gençliğin ifadesidir.*” başlığı altında yayına çıkmıştır. (Şimşek,2007:96)

1.3.1.4. Körfez Gazetesi

Sedat Pek tarafından yayınlanan Körfez Gazetesi İzmit'te entertiple çıkan ilk gazete olmuştur. (Şimşek,2007:115)

1.3.1.5. Marmara Gazetesi

Gazete, 1938 yılında yayın hayatına başlamıştır. Hasan Ömer tarafından çıkarılan gazetenin haftada bir kere yayınlandığı tespit edilmiştir. Şimşek gazetenin halkçı, cumhuriyetçi bir çizgide olduğunu ifade etmiştir. (Şimşek,2007:116)

1.3.1.6. Yeşil İzmit Gazetesi

Hakkı Gündüz ve Cevdet Baykal tarafından “Siyasi Halkçı Gazete” olarak 1943 yılında yayın hayatına girmiştir. Gazetenin yayın hayatı iki yıl sürmüştür. (Şimşek,2007:121)

1.3.2. Demokrat Parti Dönemi Kocaeli Basın Hayatı

1950-1960 Demokrat Parti dönemini dış politik hayatını Kocaeli basını üzerinden ele alabilmemiz açısından öncelikle dönemde çalışılacak olan gazetelerin başyazarlarının siyasetle olan ilişkilerine ve bakış açılarına yer vermemiz gerekmektedir. Bu dönem içerisinde ele alınacak başlıca Kocaeli gazeteleri, *Azim*, *Bizim Şehir*, *Demokrat Kocaeli*, *Hürsöz*, *Yavuz İzmit* ve *Türk Yolu*'dur.

Gazeteleri incelediğimizde tarafların siyasetle doğrudan bir ilişki içerisinde olduğunu söyleyebilmemiz mümkündür.

1.3.2.1. Türk Yolu Gazetesi

Türk Yolu Gazetesi, Kocaeli-Derince'li olan Rıfat Yüce tarafından yayına hazırlanmaya başlamıştır. Rıfat Yüce, Milli Mücadelede döneminde gösterdiği yararlılıklar ve Cumhuriyet tarihinde de yaptığı çalışmalar ile Türkiye'de ve özellikle Kocaeli'nde oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. (Şirin, 2017:1095)

1925 yılında Hendek Kaymakamı Tefik Noyan'ın girişimleriyle Türk Yolu şirketinde imtiyaz sahibi olan ve Türk Yolu Gazetesi'ni Kocaeli'nde yayınlamaya başlayan Rıfat Yüce, Gazete'nin çıkış amacı olarak; Kocaeli vilayetinin ihtiyaçlarını yükseltmek ve memleketin entelektüel düşüncelerini birleştirmek istediklerini ifade etmişlerdir. Gazetenin isim babası ise, Ruşen Eşref Ünaydın'dır. Gazetenin kadrosunda⁶ yer alan isimler CHP'li olarak anılmış ve Türk Yolu Gazetesi CHP'nin yayın organı olarak düşünülmüştür. (Şirin, 2017:1095-1096) Türk Yolu Gazetesi'nin bu şekilde anılmasının en önemli nedeni ise Rıfat Yüce'nin 1923 yılında İzmit Müdafaa-i Hukuk Başkanı iken, Halk Fırkası'nın kurulmasıyla İl Yön Kurul Başkanlığı'na seçilmesi ve daha sonra ise Halkevi Başkanlığı'na getirilmesidir. Ölümüne kadar ise CHP parti üyeliğinin devam ediyor olması gazetenin CHP'nin yayın organı olarak anılmasının ana sebebi olarak gösterilebilir. (Çelik, 2017:1373)

Türk yolu Gazetesi'nin 1942 yılının 25 Eylül tarihli Rıfat Yüce'nin yazısını incelediğimizde, 18. Yılıni kutlayan Türk Yolu Gazetesi'nin amacının halkı

⁶ Tefik Noyan, Eczacı Behçet Diker, Mustafa Hulusi, Ali Rasih, Sıtkı Özer, Rıfat Yüce. Ayrıntılı bilgi için bkz: Kocaeli İl Yıllığı: 1973:139.

aydınlatmak olduğu bu sebepten dolayı gazetenin haftada birden ikiye Şimdi ise gündelik çıktığını belirtmiştir. Aynı zamanda Yurdun yükselmesi için Altı Ok izinde yürümenin gerekli olduğunu Türk Yolu Gazetesi'nin bu gaye ile yola devam ettiği gibi Milli Şef İsmet İnönü'den aldığı ilhamlarla halkı bilgilendirip yayın yapmaya devam etmenin ilk hedef olduğunu vurgulamıştır. (Türk Yolu, 25 Eylül 1942:1)

1952 yılında vefatından sonra Türk Yolu Gazetesini oğlu Mehmet Yüce devralmıştır. 1954 yılından sonra özellikle gazetenin gidişatı incelendiğinde gazetenin daha tarafsız bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Bunun sebebi olarak da 1954 yılında Demokrat Parti'nin üstün bir çoğunlukla seçimleri kazanmış olması gösterilebilir.

Gazete'nin Şimşek'in kitabında verdiği bilgiye göre 1965 yılında Bizim Şehir Gazetesi ile birleştii ifade edilmişse de Türk Yolu Gazetesi Mehmet Yüce'nin başyazısında verdiği bilgiye göre 1962 yılının Mart ayında Bizim Şehir Gazetesi ile birleşmiştir.

1.3.2.2. Hürsöz Gazetesi

Hürsöz Gazetesine ait tarama yapıldığında ilk yayın tarihinin 22 Eylül 1949 yılında başladığı görülmektedir. Gazetenin ilk sayısında çıkan Selahattin Telser'e ait "*Nasıl Çıkıyoruz?*" başlıklı köşe yazısında Şimdilik haftada bir, Perşembe günleri çıkacağını belirten gazete sahibi İzmit'te çıkarılan ikinci gazete olduğunu da vurgulamıştır. Hiçbir siyasi menfaatlerin temini için yazılmadığı belirtilen gazetenin sahibinin Demokrat Parti azası olması da gazetenin içeriklerinin dikkate değer düzeyde olmasını sağlayan önemli faktörlerden biri olmuştur.

Türk Yolu Gazetesi'nde ise Hürsöz Gazetesi'nin çıkışı hakkında 24 Eylül 1949 tarihinde bir bilgiye ulaşılmaktadır. Gazetenin 3. sayfasında çıkan habere göre, "*demiryolu ve radyo tamirciliği yapan Demokrat Parti azasından Selahattin Telser "Hürsöz" isimli haftalık neşrine başlamıştır. Tebrik eder, başarıların devamını dileriz.*" bilgisine yer verilmiştir. (Türkyolu,24 Eylül 1949:3)

Gazete sahibi Selahattin Telsel araştırıldığında yalnızca Demokrat Parti azası değil aynı zamanda Kocaeli’de Demokrat Parti’nin kurucularından olduğu da görülmektedir. (Koç,2010:9)

Hürsöz Gazetesi’nin siyasetteki tarafını daha iyi anlayabilmemiz açısından 1952 yılındaki kuruluş yıldönümünün yazısı oldukça önemlidir. Tarafının ve bakış açısının net bir şekilde anlaşıldığı manşetten girilen bu yazıda;

“2 Eylül 1949 tarihi Kocaeli matbuat tarihinde cesaret ve mücadele tarihidir. Bizim için olduğu kadar bütün Kocaelileri alakadar eden bu mücadeleyi hep birlikte yenmiş ve başarmış oluyoruz. ...Demokrat Parti, hırsızlıkla ve vatandaş ıstırapları ile mücadele halinde, Halk Partisi, azgın insafsız propagandaları ile keyfi icraatları ile beceriksizlikleriyle keşmekeş halinde, basındaki baskısı had safhaya girmiş, bilhassa yeni doğan gazetelere insafsız pençesini geçirmiş, satır değil kelimelerden bile mana aramakta, köylü, şehirli basına sarılmış basın da bin bir mahrumiyet içinde vazifesini icra etmekte....” (Hürsöz, 21 Eylül 1952:627) cümlelerine yer verilmiştir.

Fakat kuruluşunun ilk günü hiçbir siyasi partiyi desteklemediğini ve hiç kimsenin şahsına yönelik ifadelerde bulunulmayacağını ifade eden bu gazetenin 1952 yılında bu denli söylevleri iktidar - muhalefet ilişkileri bağlamında gazetecilerin milletvekilli olmasının büyük etkisini gözler önüne sermektedir.

Aynı zamanda Hürsöz Gazetesi’nin zaman zaman diğer gazeteler ile de münakaşa halinde olduğunu gazetelerin başyazılarından görülmektedir. Örneğin: 27 Temmuz 1952 yılında Türk Yolu ve Hürsöz ’ün arasındaki partiler arası taraflılığın boyutu gazetelere yansımıştır.

Türk Yolu Gazetesi’nin CHP taraflı bakış açısına sahip olması, Hürsöz Gazetesi’nin DP taraflı yazıları yüzünden Saim Aşkın tarafından eleştirilmiştir. Hürsöz Gazetesi bu eleştirilere hiçbir menfaat beklemeden sadece sözcü olarak yazdığını belirtmiş olsa da Saim Aşkın’ın Türk Yolu Gazetesi’nden ayrılıp, Bizim Şehir Gazetesi’ni çıkartmaya başlaması ve üzerine Demokrat Parti’den aday olmasını eleştirmekten geri kalmamıştır. Bu eleştirilerin boyutu ise 28 Temmuz 1952 yılında farklı bir radeye ulaşmıştır. Hürsöz Gazetesi’nde manşetten giren; *“ Sizden bize geçmiş kemik varsa derhal iadeye hazırız. Siz ise kemiklerin artıklarını dahi yalayıp,*

yuttunuz.” (Hürsöz,28 Temmuz 1952:583) yazısı taraflılığın boyutunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Aşkın'ın DP tarafına geçmesine rağmen Telser ile ikili atışmalarının fazla devam ettiği bu dönemin nedenleri incelendiğinde ise, Telser'in eşinin CHP saffına geçtiği ve 1953 yılında ise Telser'in DP'den istifa ettiği görülmektedir. Bu durum Aşkın ile Telser 'in yine karşı karşıya gelmesine neden olan faktörlerden olmuştur.

Dönemde gazetede dikkat çeken önemli değişiklik ise 1954 yılından itibaren tek sayfa olarak yayınlanmaya başlamasıdır. Telser bu durumun açıklamasını oğlunun okumak için İzmit'ten başka bir şehre gittiğini bu nedenden dolayı gazeteyi tek başına anca bir sayfa çıkartabildiğini belirtse de akıllara DP'den ayrılmasından dolayı herhangi bir baskının olup olmadığı soruları gelmektedir. Her ne kadar DP'den ayrılrsa da DP savunuculuğundan vazgeçemeyen Hürsöz Gazetesi'nin 1959 yılına kadar DP iktidarı çerçevesinde Menderes başta olmak üzere hiç kimseyi eleştirmediği görülmektedir. Dış Politikada ise iktidarın istediği doğrultuda yazılar yazmaya devam edildiği görülmektedir.

1.3.2.3. Demokrat Kocaeli Gazetesi

Demokrat Kocaeli Gazetesi adından da anlaşılacağı üzere Demokrat Parti savunucularından olmuştur. Gazetenin arşiv taraması yapıldığında elimize 1952 yılından sonraki nüshaları geçmiştir.

1952 yılının 14 Mayısındaki gazete manşetini baktığımızda “14 Mayıs Tac-i Hürriyetle Doğmuş Bir Güneştir. Bugün 14 Mayıs'tır. İki yıl önce Türk Milleti Kalbinde Gizlediği Mukaddes Seçim Hakkını Kullanıp İktidarı DP'ye devretti.” diyerek gazetenin Demokrat Parti'nin savunucularından olduğunu belli etmiştir. (Demokrat Kocaeli, 1952:1) Süreyya Sofuoğlu tarafından yayına hazırlanan gazetede Sofuoğlu, Demokrat Parti'de il başkanlığına kadar yükselmiştir. Sık sık il toplantılarına gazetede yermiş halkı bilgilendirmiştir. Dış politikaya ve DP iktidarının dış politik olaylarına yer vermiştir. Aynı zamanda, gazetede belediyenin sorunlarına ve halkın ihtiyaçlarına yer verilmiştir. 1958 yılına gelindiğinde ise Sofuoğlu'nun DP'den ayrılması gazetenin DP iktidarının yerel yönetimde eleştirmeye başlanmasına neden olmuştur.

Gazete'nin iç politikadaki görüşlerinin yanı sıra dış politikadaki tutumuna bakıldığında iktidarın menfaatlerini koruyan bir çizgide ilerlediği görülmektedir.

1.3.2.4. Azim Gazetesi

Sahibinin Fikri Dara'nın olduğu bilinen Azim Gazetesi'nin arşiv taraması yapıldığında 1954 yılından sonraki yayınlarına ulaşılabilmektedir. 1954 yılından itibaren yapılan taramada gazetenin daha çok Kocaeli'ni ilgilendiren haberler yaptığı tespit edilmiş ve Kocaeli'nin her anlamda gelişebilmesi açısından belediyenin eksikliklerini düzeltmesi için sıkça yazılar yazıldığı gözlemlenmiştir.

1954 yılından sonraki yazılarına bakıldığında ise her ne kadar tek sayfa ile yayın hayatına devam etmiş olsa da halkı dış politika hakkında da bilgilendirdiği görülmektedir. Yazılan köşe yazıları bağlamında Azim Gazetesi'nin fikri alt yapısı incelendiğinde muhalefet eksenli bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir. Nitekim birçok yerde DP iktidarını iç politikada eleştirmekten geri kalmamıştır. Dış politikada ise diğer yerel gazetelerde olduğu gibi ortak bir tutum belirlemiş ve halkı yaşanan olaylar hakkında bilgilendirmeye çalışmıştır.

1.3.2.5. Bizim Şehir Gazetesi

Bizim Şehir Gazetesi'nin 1951 yılında çıktığı bilirse de yapılan taramalar neticesinde ulaşılabilen sayılar 1954 yılından itibaren olmuştur. 1954 yılından itibaren Bizim Şehir 'in yazıları incelendiğinde DP yanlısı bir yaklaşıma sahip olduğunu görmek mümkündür. Nitekim gazetenin yıl dönümünü hiç kutlamayıp, DP'nin kuruluş yıl dönümünü manşetten vermeleri bunun örneği olarak gösterilebilir. Aynı zamanda DP hakkında çıkan olumsuz haberleri yalanlamış, partiden ayrılmalar ya da parti içerisindeki sorunların aslı olmadığını her fırsatta vurgulamıştır. Bunun ana nedeni olarak gazetenin kurucularından Saim Aşkın'ın DP'nin azası olması gösterilebilir.

Gazete incelendiğinde ana konu olarak genelde, Celal Bayar ve Adnan Menderes'in yaptığı geziler dâhilinde dış politikadan haberler verildiği görülmektedir. Dış politikada Menderes'in dış politik tutumu takip edilmiştir.

1.3.2.6. Yavuz İzmit Gazetesi

1951 yılında “*Demokrasi Yolunda*” başlığı ile yayın hayatına başlayan Yavuz İzmit Gazetesi’nin elimizdeki nüshası 1954 yılından itibaren. Gazetede çıkan haberlere bakıldığında Türkiye’nin iç ve dış politikası hakkında bilgilere yer verildiği görülmektedir. Daha çok tarafsız bir gazete olarak görülse de 28 Haziran 1955 yılında “*Bugün İzmit’in Kurtuluşunun 35. Yıl Dönümüdür.*” başlıklı yazısında Atatürk’ün resminin yanında Celal Bayar’ın resminin olması Yavuz İzmit Gazetesi’nin tarafını belli eder niteliktedir. Türk milli mücadelesinin önemini ve İzmit’in kurtuluşunu anlattıktan sonra Atatürk’ün gözlerini kapatırken devleti emanet ettiği kişi zaten Celal Bayar’dır diyerek tarafını netleştiren gazete Bayar’ın fotoğrafının Atatürk’ün yanında resmedilmesinin de açıklamasını böylelikle yapmaktadır.

Yavuz İzmit Gazetesi DP’nin son dönemlerine kadar iktidarın yanında olmaktan vazgeçmemiştir. İç politikada DP iktidarını desteklediği gibi dış politikada da iktidar yanlısı tutumlarını sıklıkla yazıya dökmüştür. Özellikle son dönem dış politikadaki haberleri Yavuz İzmit Gazetesi ekseninde alınması son dönemde dış devletlerle Türkiye’nin ilişkilerini ve çoğunlukla tarafını gözler önüne sermiştir. Devletler ile olan diyalogun rengini açıkça ortaya koyan Yavuz İzmit Gazetesi son dönem iktidar – dış politika ilişkilerinin incelenmesi açısından oldukça önemli bir konuma sahip olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Mondros Ateşkes Antlaşması ile fiilen sona eren Osmanlı Devleti, dört bir yanını işgalci kuvvetlere teslim etmek zorunda kalmıştır. Bu durum Anadolu’da direniş hareketinin başlamasına neden olup Büyük Millet Meclisi’nin kurulmasına olanak sağlamıştır. Vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü savunan Büyük Millet Meclisi içerisinde buldukları toprakları işgalci kuvvetlerden arındırmayı ana hedef haline getirmiş ve Mudanya Antlaşması ile hukuken tanınıp, 1923 yılında ise Türkiye’nin rejiminin cumhuriyet olduğunu tüm dünyaya ilan etmiştir.

İç politikada Osmanlı Devleti’nin siyasal otoritesi reddedilip bu durumun dış politikaya aktarılması istense de Avrupalı devletlerin Türkiye’ye bakış açısının Osmanlı Devleti’nin devamı niteliğinde sayıldığını söylemek mümkündür. Nitekim Türkiye’nin dış politikada Osmanlı’nın borçlarını devralması ve Ermeni sorunu gibi problemleri çözüme ulaştırmaya çalışması devlet sisteminde Osmanlı Devleti’nin devamlılığının göstergelerinden biri olmuştur. Tüm bu etkenler Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarında dış politikayı belirleyen faktörlerden olmuş, Atatürk dönemi ve Milli Şef dönemi dış politika bu esaslar üzerinde şekillenmiştir.

2.1. Tek Parti Dönemi Türk Dış Politikasının Tarihsel Seyri

Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanmasından sonra yeni devletin oluşum süreci tamamlanmış ve uluslararası kabulü sağlanmıştır. 29 Ekim 1923’de Cumhuriyet’in ilanından sonra içte laik ve demokratik bir devleti ve toplumu oluşturmak için devrimler yapılırken, dışta da ülkenin bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunması amacıyla dış ilişkiler barışçı biçimde kurulmaya çalışılmıştır. 1923’ten 1960’lı yıllara kadar izlenen dış politikada temel ilke “yurtta barış dünyada barış” olmuştur.

2.1.1. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası

Atatürk dönemi dış politikasını anlayabilmek için öncelikle yönetici kadroyu bilmek gerekmektedir. 1923-1938 yılları arası siyasal sürece bakıldığında, İsmet Paşa'nın 7 kere hükümeti kurduğu bilinmektedir. I. ve II. İnönü hükümetini kapsayan 30 Ekim 1923- 22 Kasım 1924 yılları arasında İnönü aynı zamanda Dışişleri Bakanlığı da yapmıştır. 22 Kasım 1924 - 3 Mart 1925 yılları arasında görev yapan Ali Fethi hükümetinde Dışişleri Bakanı Şükrü Kaya olmuştur. 3 Mart 1924'te III. İnönü hükümetinden itibaren dönemin sonuna kadar Tefik Rüştü Aras Dışişleri Bakanlığı yapmıştır. Bu dönemde dikkat çeken bir isim ise İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde de sık sık adı geçecek olan Numan Fırat Menemencioğlu'nun 1927 yılından itibaren Dışişleri Bakanlığı genel sekreteri olmasıdır. (Oran,2009:241)

Kurucu kadro ekseninde yönetilen ilk dönem de dış politikada, I. Dünya Savaşı'nda karşısında yer aldığımız İtilaf devletlerinin Türkiye'de egemen konumda olmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Özellikle Ankara'nın 13 Ekim 1923'de başkent ilan edilmesine karşı Ankara başkent ilan edilirse orta dereceli elçi göndereceklerini ifade etmeleri ve İstanbul'un tekrar payitaht olacağını düşünmeleri bunun en somut kanıtı niteliğindedir. (Erdem,2017:2201)Nitekim önce Lozan'da barış antlaşmasının imzalanmasından sonra ilk olarak 13 Ekim 1923 tarihinde Ankara yeni Türk devletinin başkenti olarak ilan edilmiştir.

Lozan Anlaşması'yla birlikte Avrupa'nın en güçlü ülkeleriyle komşu olan Türkiye, jeopolitik açıdan oldukça stratejik bir noktada bulunmaktadır. 1923-1938 Türkiye'sinde Doğu'da Sovyet Rusya Güney'de Kıbrıs ve Irak Mandası nedeniyle İngiltere, Suriye Mandası nedeniyle Fransa ile komşu olurken İtalya ile de On İki Ada ve Meis Adası'yla sınır komşusu olmuştur. (Şimşir,2005:146) Avrupalı devletlerin manda ve himaye altında tuttıkları yerlerde Türklerin yaşıyor olması ve Türkiye'nin Misakı Milli sınırları içerisinde tuttuğu toprakların İngiltere, Fransa ve İtalya'nın elinde bulunduruyor olması Türkiye'nin dış politikasında Lozan sonrasında da sorunlarının devam etmesine neden olmuştur. Fakat Mustafa Kemal Atatürk, dış politikada yaşanan toprak kavgalarını diplomasi yoluyla kurtarmaya çalışmıştır ve savaşılan veya savaşılmayan ülkeler ile dostluk anlaşması kurmanın en

doğru yol olduğunu düşünmüş 40 kadar devletle dostluk anlaşması imzalamıştır. (Şimşir,2005:147)

Türk dış politikasında en çok yer eden konular Lozan'dan arta kalan sorunlardır. Esasen Lozan'da çözüme kavuşturulan ancak uygulamada sorunlar yaşatan temel konu hiç kuşkusuz nüfus mübadelesidir. Lozan'da varılan anlaşmaya 1918'e kadar İstanbul'da yerleşen Rumlar ve Batı Trakya'da yaşayan Türkler hariç Anadolu'daki Rumlar ile Yunanistan'daki Türkler karşılıklı olarak değişime tabi tutulmuştur. Ancak Yunanistan'ın İstanbul'da daha çok Yunan vatandaşı bırakmak istemesi karşısında iki ülke arasındaki ilişkiler zaman zaman sertleşmiştir. (Gürün, 1986:407) Lozan sonrası Yunanistan ile Türkleri karşı karşıya getiren diğer önemli mesele ise, mübadele kapsamı içinde olan Konstantin'in Ortodoks Kilisesi Patriği olarak seçilmesidir. (Balcıoğlu,2012:419) Patrik meselesi ise göreve tayin edilen Konstantin'in görevden çekilmesi ve başka birinin seçilmesi üzerine çözülmüş iki devlet arasında diplomatik krizin etkileri azalmıştır. Böylece 1925 yılında Yunanistan'a ilk Türk elçisi Cevat Bey atanmıştır. (Gönlübol, Şar,1987:66)

1930 yılına kadar gergin bir şekilde devam eden Türk- Yunan ilişkileri 1930'dan sonra yumuşama ortamına girmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri de Bulgaristan'ın revizyonist bir tavır sergiliyor olması ve Yugoslavya'nın İtalya ve Fransa ile ilişkilerini düzeltiyor olmasıdır. (Tuncer,2017:89-90) İlk adım ise, 1930 yılında Ankara'da imzalanan azınlık sorunun çözümü ile atılmıştır. 1930 yılının sonunda ise Venizelos Türkiye'yi ziyaret etmiş ve dostluk anlaşmaları imzalanmıştır. 1931 yılında ise Türkiye adına İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras Yunanistan'ı ziyaret etmiştir. (Balcıoğlu,2012:420) Türkiye-Yunanistan arasındaki ilişkiler Atatürk'ün ölümünden sonra 1950 yılına kadar normal bir seyirde devam etse de 1950 yılında Kıbrıs sorunuyla beraber tekrar bozulacaktır.

Lozan Anlaşması sırasında çözülemeyen sorunlarda vardır. Bunlardan en önemlisi ise İngiltere ile yaşanan Misak-ı Milli sınırları içerisinde yer alan Musul meselesidir. (Kürkçüoğlu, 1985:72-85) Musul sorunu anlaşmanın imzalanmasından sonraki dokuz ay içinde barışçıl biçimde çözüme ulaştırılması kararlaştırılmıştır. (Yalçın,2000:315)

Konferanstan sonra 9 ay içerisinde Musul sorununun çözüme kavuşması gerekirken İngiltere, Süleymaniye’yi bombalamış ve bölgedeki Hristiyan halkı Türklere karşı silahlandırmıştır. Hakkâri üzerinde de hak iddia etmeye başlayan İngiltere ile anlaşamayan Türkiye sorunu Milletler Cemiyet’inde çözüme kararı almıştır. (Gönlübol, Şar, 1987:71) Fransa ve İtalya’nın desteğini alan İngiltere Milletler Cemiyet’inde etkinliğini sürdürmüş ve Musul ve Kerkük’e gidip bölge halkını kontrol eden Komisyon’a rağmen 5 Aralık 1926 yılında Türkiye ve İngiltere arasında bir anlaşma imzalanmış ve Irak sınırı Musul Irak’ta kalacak şekilde belirlenmiştir. (Soysal,1998:305)

Türkiye ve İngiltere arasında yapılan anlaşmada Türkiye’nin iç siyaseti da oldukça önemlidir. Savaştan yeni çıkmış bir Türkiye’nin içte “Paşalar Komplosu” ve Şeyh Said isyanıyla uğraşıyor olması anlaşmanın nihai durumunu belirlemiştir. Türkiye-İngiltere arasındaki soğukluk ise 1929 yılına kadar devam etmiştir.

Milli Mücadele döneminde TBMM ile Ankara Anlaşması imzalayan Fransa ise, anlaşmanın maddesi gereğince Suriye sınırı daha sonra belirlenecek ibaresinin uygulamaya konulduğundan dolayı sınırın netliği ancak 1926 yılında mümkün olabilmıştır. 18 Şubat 1926 yılında imzalanan Ankara Anlaşması’nda Türkiye, Suriye sınırını belirlediği gibi Fransa ile dostluk temelleri atmaya başlamıştır. Fakat yabancı okullar sorunu ve bu okullarda okutulacak olan dil ile ilgili problemler ilişkilerin zayıflamasına neden olmuştur. 1929 yılında ise Türkiye Adana-Mersin demiryollarının yönetimini satın almak istemiş Fransa bu duruma yanaşmamışsa da demiryollarını 1929 Haziran’ında Türkiye’ye teslim etmiştir. (Armaoğlu,1992:320-324)

Atatürk dönemi İtalya ile olan ilişkilere baktığımızda ise, Mussoloni ’nin iktidara gelmesi ve revizyonist bir tavır sergilemesi Türkiye Cumhuriyet’inin yeni kurulduğu döneme denk gelmesi bakımından oldukça endişe verici bir olay olmuştur. Mayıs 1924’te egemenliği altındaki adalara asker yığan İtalya, Türk basınında tepkiye neden olmuştur. (Çelebi,1998:127) Musul konusunda İngiltere’nin yanında yer alan İtalya, Yugoslavya ve Fransa’nın ikili anlaşmalar yapıyor olmasından dolayı Yunanistan ve Türkiye ile dostane ilişkiler kurup karşı bir ittifak cabası içerisine girişmiştir. Bu bağlamda 1928 yılında Roma’da Tarafsızlık ve Uzlaşma Anlaşması imzalanmış iki ülke arasında güven ortamı yaratılmaya çalışılmıştır. Fakat bu güven

ortamı fazla uzun sürmemiştir. İtalya'nın Doğu Akdeniz'deki faşist rejim uygulamaları ilişkileri gerginleştirmiştir. Nitekim bunun etkisinde 1930 yılında Türkiye, Balkan Antantı'nın imzalanmasına ön ayak olmuştur. (Gönlübol, Şar:1987:85-89)

1923 sonrasında Türk- Sovyet ilişkileri ise, Avrupalı devletlerin Türkiye'ye olan tutumu doğrultusunda gelişmeye başlamıştır. Musul sorunu Türkiye'yi, Sovyetlere yakınlaştırırken Locarno Sistemi ise Sovyetleri Türkiye'ye yakınlaştırmıştır. (Akıbyık,2012:420) Milletler Cemiyeti'nin Musul hakkındaki kararıyla 1925 yılında Paris'te tarafsızlık ve saldırmazlık paktı imzalayan iki devlet 1927 yılında ise Ticaret ve Deniz Ulaşım Anlaşması imzalamış, iktisadi ve ticari hayatta da siyasi açıdan olduğu gibi birlik içerisinde olunması amaçlanmıştır. (Akıbyık,2012:420-423)

1923 yılından 1930 yılına kadar devam eden Türk- Sovyet ilişkilerinde Sovyetler Türkiye'nin dayandığı tek büyük devlettir. Yaşanan olumlu ilişkiler Türkiye'nin Batılı devletlerle olan ilişkilerine karşı bir güç dengesi oluşturmasına neden olmuştur. (Oran,2009:254)

1930'lara doğru ise İtalya ile iyi ilişkiler kurmaya başlayan Türkiye aynı zamanda Musul ve Suriye sorununu çözmeye başlayarak Avrupalı devletlerle yakınlaşmaya başlamıştır. Bu durumdan endişe duyan Sovyetler Türkler ile olan anlaşmalarının devamlılığı sağlamaya yönelik çalışmalar yapmış olsalar da Türklerin Avrupalı devletler ile olan ilişkilerini bozamamıştır.

Aynı zamanda Doğulu devletler ile de ilişkilerini güçlendirme çabası içerisinde olan Türkiye; İran, Irak ve Suriye ile çeşitli dostluk, güvenlik, tarafsızlık anlaşmaları imzalamıştır. (Oran,2009:252)

1932-1938 yılları arasında ise özellikle İtalya'nın ve Almanya'nın statükosunu değiştirmeye yönelik çalışmaları Türkiye'yi oldukça etkilemiştir. İtalya'nın jeopolitik konum itibariyle Türkiye'ye yakın olması ve Akdeniz'den "Bizim Deniz" diye bahsetmesi, Almanya'nın ise sınırları konusundaki istekleri, Boğazlar konusunda Türkiye'ye olan tutumunun değişmesi ve İtalya ile olan hızlı yakınlaşması Türkiye ve İtalya arasında yapılan *30 Mayıs 1928 Saldırmazlık Paketi*'na güvenin azalmasına ve yeni arayışların oluşmasına neden olmuştur. 1934

yılında imzalanan Yunanistan, Yugoslavya ve Bulgaristan'ın dâhil olduğu *Balkan Antantı* ve 1937 yılında ise Irak, İran ve Afganistan ile *Sadabat Paktını* imzalanması Türkiye'ye karşı olası bir savaşta komşuların desteğini sağlamaya yönelik anlaşmalardan olmuştur. (Armaoğlu,2014:183)

İtalya ve Almanya'nın bu yayılcı politikasına karşı güç dengesini elinde bulunduran devletlerden biri olan İngiltere ile arasındaki problemleri çözmeye çalışan Türkiye, 1939 yılında İtalya'nın Arnavutluk'u işgali ile deklarasyonlar dönemine girmiştir. Nitekim, İngiltere ile yapılan görüşmeler neticesinde 12 Mayıs 1939'da imzalanan deklarasyon başta milli mücadele döneminden beri yanımızda olan Sovyetler tarafından hoş karşılanırsa da, Türkiye'nin Fransa ile olan ilişkilerini de düzeltmeye başlaması ve Hatay'ın Anavatan'a katılmasıyla Batı Bloğu tarafına çekildiği için gerilim etkisi başlamıştır. Almanya'nın Türkiye'nin olası savaşta Batı kanadında olmaması için ticareti kesme tehditlerinin bile işe yaramaması ve Sovyetler ile imzaladığı 23 Ağustos 1939'da Saldırmazlık Paktı⁷ Türkiye ile Sovyetlerin arasının açılmasına ve bir daha da düzelememesine neden olmuştur. (Armaoğlu,2014:184)

1932-1938 yılları arasında ise, Türkiye'nin Amerika ile yakın ilişkiler kurmaya başladığı görülmektedir. Türkiye-Amerika ilişkileri merccek altına alındığında 1932 yılında Amerika başkanı seçilen Roosevelt ile Atatürk'ün mektupları oldukça önem taşımaktadır. Roosevelt, Atatürk'ten ve yaptığı devrimlerden övgü ile bahsederken Atatürk ise Roosevelt'e yazdığı mektuplarda “*biz dostuz çok daha dost olacağız*” diyerek aralarındaki ilişki ağının önemliliğini ve geleceğini tayin etmiştir. (Karal,1991:177)

Atatürk dönemi dış politikası genel hatlarıyla değerlendirildiğinde Oran dönem için, “*Haysiyetli Dış Politika*” terimini kullanmıştır. Bu bağlamda bakıldığında ekonomik açıdan ve siyasal açıdan dış politikada, yaşanan ve yaklaşan olası bir savaş Türkiye'yi oldukça etkilemiştir. Dönemde Atatürk özellikle olası bir savaşa karşı gelebilecek tüm tehditleri en aza indirebilmek açısından güç dengesini elinde bulunduran ve sınırlarına yakın olan devletler ile iyi ilişkiler kurmaya özen göstermiştir. Bunun sebebi şüphesiz ki yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin olası

---

⁷ II. Dünya savaşı öncesi SSCB'nin Batı Bloğu tarafında yer almaması için Almanya'nın Doğu Avrupa'nın bölünmesi konusunda yaptıkları anlaşma.

bir savaşı kaldıracak maddi, manevi gücünün olmamasıdır. Nitekim 1938 yılına kadar “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” anlayışıyla devam eden dış politika etkisi Atatürk’ün ölümüyle birlikte gelişen II. Dünya Savaşı’nda Türkiye’ nin savaşa karşı “tarafsız” tutum içerisinde olmasına neden olmuştur.

2.1.2. Milli Şef Dönemi Türk Dış Politikası

I. Dünya Savaşı’nın Osmanlı Devleti’nde yarattığı yıkımdan yeni bir devlet inşa etmeyi başaran Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün silah arkadaşı İsmet İnönü, ulusal mücadelede bir asker olmasına rağmen Lozan Konferansı’nda kendi deyimiyle “*çizmelerini çıkartıp iskarpinlerini giydiğinde*” (Özakman,2009:96) Yeni Türkiye’nin Dışişleri Bakanı olarak konferansta yerini almıştır. Lord Curzon’un deyimiyle “*sağır ve cüce adam*” olarak nitelendirilen İnönü’nün Lozan Konferansı’na katılması kadar Lozan Konferansı’nda yaptıkları da Türk tarihinin kurtuluş mücadelesi açısından oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. (Tuncer,2012:15)

Savaşlarda ve dış politikadaki başarılarıyla, devlette Atatürk’ten sonra en önemli isim Aydemir’in deyimiyle *İkinci Adam* olan İnönü, 1938 yılında Ulu Önder Mustafa Kemal’in vefat etmesiyle Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir.

İnönü’nün iktidara geldiği yıl olan 1938 yılı 1945 yılına kadar sürecek olan savaşın başladığı bir yıl olmuş ve bu durum Milli Şef’in dış politikasına etki etmiştir. Eric Hobsbawm 1938-1945 yıllarını “*üç hoşnutsuz gücün*”⁸ saldırgan tutumlarıyla şekillenen bir dönem olarak addettirmiş (Hobsbawm,1996:51) Türkiye ise Dünya’da yaşanan saldırgan tutumu yönetici neslin tarihsel formasyonu ile dengelemeye çalışmıştır. İttihat ve Terakki, I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve sonunda Cumhuriyet’in kuruluşu aşamalarına bizzat tanıklık eden kurucu kadro, verdikleri kararları geçirmiş oldukları bu tarihsel sürece göre şekillendirmiş ve Dünya karşısındaki tutumunu deneyimleri üzerine kurgulamıştır.(Deringil,1994:57)

Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren dış politikada “*Yurtta Sulh, Cihanda Sulh*” anlayışını benimseyen devlet adamlarının II. Dünya Savaşı’nda tarafsız kaldığı

---

⁸ Bu üç güç; Almanya, İtalya ve Japonya’dır.

söylenirse de Oran’ında belirttiği gibi tarafsızlık “motto”sunu sadece savaşa girmeme yönündeki bir tutum olarak şekillendirmiştir. (Oran,2004:393)

Türkiye savaşa girmeme mottosu bağlamında tehdit oluşturabilecek ülkelerle saldırmazlık anlaşması yapma gerekliliği duymuş ve her iki tarafla da düzeyli bir ilişki içerisinde olmaya gayret göstermiştir. Fakat Türkiye’nin her iki tarafa da yakın bir konumda olması Türkiye’nin taraflar tarafından tehdiye açık hale gelmesine neden olmuştur. Türkiye ise olası bir taraf durumuna çekilmesine karşı hem jeopolitik açıdan hem de ordu açısından güçlü olmadığı konusunda devletleri ikna etmeye çalışmıştır. (Oran,2004:395-396)

Türkiye her ne kadar tarafsız bir politika güttüğünü göstermeye çalışsa da savaşın gidişatına göre hareket ettiğini söyleyebilmek mümkündür. Nitekim 1940 yılında Almanya’nın gücünün ve savaş alanlarının artmış olması Türkiye’nin Almanya ile ekonomik bağlarını güçlendirmesine neden olmuştur. Nitekim krom ihracatının artması da bu döneme denk gelmiştir. (Deringil,1994:194) Fakat 1943 yılının ortalarında Almanya’nın savaştaki etkin gücünü kaybetmeye başlaması Türkiye’nin Müttefik kanadına doğru hızlıca çekilmesine, Türkiye’nin müttefikler kanadında savaşa sokulmak istenmesine ve Casablanca Konferansı’nın yapılmasına neden olmuştur. (Deringil,1994:189-191) Fakat Türkiye gerek Quebec gerekse II. Kahire Konferansı’nda bu kararın hem Türkiye’nin askeri açıdan yetersizliği hem de jeopolitik olarak riskli bir bölgede yer almasından dolayı doğru bir karar olmadığına ikna etmeye çalışmıştır.

Türkiye’nin savaşa girmeyi reddediyor olması ve Almanya ile Krom ticaretini bırakmıyor oluşu Amerika ve İngiltere ile arasının açılmasına neden olurken savaşın gidişatının Almanya aleyhine dönmesi ile Türkiye, 1944 ‘de Almanya ile Krom sevkiyatını durdurmuş ve 23 Şubat 1945’de de Almanya ve Japonya’ya savaş ilan etmiştir. Böylelikle Birleşmiş Milletler (BM) kurucu üyesi olmayı garanti altına almıştır. (Deringil,1994:194)

II. Dünya Savaşı sonunda mutlak bir taraf olmak zorunda kalan Türkiye, savaşın sonunda Batı Bloğu kanadında yer almış Müttefik Devlet olarak tarihe adını yazdırmıştır. Türkiye’nin savaşta ve savaş sonrasında Batı Bloğunda yer almasına neden olan en önemli faktörlerinden biri ise, Sovyetler Birliği olmuştur. Milli

Mücadele yıllarından itibaren en önemli gaye olarak vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü savunan Türkiye Cumhuriyeti, II. Dünya Savaşı'ndan itibaren Sovyetlerin Türkiye'nin toprak bütünlüğünü sarsabilecek talepleriyle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum ise Türk- Sovyet ilişkilerinde soğuk rüzgârların esmesine neden olmuştur.

1946 yılında Türkiye'nin hâkimiyetini zedeleyecek olan Boğazlar hakkında kararlarında hem ABD'ye hem de Türkiye'ye nota veren Sovyetlerin bu taleplerine ABD ve İngiltere karşı çıkmış ve Türkiye'nin ret talebinin arkasında durduklarını belirtmişlerdir. (Tuncer,2017:270-275)

Dönemin Başbakanı Recep Peker ise Sovyetler ile olan bu gerginliğin arkasından “*Daily Telegraph*” gazetesi muhabiri Buckley'e verdiği röportajda; Türk ulusunun egemenliğini ve vatanının bütünlüğünü korumanın ana hedef olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin müttefiklerine karşı güven ve sadakat içinde olduğunu aynı zamanda BM karşı samimi bir bağlılık taşıdığını vurgulamıştır. Komşu ülkelerle kurulacak olan samimi ilişkiler sayesinde Türkiye'nin Dünya'nın her yerinde ekonomik ticari anlaşmaların yeniden sağlanmayı temel hedefi varsaydığını belirtmiştir. (Tuncer,2017:275)

II. Dünya Savaşı sonrasında Türk- Sovyet ilişkilerinin bozulması, Sovyetlerin talepleri ve Türkiye'nin savaş sonrası ekonomik düzeninin bozulması, ekonomik kalkınmanın ise Batılı Devletler sayesinde olacağını düşüncesi Türkiye'nin Amerika ile ilişkilerinin gelişmesine neden olmuştur. Gönlübol ile Ülman ise, Türkiye'nin Amerika ile olan ilişkilerinin gelişmesinin ve Batı Bloğunda yer almasının en önemli sebebinin Atatürk dönemi dış politikasının faktörlerinden olan “*Batılılaşma*” çabasından kaynaklandığını vurgulamıştır. (Gönlübol, Ülman, 1966:147)

Tüm bu etkenlerle beraber Türk - Amerikan ilişkilerinin gelişiminin, 1946 yılında Türkiye'ye gelen “*Missouri*” isimli savaş gemisinin İstanbul limanlarına gelmesiyle beraber başladığını söyleyebilmek mümkündür. (Bağcı,2014:3) Savaş gemisinin Türkiye'ye Amerika'da vefat eden Türk Büyükelçisini⁹ getirmek yoluyla

---

⁹ Washington Büyükelçisi- Münir Ertegün

giriş yapması Sovyetler Birliği'nin toprak talebine karşı Amerika'nın, Türkiye'nin yanında olduğunun göstergelerinden olmuştur.

Hüseyin Bağcı, Amerika'nın Türkiye'ye ve daha genel anlamıyla Yakın Doğu'ya yardımını iki ana temel üzerine kurgulamıştır. 1. Ticari çıkarlar, 2. Duygusal ve insani çıkarlar.(Bağcı,2014:3) Bu bağlamda bakıldığında Amerika ticari faaliyetlerini geliştirmek istediğinde Sovyet kanadının ticari faaliyetleri etkilediği görülmektedir. Sovyetlerin Dünya'da baskın güç olması Amerika'nın Dünya üzerinde duygusal ve insani çıkarlar neticesinde hareket edip Yakın Doğu ile ekonomik, ticari ve savunma faaliyetlerini geliştirmek istemesine neden olmuştur.

ABD ile Türkiye arasında ekonomik anlamda yardım anlaşmaları ilk olarak askeri anlamda Sovyetlere karşı güçlü konumda olabilmek adına alınan borçlanma yöntemiyle olmuştur. 1946 yılında “*Ödünç Verme Ve Kiralama Kanunu*” çerçevesinde alınan bütün malzemeyi kendi mülkiyetine geçiren Türkiye 1947 yılında ise “*Truman Doktrini*” adı altında ABD'den 100 milyon dolarlık yardım almıştır. (Ülman,1968 :90) Tuncer Truman Doktrini için; askeri ve ekonomik yardım niteliğinde olan bu anlaşmanın Türk ordusunun modern silahlarla doldurulmasını sağlasa da Türkiye'yi Amerika'nın ekonomik desteğine muhtaç bıraktığını ifade etmiştir. Bunun sebebi olarak ise alınan malzemelerde çıkan teknik sorunların ancak Amerika'dan getirtirilecek malzemelerle sağlanıyor olmasına ve bunun da Amerikan dolarına dayanıyor olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Bütün bu faktörler ise, yeni bir borçlanmayı beraberinde getirmiş ve Türkiye “*Marshall Yardımı*” olarak ekonomik açıdan da Amerika'ya bağımlı kılınmıştır. (Tuncer,2017:279) 4 Temmuz 1948'de imzalanan anlaşma ile Türkiye ABD ile “*Ekonomik İş Birliği*” adı altında 1948-1952 yılları arası 350 milyon dolar civarında borç yapmıştır. (Tuncer,2017:280)

Ekonomik anlamda ilişkilerin seyri bu şemada ilerlerken, savunma alanında - özellikle 1948 yılında Sovyetler tarafından Berlin 'in işgaliyle birlikte- bir boşluk olduğunun farkına varılmıştır. Avrupa'nın birlik olma düşüncesinden kaynaklanan NATO kavramı da bu bağlamda Sovyetlere karşı savunma yöntemi adında bir dayanışma oluşturma amacıyla kurulmuştur.

NATO, kuruluşunun ilk yıllarında Türkiye'ye Atlantik Paktı olarak lanse edilmiş ve Türkiye'nin NATO'ya girişinin mümkün olmayacağı dile getirilmiştir. İngiltere ve Amerika, Türkiye'nin Sovyetlere karşı savunma yöntemi olarak Akdeniz Paktı oluşturması gerekliliğini vurgulamıştır. Lakin tüm bu söylemler 1949 yılında İtalya'nın Amerika'nın isteğiyle NATO'ya üye olmasıyla Türk dış politikasında soru işaretlerini de beraberinde getirmiştir. (Bağcı,2014:11)

Dış politikada yaşanan NATO sorunu bir süre sonra Türkiye'nin iç politik bir çıkmazı haline gelmiştir. Hem mecliste -parti içinde- hem de basın da ikilik yaratan bu durum Türkiye'nin tarafsızlık ilkesine geri dönmesinin vurgulanmasına neden olmuştur. Bu durum bir yandan da savunma yöntemi için Akdeniz Paktı'nın biran önce kurulması gerekliliğini gösteren etken olmuştur. (Bağcı,2014:19)

ABD'nin Türkiye'yi NATO'nun dışında bırakmış olması ise Sovyetlerin, Türkiye'ye karşı bu durumu kullanıp propaganda faaliyetlerine başlamasına neden olmuştur.

2.2. Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve Dış Politika Faktörü

II. Dünya Savaşı'nın müttefikler lehine sonuçlanması tüm Dünya'da tek-partili diktatörlük yönetimlerinin ve siyasal sistemlerin kalkmasına ve serbest seçime dayanan çoğulcu demokrasinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Batılı Devletlerin yanında yer almak isteyenlerin bu siyasal sistemi kabul etmesi şart koşmuş Türkiye'de Batılı Devletlerin yanında yer almak için siyasal sisteminde değişikliğe gidilmesini uygulamaya koymuştur. (Koçak,2013:526)

1945 yılında Türkiye için çok partili hayata geçmek ve Batı Dünyası'nda yer almak Sovyet tehdidi karşısında bir kurtuluş olarak görülmüştür. Fakat Sovyet tehdidinin bu kadar yoğun olması bir iktidar değişikliğini ve partili hayata geçişin hemen olmasına olanak sağlamamıştır. Bu yüzden biçimsel olarak sona eren Milli Şef dönemi 1950 yılına kadar olağan bir süreçle ortadan kalkmıştır. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu bu aşamalı dönemin "1938-1945 arasında Tek Partili Milli Şeflik

Dönemi” derken, “1945-1950 yılları arasına da Milli Şefli Çok Parti Rejimi” olarak tanımlamış ve çok partili hayata geçişin ilk aşamalarında Milli Şefin etkin olduğunu belirtmiştir.(Avşar, Kaya,2012:116)

19 Mayıs 1945 yılında İsmet İnönü’nün söylevi ile gelişen ve değişen dünya şartları Türkiye’de bir muhalefet partisini ortaya çıkarmıştır. Bu parti ise, Milli Kalkınma Partisi’dir. Fakat muhalefet ortamında yeterince etkin olamamıştır. (Avşar, Kaya,2012:117)

Çok partili düzene geçmek için gerekli olan ilk ciddi muhalefet dışarıdan değil, CHP'nin kendi içinden çıkmıştır. Parti içi muhalefetin ortaya çıkışında "Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocaklarının Kurulması" ile ilgili yasanın TBMM'de onaylanması, iyi bir ortam yaratmıştır. CHP içinde "Tek Parti Yönetimi'nin" ekonomik ve halktan kopuk siyasetinden hoşnut olmayanlar, uluslararası siyasi gelişmelerin ışığında bu ortamı gereği gibi değerlendirmiştir. 14 Mayıs 1945 günü Yasa Tasarısı TBMM'de görüşülmeye başlar başlamaz, CHP Meclis Grubu ikiye ayrılmıştır. (Yetkin,2011:166)

Toprak Reformu Yasa Tasarısı görüşmeleri Çetin Yetkin’in deyimiyle, Adnan Menderes adında bir siyasetçiyi adeta sahne ışıkları önüne çıkartmıştır. Menderes, Yasa Tasarısı üzerinde en uzun konuşma yapan milletvekili unvanını kazanırken, özellikle hükümetin son anda tasarıda değişiklik yapmasını çok sert biçimde eleştirmiş, dünyadaki demokratik gelişmelere dikkat çekerek, son zamanlarda göz yumulan siyasi tartışmaların, tasarının Meclis'e gelmesiyle durduğunu, "*tek parti yönetiminin kınanacak bir durum aldığı*" ifade etmiştir. (Yetkin,2011:166)

Uluslararası siyasi gelişmelerin ülkenin iç siyasetine yansımalarıyla oluşmuş olan ortamı değerlendiren CHP'nin muhalif milletvekilleri, bu ortamın kendilerine verdiği güçle, önce partide bir dizi liberal önlemlerin alınmasını ileri sürmüşler, daha sonra da öne sürmüş oldukları ve olmasını istedikleri gelişmelerin içinde yerlerini almışlardır. Tek parti yönetimi karşısında kendi konularını belirleyecek olan ilk önemli gelişme, Türk siyasi tarihine "*Dörtlü Takrir*" diye geçen olayla başlamıştır. Savaşın sona ermesi, Millet CHP içinde muhalefeti temsil eden dört lider, 7 Haziran 1945 günü CHP Meclis Grubu Başkanlığı'na dört imzalı bir önerge vermişlerdir.(Goloğlu,1982:34)

Bu önergede; meclisinin hükümeti kontrol etme yetkisine sahip olması, anayasada yazılı hak ve özgürlüklerin tanınması ve birden fazla partinin olması konusu belirtilmiştir. Dörtlü Takriri veren milletvekilleri, bu önermelerinde açıkça, Türkiye'de çok partili bir düzene geçilmesini istemişlerdir. Fakat bunu açıkça söyleyememişler, sanki CHP içinde bunu gerçekleştirilecekmiş gibi davranmışlardır. Samet Ağaoğlu, Dörtlü Takriri veren milletvekillerine önderlik eden kişi Celal Bayar olsa da takrir verme düşüncesinin ilk olarak Fuat Köprülü ve Adnan Menderes'ten geldiğini ifade etmiştir. Bu düşünceden hareketle önce Celal Bayar'ın onayı alınıp daha sonrada Refik Koraltan'ın katılmasının sağlandığını belirtmiştir. (Ağaoğlu,1972:85)

Takrir, CHP'nin üst yönetiminde tepkiyle karşılanmış olsa da İsmet İnönü CHP Genel Kurulu'nda, tavrirci dört milletvekilini yönlendirir bir biçimde: "*Bunu Parti içinde yapmasınlar. Çıksınlar karşımıza geçsinler teşkilatlarını kursunlar ve ayrı parti olarak mücadeleye girsinler*" diyerek CHP Grubu'nda görüşülecek takrire karşı alınacak karara da ışık tutmuştur. Tavrircilerin düşüncelerini daha sert bir dille ifade etmeleri Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'nün partiden ihraç edilmesine neden olur. Daha sonra Refik Koraltan'ın da ihraç edilmesi Celal Bayar'ın istifasına neden olmuş ve Bayar'ın yeni bir parti kuracağı söylentileri yayılmıştır. (Ağaoğlu,1972:85)

4 Aralık günü Çankaya köşküne yemeğe davet edilen Celal Bayar Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye kurulacak partinin ilkeleri konusunda bilgi vermiş, parti kurmak için son izni böylelikle almıştır. 7 Ocak 1946 günü, CHP eski milletvekillerinin önderliğinde "*Demokrat Parti*" adıyla yeni bir siyasi parti kurulmuştur. (Tunaya,1952:683)

Demokrat Parti'nin kuruluşu, CHP yanlısı basın organlarınca sevinçle karşılanmış ve istenilen nitelikte bir partinin kurulmasından duyulan "*ferahlık*" dile getirilmiştir. Ne var ki, Türkiye'deki bu havaya bakan 28 Kasım 1945 günü "*New York Times*" gazetesi yeni kurulan partinin "*Majestelerinin sadık muhalefeti*" gibi düşünüldüğünü ileri sürmüştür. Bu durum, Türkiye'de Demokrat Parti'nin bir "*muvazaa*" partisi olduğu iddialarının ortaya atılmasına yol açmıştır. (Ekinci,yy:37)

7 Ocak 1946'da Dâhiliye Vekâletine verdiği kuruluş dilekçesiyle kuruluşunu tam anlamıyla tamamlayan Demokrat Parti, partinin önde gelenlerinin öncülük

yapmasıyla genel başkan olarak Celal Bayar'ı seçmiştir. Parti CHP'den memnun olmayan kesimin adeta kurtuluş noktası olmuştur. Demokrat Parti'nin birinci amacı adından da belli olduğu gibi demokratikleşmeyi sağlamak olarak belirtilmiştir.(Akşin,2004:226)

Ülke genelinde teşkilatlanmaya başlayan Demokrat Parti kuruluşunun ilk yılında II. Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu sıkıyönetimi devam ederken belediye seçimlerine gitmiştir. Mecliste belediye seçimlerinin öne alınması DP (Demokrat Parti) tarafından reddedilip, böyle bir durumda seçimlere katılmayacağını belirtmiş olsa da bir şekilde seçime girmeye zorlanmıştır. (İnan,2006:140)

46 seçimleriyle 65 milletvekilini meclise sokmayı başaran DP, meclisteki ilk oturumların bütçe görüşmeleri üzerine olması ve Adnan Menderes'inde uzun yıllar CHP'de maliye encümeni kâtipliği yapması DP'de parti sözcülüğüne yükselmesine neden olmuş ve bu DP' liderliğindeki ilk adım olmuştur. (Aydemir,1988:169) 1949 yılına gelindiğinde ise CHP'den DP' ye geçişler olmaya başlamış ve bu geçişler ne kadar engellenmeye çalışılsa da 1950 yılında DP'nin iktidara gelmesi engellenememiş ve Milli Şef dönemi resmen sona ermiştir.

Demokrat Parti'nin dış politika faktörüne değinildiğinde, kuruluşundan itibaren partinin Türkiye'nin dış ilişkileriyle ilişkisinin alakası olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Nitekim II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin aktif Batı politikası gereğince çok partili hayata geçmesi ve Demokrat Parti'ni kuruluşu, dış politika ile alakalı bir durumdur.

Aynı zamanda Türkiye'nin dönemde yakın ilişkileri olduğu Amerika'nın iki partili siyasal sisteminde 1945-1950 yılları arasında "Demokratik Parti"nin başta olması ve Türkiye'de 1945 yılında temelleri atılan partinin isminin "Demokrat Parti" olması da yine dış ilişkilerle ilişkilendirilebilir. Nitekim bu dikkat çekici benzerlik Amerikan basınında da yer almış ve hatta 1954 yılında Amerika'ya giden Celal Bayar'a Türk-Amerikan demokrasi yapısının aynı olup olmadığı sorularak, parti isimlerinin aynı olması da eleştirel bir tavırla yer almıştır. (Hürsöz, 27 Ocak 1954:1) Celal Bayar ise Amerikan gazetecinin sorduğu bu soruya, Türkiye'nin barışçıl bir demokrasi izlediğini ve Atlantik Paktı gereğince de çok partili siyasal sistemde ilerleyeceğini ifade etmiştir. Bayar'ın bu söylevi gazetecinin istediği türden bir cevap olmamakla

birlikte Türkiye'nin 1945 yılından itibaren aktif Batı politikasının aslında Amerika üzerine kurulduğunu söylemek gazetecinin de yaptığı çıkarım dolayısıyla mümkün sayılabilir. Nitekim bundan sonra izlenen süreç içerisinde DP iktidarı, Amerika'nın güdümünde hareket etmiş, gerek yardım ödenekleri gerekse komşularla ilişkiler bağlamında Amerika'ya bağımlı hale gelmiştir. Bu durumun daha detaylı incelemesi ise bir sonraki bölümde yerel basın üzerinden daha net bir şekilde ortaya çıkıp aktarılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KOCAELİ BASININA GÖRE 1950-1960 DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

TBMM'nin 9. dönem milletvekillerini seçtiği 14 Mayıs 1950 yılında hükümetin başına geçen Demokrat Parti, Türkiye'de "*Beyaz İhtilal*" etkisi yaratmış ve 1960 yılına kadar sürecek bir iktidarın temellerini atmıştır. (Aydemir,1988-C3:15)

II. Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu bunalım etkisiyle yönetim açısından baskıcı, ekonomik açıdan darboğazdan geçen Türkiye, sosyal ve ekonomik açıdan özgürlük vadeden seçim propagandalarını gerçekleştirmesi için Demokrat Parti'yi iktidara taşımıştır. İktidara gelen Demokrat Parti, çok partili hayata geçişin resmi simgesi olduğu gibi, iç ve dış politikadaki dönüşümlerle yeni bir devrin başlangıcını oluşturmuştur. Bu köklü değişiklikler ilk olarak iç politikada kendini göstermiştir. İktidarın ilk yıllarında Ahmad'ın deyimiyle "*İnönü Fobisini*" kırma eğiliminde olan Demokratlar, "*Paşa Faktörünü*" ortadan kaldırma çalışmalarına girişmişlerdir. (Ahmad,2015:134-135) Eroğlu ise, DP'nin iktidarının ilk yıllarını, özgürlük söylemlerinin bir kenara bırakıldığı dönem olarak nitelendirmiş ve Antidemokratik yasalarla muhalefetin gücünün kırılmaya çalışıldığını ifade etmiştir. (Eroğlu,1970:110) Nitekim paşa faktörünün etkisi iktidarın ilk aylarından itibaren başlamıştır. Türk Yolu Gazetesi'nde 11 Temmuz 1950 yılında çıkan haber bu bağlamda önemli bir nitelik kazanmaktadır. Haber; "*Okul Kitaplarındaki Yazı Ve Resimler Çıkartılıyor.*" başlığı altında yazılmıştır. Devamında ise, "*İnönü'nün resim, büst ve heykelleri devlet dairelerinden kaldırıldı. MEB okul kitapları ise yeni baştan revizyona tabi tutuldu. Komisyon bu karara uyarak İnönü ve Mareşal Çakmağa ait bütün resim ve yazıları kitaplardan çıkaracaktır.*" haberiyle iktidarın İsmet İnönü tahammülsüzlüğünü okuyucularına aktarmıştır. (Türk Yolu,11 Temmuz 1950:1)

Dönemde aynı zamanda, Üniversite profesörlerinin siyasetle uğraşmasını yasaklayan kanun çıkarılmıştır. CHP'nin haksız edinimlerinin varlığı kabul edilmiş

ve CHP'nin mallarına el konulmuştur. CHP'nin ve İnönü'nün devletteki etkinliği kırılırken bir diğer muhalefet partisi olan Millet Partisi, 1954 seçimleri öncesinde laiklik ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle kapatılmıştır. 1954 seçimleriyle birlikte ise meclis içerisinde etkin güç olan DP hiçbir gücün kendilerini durduramayacağı düşüncesine kapılarak tahakküm yoluna girmiştir. (Eroğlu,1970:110-112)

İç politikada yaşanan siyasal dönüşüm dış politikada da etkisini göstermiştir. Tuncer'e göre Atatürkçü dış politikadan ilk sapma DP iktidarının dış politikada pasiflikten çıkma ve aktif politika izleme amacını ifade eden yeni söylemiyle "*Batı'nın Sözcüsü*" haline gelmiştir. (Tuncer,2017:293) Türkiye'nin Batı'nın sözcüsü olma durumunu Kocaeli basını üzerinden incelediğimizde ise, karşımıza Türk Yolu Gazetesi'nin 7 Ocak 1949 yılındaki haberi çıkmaktadır. Gazetenin haberi "*Filistin meselesi ve Türkiye'nin rolü*" başlığı "*Arap muhabirinin dikkati çeken enteresan makalesi*" alt başlığıyla çıkmıştır. Arap muhabirin yazdığı yazıyı aktaran Türk Yolu Gazetesi, Türkiye'nin Arap memleketlerine karşı sempati beslediği ve bu sempatinin Türkiye'nin Filistin uzlaştırma komisyonuna girmesine sebep olduğunu belirtmiştir. Arap memleketleri için zafer olarak görülen bu olayın serap olduğunu vurgulayan Arap muhabiri, Türkiye'nin müttefiklerinden ayrılıp Arap davası tutmayacağını ileri sürerek, Arap davası gütmeyeceği için de Türkiye'nin suçlanamayacağını dile getirmiştir. (Türk Yolu,7 Ocak 1949:3) Gazetenin bu yazısından hareketle Arap devletlerinin Türkiye'nin Batı Bloğu'nda olduğunu kabul ediyor olduğu ve Türkiye'nin Batı'nın sözcüsü konumunun İnönü döneminden başladığını anlamamız mümkündür.

Dış politika faktörü Kocaeli basını üzerinden incelendiğinden dolayı Demokrat Parti'nin Kocaeli'nde teşkilatlanmasına değinmemiz gerekmektedir. Bu bağlamda araştırılan Kocaeli gazetelerine bakıldığında, Hürsöz Gazetesi'nin 12 Mayıs 1951 yılında başlayan 14 tefrikalık Sadi Ataergin' in "*Kocaeli'nde Demokrat Parti'yi Nasıl Kurdum ?*" adlı yazı dizisini görmekteyiz. Ataergin, 7 Ocak 1946 yılında Demokrat Parti iktidarının resmen kurulmuş olmasına rağmen 21 Temmuz 1946 seçimlerinde, "... Atatürk'ün yakın arkadaşı ve vefalı dostu daima takdirini ve muhabbetini cezbetmiş Başvekilliğini yapmış Celal Bayar'ın Demokrat Partinin genel başkanı olmasına rağmen Kocaeli'nde DP'ye ait bir örgütlenmenin olmadığından" bahsetmiştir. (Hürsöz,12 Mayıs 1951:3) Bu durumun başlıca

sebeplerini ise Ataergin, bölgenin ileri gelenlerinden doktor, tüccar gibi isimlerin ya CHP'nin Kocaeli'ndeki kurucu üyesi olduğundan ya da DP'ye geçerse işlerinin bozulabileceğinden korktular diyerek açıklamıştır. (Hürsöz,13 Mayıs 1951:3) Bu duruma çare bulmak isteyen ve Kocaeli'nde bir örgütlenme faaliyetlerinin başlamasını isteyen Ankara'daki DP yetkilileri ise Kocaeli'nde Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurucusu olan Salih Zeki Ataergin ile görüşmelere başlamıştır. Salih Zeki Ataergin' e Kocaeli'nde DP ocağı kuruculuğu teklifi geldiğinde Salih Bey süttü ağzı yanıp yoğurdu üfleyerek yediğini dile getirerek Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kocaeli'ndeki kurucusu olmasının hayatını olumsuz etkilediğinden bahsetmiştir. Özellikle SCF(Serbest Cumhuriyet Fırkası)'nin kapatılmasından sonra Polis tutanaklarına adının hükümete muhalif olarak geçtiğini, CHP'li meslektaşlarının ¹⁰ aleyhine propagandalar yaptığını bu yüzden geçim derdine düşüp İstanbul'a yerleşmek zorunda kaldığını dile getirmiş ve getirilen teklifi reddetmek durumunda kalmıştır. (Hürsöz,16 Mayıs 1951:3) Durumun vahametini anlayan mümessil bir süre sonra Salih Bey ile tekrar görüşme kararı almış ve “ *O halde sen yapamıyorsan bu işi kardeşin yapsın*” diyerek Sadi Bey'in Kocaeli'nde DP teşkilatlanmasını başlatmasını istemiştir. (Hürsöz,24 Mayıs 1951:3) Sadi Bey ise, “... *Milletin ızdırabına, çektiklerine son vermek isteyen bir teşekkülde bu milli vatani vazifeyi yapmakta tereddüt etmem.*” diyerek bağlı bulunduğu CHP ocağı Kemal Paşa'ya istifasını sunmuş ve DP'nin Kocaeli parti teşkilatlanmasını üstlenmiştir. (Hürsöz,26 Mayıs 1951:3)

DP'nin Kocaeli'nde teşkilatlanmasını Hürsöz Gazetesi'nin yayınlaması da oldukça önemlidir. Nitekim gazete sahibi Selahattin Telsel, Kocaeli'nde DP il teşkilatlanmasının başkanı seçilmiş ve bu nedenden dolayı Kocaeli'nde teşkilatlanmanın CHP döneminde zor şartlarda olduğunu sık sık vurgulayarak DP teşkilatlanmasının önemine değinmiştir.

DP'nin Kocaeli'nde teşkilatlanmaya başlamasıyla birlikte 1950 seçimleri için kongre faaliyetleri başlamıştır. Hürsöz Gazetesi ekseninde DP'nin kongrelerine bakıldığında, Veli Ahmet Ocak Kongresi, Tepecik Ocak Kongresi, Turgut Ocak Kongresi gibi kongrelerin yapıldığı ve bunlarında en önemlisinin Hendek Ocak Kongresi olduğunu görülmektedir. Hendek Ocak Kongresine büyük bir katılımın

---

¹⁰ Salih Zeki Ataergin 'in mesleği Avukatlıktır.

sağlandığı yazılan 13 Ekim 1949 sayılı tarihteki gazetede bölgeye Bolu, Adapazarı, Düzce, İzmit ve İstanbul'dan katılımların olduğu yazılmıştır. (Hürsöz,13 Ekim 1949:2) Kocaeli'nin hemen hemen tüm ilçelerinde DP kongrelerinin yapıldığı haberlerini yazan Hürsöz Gazetesi CHP kongrelerine ise, “*Hezeyanla Geçti*” (Hürsöz,22 Ekim 1949:1) – “*Dört Yıldır Söylenen Dilekler Yine Tekrar Edildi.*” (Hürsöz,27 Ekim 1949:1) başlıklarını atmışlardır. Türk Yolu Gazetesi ise dönemde daha çok dış politika haberlerine yer verdiği gibi CHP'nin ilçe toplantıları hakkında “*Halk Partisi Vatan Hizmetini Artıracaktır.*” . (Türk Yolu, 3 Eylül 1949:1) – “*Çok Alakalı Oldu.*” – . (Türk Yolu, 22 Ekim 1949:1) “*Kalabalıktan Oturacak Yer Yoktu İnsanlar Ayakta Kalmak Zorunda Kaldılar.*” (Türk Yolu,27 Ekim 1949:1) başlıklı yazılara yer vermiş DP hakkında ise ilçede daha çok DP istifalarının olduğunu istifa edenlerin CHP'ye döndüğü gibi Millet Partisine de gittiğine değinilmiştir. (Türk Yolu,3 Eylül 1949:1)

Gazetelerin ilçe kongreleri hakkında yazdıkları yazılardan da anlaşılacağı gibi tarafları ve taraflarının boyutları ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda dış politika değerlendirilirken basının dış politikadaki tutumunun nasıl şekillendiği oldukça önemli olmuştur. Basının dış politikayı iktidar ya da muhalefet odağında mı veyahut da ortak bir görüş çerçevesinde mi değerlendirdiğini anlayabilmek açısından bu bölüm DP'nin seçim yoluyla hükümeti kurmasıyla değerlendirilecek olup dış politikadaki görüşler Kocaeli basını eksenine ele alınacaktır. Buna ek olarak Kocaeli basının da gündemi oluşturan ülkeler ile olan ilişkilere karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

3.1. 1950-1954 Yılları Arasında Kocaeli Basını Ekseninde Dış Politika

14 Mayıs 1950 seçimleri Demokrat Parti'yi iktidarının başlangıcı olurken seçimlerden hemen sonra yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde Demokrat Parti'nin Genel Başkanı Celal Bayar Cumhurbaşkanı seçilmiş ve başbakan olarak da Adnan Menderes göreve gelmiştir. Yeni kurulan hükümetin programında Türkiye'nin yeni dönemde pasif politikayı bırakıp aktif politika izleyeceği vurgulanmış ayrıca NATO'ya katılma hedefinde, Amerika ve Batılı devletlerle ilişkilerin

geliştirilmesinden söz edilmiştir. Gerçekten de DP'nin ilk iktidar dönemi bu politikanın etkisi atında geçmiştir.

Türkiye'nin demokrasi zaferi olarak anılan 1950 seçimleriyle iktidar olan DP, iktidarının ilk yıllarından itibaren II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin izlemeye başladığı dış politika çizgisine oldukça yakındır. Bununla birlikte her fırsatta CHP iktidarının politikalarını eleştiri konusu etmeyi sürdürmüştür.

Eleştirilerin boyutlarının giderek artacağı DP iktidarının ilk günlerinde kendini belli etmiş ve ana muhalefette olan CHP'ye olan yaklaşımının sert olacağı konusunda ipuçlarını vermeye başlamıştır. Muhalefet ile iktidar ilişkilerinin gerginliğinin başlaması ise, DP hükümetinin başa geçtiği ve yeni hükümet programının konuşulmaya başlandığı 22 Mayıs 1950'de resmen kendini göstermiştir. Menderes hükümet programının tartışılması sırasında muhalefete söz hakkı vermeyince muhalefet meclisi terk etmiş ve DP yönetimi, Ahmad'ın deyimiyle oç alma siyasetine yerini bırakmıştır. (Ahmad,1996:40-50)

DP ile CHP arasındaki çekişmeler sadece meclis içerisinde kalmamış devlet adamları şehir gezileri esnasında birbirlerine amiyane tabirle sataşmaktan geri kalmamışlardır. Halka yansıyan bu sataşmaların örneğini, 1952 yılında Menderes'in İstanbul konuşmasından görmemiz mümkündür. Menderes, İnönü'nün "...*Şimdiki iktidarın bu milletin başına kaza getirmesine korkarız...*" lafına karşılık "... *Sen bu memleketin başına kaza ile geldin...*" demesi iktidar muhalefet ilişkisinin giderek daha da sertleşeceğini göstermiştir. (Demokrat Kocaeli, 25 Mart 1952:2) Atışmalar yalnızca İnönü ve Menderes arasında kalmamış; il teşkilatları arasında sürtüşmeye neden olmuştur. Mesela, DP Kocaeli delegeleri CHP'den "*iktidara geçtik fakat iktidarı bize iskelet halinde teslim ettiler.*" diyerek propaganda faaliyetlerine devam etmişlerdir. İl delegelerine kadar yansıyan bu kutuplaşma halka da sirayet etmiş ve bu durum Manisa, Balıkesir gibi illere gezi düzenleyen İnönü'ye karşı halkın tepkili olmasına, arbede çıkmasına zemin hazırlayıcı nitelikte olmuştur. (Türk Yolu, 9 Ekim 1952:1) Basında ise bu durum Türk Yolu Gazetesi tarafından CHP'ye karşı yapılan yanlışlar şeklinde yorumlanırken Hürsöz ve Demokrat Kocaeli Gazeteleri ise, CHP'ye karşı eleştiri oklarına devam etmiştir.

İktidar yalnızca ana muhalefeti değil Millet Partisi'ni de eleştirmekten geri kalmamıştır. Menderes 14 Nisan 1950'de Antalya'ya yaptığı gezi esnasında Millet Partisi için “*Kin ve Nefret Partisi*” ifadesinde bulunmuş (Demokrat Kocaeli, 15 Nisan 1952:2) ve nitekim Millet Partisi 1954 Yılı'nın Ocak ayında “*dini siyasete alet ettiği için*” kapatılmıştır. (Türk Yolu,29 Ocak 1954:1) Miting çalışmaları sırasında da iktidarın muhalefete yönelik politikası 1951 yılında CHP mallarına el konulmasının da etkisiyle sert bir seyir izlemiştir.

Tüm bu etkenler özgürlük vaadiyle başa gelen DP'nin vaat edilenleri bir kenara bırakarak baskıcı bir rejime yöneldiğinin göstergelerinden olmuş ve bu baskıcılık ilerleyen dönemlerde de artarak devam etmiştir.

1954 seçimlerine gelindiğinde ise seçimden önce mitinglere giden İnönü'nün Kocaeli'ne de uğradığını görülmektedir. Sakarya'ya köprü açılışı için giden İnönü'nün konuşması esnasında 2 kere önce 3 sonra 5 dakikalık arayla elektriğin kesilmesinin kasıtlı olarak DP'li yöneticiler tarafından yapıldığı basında yankı bulan olaylar arasındadır. (Demokrat Kocaeli,19 Ocak 1954:1) Fakat Kocaeli yayın hayatında çıkarılan gazeteler incelendiğinde bu olayın tamamıyla bir yanlış anlaşılardan ibaret olduğu çıkan bir yangın sonucunda elektriklerin tüm şehirde gittiği yazılmıştır. (Türk Yolu,19 Ocak 1954:1) Demokrat Kocaeli Gazetesi ise daha ayrıntılı ve taraftar bir bakış açısıyla elektrik direğine CHP'li bir şoförün çarptığını ve bu durumdan kesinlikle DP'lilerin haberinin ve suçunun olmadığını vurgulamıştır. (Demokrat Kocaeli,19 Ocak 1954) oysa bu durum iktidarın muhalefete tahammülsüzlüğünün bir örneği sayılabilir.

İç politikada DP ve CHP arasında çekişmeli bir dönem yaşanırken uluslararası platformda da çift kutuplu sistem hâkimdir. Türkiye 1946 yılından itibaren Amerikan önderliğindeki Batı Bloğunda yer almak için önemli girişimlerde bulunmuş; Avrupa Konseyi'ne dâhil olmuş, NATO'ya katılmak için de büyük uğraşı vermeye çalışmıştır. NATO'ya katılma kararı ise neredeyse partiler üstü bir politika olarak görülmüştür. Nitekim 1950 seçimleri öncesi muhalefette olan DP'nin, CHP'ye eleştirilerinin başında NATO'ya katılma konusunda yeterince çaba gösterilmediği yolundaki söylemleri NATO'ya katılımı kahramanlık ekseninde gösterilmesi bakımından önemli olmuştur.

1950-1954 yılları arasında Türk dış politikasını değerlendiren Balcıoğlu, bu dönemi şekillendiren unsurları 6 madde ile özetlemiştir. Maddelerden hareketle döneme bakıldığında ise, Türkiye'nin dış politikasının ne yönde şekillendiğini daha net görebilmek mümkündür. Balcıoğlu'na göre, II. Dünya savaşından sonra yalnızca uluslararası ilişkiler açısından değil toplumsal yaşantılar açısından da şekillenen Dünya “*Yeni Dünya Düzenini*” meydana getirmiştir. Yeni Dünya düzeninde politikaya yön veren iki süper güç ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri, Monroe Doktrinini terk eden Amerika diğeri ise komünizmi bütün dünyada egemen kılmak isteyen Sovyetler Birliği'dir. (Balcıoğlu,2012:460)

Sovyetlerin aktif komünizm çabaları, komünizme karşı olan, komünizmi benimseyen ve bu iki bloğunda dışında kalmak isteyenler olarak üç gruba ayrılmıştır. Komünizme karşı olan grup, ABD'nin liderlik ettiği Batı Bloğunda, Komünizmi benimseyen grup Doğu Bloğunda Sovyetlerin liderliğini benimsemiş, bu iki grubunda dışında kalmak isteyenler ise üçüncü bir blok olarak Bağlantısızlar Blođunu¹¹ oluşturmuşlardır. (Balcıoğlu,2012:460) Bloklara ayrılan Dünya, farklı görüşlerin çatışma yaşamaya başlamasına neden olmuştur. Çatışma alanları II. Dünya Savaşı'nda silah teknolojisinin gelişmesiyle birlikte güç rekabet gösterisinin yerini, savaş sonrasında ekonomik meselelere dönüşmesine neden olmuştur. Siyasal kuvvet, güvenlik, barış gibi etkenlerinde bu dönemde önemli rol oynaması hem Dünya açısından hem de Türkiye açısından oldukça önemli olmuştur. (Armaoğlu,2012:419-422)

Dış politikada yaşanan kutuplaşma hareketleri Türkiye'yi jeopolitik konumunun da etkisiyle taraf olmaya doğru sürüklemiştir. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den talepleri dış politikaya yansdığı kadar basına da yansımıştır. Tüm bu etkenler neticesinde ise dönemin politikası Kocaeli Basınıni şekillendirmiştir. Bu bağlamda 1950-1954 yılları arası değerlendirilirken dönem basınıinin ele aldığı ülkeler neticesinde değerlendirilecektir. Bu dönemde ise dönemde en çok gündemde olan dış politik konular, Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi, NATO'ya üyelik, Balkan Paktı, Amerika ile ilişkiler ve Amerikan Yardımları, Sovyetler Birliği haberleridir.

---

¹¹ Bağlantısızlar Bloğuna aynı zamanda Üçüncü Dünya'da denilmektedir.

3.1.1. Türkiye ve Kore Savaşı

14 Mayıs 1950 yılında seçimleri kazanan daha iktidarının ilk zamanlarında önemli bir uluslararası olayla karşılaşmıştır. 25 Haziran 1950 yılında soğuk savaşın, sıcak savaş gerçekleşmiş ve ABD ile SSCB arasında Kore üzerinden Aydemir'in deyiimiyle "Rejim Savaşı" vuku bulmuştur. (Aydemir,1988:300) Gazeteler üzerinden Kore savaşı¹² incelendiğinde Türk Yolu Gazetesi Kore Savaşı'nın başlangıcını "Güney Kore'ye Yapılan Baskın" la başladığını ileri sürmüştür. (Türk Yolu, 28 Haziran 1950:1) ve Kore savaşı boyunca manşetten Kore haberlerini girmiştir. Bu dönemde en dikkat çekici köşe yazısı ise Rifat Yüce'nin yazısıdır. Yüce, " Savaş Başlangıcında Mıyız?" başlıklı yazısında "... Kore komünistleri, komünist olmayan Kore milletine tecavüz etmiştir. Birleşmiş Demokrasi milletleri bu harbi olduğu yerde söndürmeye çalışıyor. Çok temenni edilebilir ki Kore'de, Kore harbi olduğu yerde sona ersin ve komünistlere ibret dersi verilsin..." "... Komünist olmayan ülkelerin isteği harp değil barıştır..." yazılarını yazmıştır. Hürsöz Gazetesi'nde ise savaş haberleri Selahattin Telser' in "Kore Harbi" başlıklı köşe yazısıyla girmiştir. (Hürsöz, 28 Haziran 1950:1)

Kore Savaşı'nın nedenleri konusunda iki gazetede ortak bir bakış açısına sahiptir. Savaş komünistlerin çıkardığı ve Güney Kore'ye yardım yapılması konularını iktidar ve muhalefet yanlısı gazeteleri ortak bir söylemle savunmuşlardır.

Çıkan savaş Türkiye'de iktidara yeni gelen DP'nin Bağcı'nın deyiimiyle "radikal" bir karar alma zarureti doğurmuştur. Türkiye Birleşmiş Milletler 27 Haziran 1950'de, Kuzey Kore'nin saldırısına uğrayan Güney Kore'ye yardım kararı alınmıştır. (Bağcı,2014:20) Kore Savaşı TBMM'de 30 Haziran günü görüşülmüş, Dışişleri Bakanı Köprülü, dış siyasette BM şartlarına bütün kuvvet ve samimiyet ile iştirak etmenin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin sarsılmaz bir esası olduğunu vurgulamış, BM Güvenlik Konseyi'nin Kore'ye dair kararını desteklediklerini açıklamıştır. TBMM tarafından BM'ye çekilen telgrafta, "Türkiye Cumhuriyeti'nin

---

¹² Kore, II. Dünya Savaşından sonra Güney ve Kuzey olmak üzere ikiye bölünmüştür. Asya'nın kalabalık ülkelerinden biri olan Kore, jeopolitik bakımdan Çin, Rusya ve Japonya ile çerçevelenmiş vaziyettedir. 1894 yılına kadar Çin'in güdümünde kalan Kore, Japonya'nın Çin ile yaptığı savaş neticesinde Japonya'nın himayesi altına girmiştir. 1945 yılına kadar Japonya'nın himayesi altında bulunan Kore, Japonya'nın II. Dünya Savaşında yenilmesiyle birlikte Kore'de Sovyetler Birliğinin ve Kızıl Çin'in hak iddia etmesi sorunu çıkmıştır. Bu olaya Amerika'nın da dâhil olması Kore'de hem iç harbin hem de Amerika- Sovyetler Birliği- Kızıl Çin'in harbine neden olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: Aydemir, 1988:295.

Birleşmiş Milletler Kurulu'nda üye olmak sıfatıyla deruhte (üzerine alınan iş) eylemiş bulunduğu taahhütleri şart hükümleri dâhilinde ve azami samimiyetle yerine getirmeye amade olduğunun bildirilmesi bundandır. Birkaç gün sonra ise, Nihat Erim Ulus'ta, BM bayrağının ilk kez bir harp karargâhına dikildiğini belirterek, bu savaşın insanlık tarihinde çok mühim bir dönüm noktası olacağını yazmıştır.

Brown ise, Türkiye'nin Kore'ye asker göndermemesinin veya Kore Savaşı'na sessiz kalmasının Moskova yönetimine “*yeşil ışık yakmak*” anlamına gelebileceğini belirtmiştir. (Brown,2008:97) Nitekim dünya şartlarının etkisiyle 25 Temmuz 1950 yılında Türkiye tarihinde ilk defa kendi topraklarını savunmak dışında bir savaşa katılma kararı almıştır.

Dış politikanın Türkiye'de partiler üstü olduğu bir sırada alınmış bu karar anayasaya aykırıydı. Ana muhalefet partisi CHP, üç milyondan fazla oya sahip olduğu halde iktidarın kendine danışmadığı ve sınır boyundaki Sovyet tehlikesine rağmen, çok sayıda askerın Kore'ye yollanması ülke savunmasını zayıflatıldığı gerekçesiyle kararı eleştirmiştir.(Gül,2014:878).

Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılmasını Kocaeli basınında Hürsöz Gazetesi yazarı Telser manşetten, “*...Kore bir başlangıç ve yoklamadır. Türkiye daima verdiği söz ve taahhütlerle sadık kalmış memleket olmakla BM camiasına askeri yardım kararı vermiştir...*” diyerek girmiştir. Türk Yolu Gazetesi ise “*4500 kişilik Türk Savaş Birliği Kore'ye Gönderilecek*” başlığıyla atmış alt başlık olarak da “*Amerikalı Senatörün Mühim Beyanâtı Senatör; Türk Askeri Kabiliyetlidir Ve Ustaca Dövüşür. Türk Askerine Güveniyoruz.*” lafını manşetten girmiştir. (Hürsöz, 27 Temmuz 1950:1) Türk Yolu Gazetesi'nin CHP eksenli bir politika güderken manşetten haber olarak yalnızca savaşa giriş kararını vermesi dönem politikası açısından önemlidir. CHP ekseninde olaylar daha çok savaşa katılmanın mecliste onaylanmadığı üzerine kuruluyken yerel basında bu olay yalnızca ek bir bilgi olarak, genel geçer ifadelerle yer almıştır.

Kore Savaşı'na katılma kararının TBMM tarafından onaylanmaması, CHP içerisinde anayasayı ihlal ettiği görüşünün yayılmasına neden olmuştur. (Bağcı, 2014:21-22) Türk Yolu Gazetesi 28 Temmuz'da “*Halk Partisi ve Millet Partisi*

İtirazda Bulundular.” başlığını atmıştır. Muhalefet Partileri ise Kore’ye asker gönderilmesi hakkında beyanat vermişlerdir. CHP bu beyanatında;

“... Bugün ki durumda BM karşı olan vecibelerin nasıl yerine getirileceğini hükümet, BMM’nde müzakere edilmeden ve partimizle istişare etmeden yalnız takdir etmiştir. Parti genel başkanı İsmet İnönü veya yetki sahibi herhangi bir CHP şahsiyetinin bu karar hakkında hiçbir suretle fikir ve mütalası alınmamıştır. Hâlbuki büyük memleket işlerinde hususiyle memleket müdafaası ve harp ihtimallerinde hükümetin muhalefet patisi ile fikir mutabakatı temini tecrübe etmesi büyük mücadelelerde memleket birliği sağlamak için esas tedbirdir...” sözlerine yer vermiştir.

Millet Partisi ise,

“ Millet Partisi herkes gibi meseleyi sızan haberlerden ve gazete neşriyatından öğrenmiştir.” “ ... Cumhuriyet devrinde ilk defa olarak Türk askeri fiilen savaşa gönderilirken hükümet bu hususta BMM toplayıp keyfiyeti ona arz etmek lüzumunu duymamıştır. Keza ne muhalefete bir haber vermek ve ondan mütalaa sormak yoluna girmiş, ne de hiçbir suretle halk efkârını buna hazırlama ihtiyacını hissetmiştir.” ... BM kararı ile ilk defa dünyada asker sevki yapılıyor bunun BMM danışılması zaruridir. “... Hükümet bu keyfiyeti meclise getirmeyi düşünmediği gibi meclis tatil devriyesine girdikten 15 gün sonra asker sevk etme kararını almak zorunda kalabileceğini tahmin dahi etmeyerek meclisi toplu tutma lüzumunu takdir eyleyememiştir.” diyerek karşı çıkış nedenlerini dile getirmişlerdir. (Türk Yolu,28 Temmuz 1950:2)

Türk Yolu Gazetesi’nin 29 Temmuz 1950 tarihli gazete manşeti “ *Kore Harbi hakkında İnönü’nün Mühim Beyanatu*” olarak girmiş ve İnönü’nün “ *Muhtemel bir tecavüz karşısında Türkiye’ye ne şekilde bir yardımda bulunacağı daha şimdiden düşünülebilir.*” söylevi alt başlık olarak girilmiştir. Aynı zamanda gazetede Nihat Erim’in Ulus Gazetesi’ndeki yazısına da yer verilmiştir. Erim, Kore savaşına girme kararını “*Böyle bir hareket hiçbir demokrasi ülkesinde yok*” diyerek eleştirmiştir. (Türk Yolu, 29 Temmuz 1950:1)

Kore Savaşı'na Türkiye'nin katılmasını eleştiren muhalefet için Hürsöz Gazetesi yazarı Telser, "*Muhalefet Ne Demek İstiyor ?*" başlıklı köşe yazısında Muhalefetin eleştirisini yersiz bulduğunu belirtmiştir. Telser köşe yazısında;

"CHP iktidarda iken ne Atlantik Paktına alınmış idik nede istisnai bir yardımlaşma taahhütlerini temin etmiş idik ki BM konseyine aza ettirildik. Aradan zamanlar geçti taahhütler perçinlendi. CHP zamanında perçinlenen bu iş DP hükümetine devredildi. Şimdi nasıl oluyor da verilen karara mütalaa yürütüp itiraz ediliyor bu birleşme hatalı idi ise neden o zaman yapılmıştır?"(Hürsöz,29 Temmuz 1950:1)

Telser aynı zamanda CHP'nin BM, Türkiye'nin savaşa istediği tarzda yardım yapabileceğini söylemesine rağmen asker göndermenin büyük bir problem (Türk Yolu, 28 Temmuz 1950:2) olduğunu vurgulamasına ise, CHP döneminde patateslerin, buğdayların iskelelerde çürüdüğünü ve malların karaborsaya düştüğünü vurgulamıştır. DP'nin Kore'ye gıda yardımı yapmamasını ise milleti düşünen bir hareket olduğunu vurgulayarak "*Ölmek her zaman mukadderdir. Her harbe giden ölmez.*" diyerek muhalefetin tutumunu eleştirmiştir. (Hürsöz,29 Temmuz 1950:1)

Çağrı Erhan, Menderes'in Kore'ye asker göndermesinin asıl sebebinin NATO'ya üyelik için bir fırsat olduğunu düşünmesidir diyerek açıklamıştır. (Erhan,2001:545) Nitekim gazeteler incelendiğinde Fuat Köprülü'nün 30 Temmuz'da Avrupa'ya gezisinin olduğunu ve Atlantik Paktı konseyinin toplandığı görülmektedir. (Türk Yolu, 30 Temmuz 1950:1) Tarihsel argümanlara bakıldığında ise Türkiye'nin 1 Ağustos 1950 yılında NATO'ya üyelik başvurusu yaptığını bilinmektedir. (Tuncer,2017:296)

Türk Yolu ve Hürsöz Gazeteleri üzerinden Kore Savaşı'na girişin tepkileri incelendiğinde, gazetelerin partililik tutumlarına rağmen Kore'ye asker gönderme konusunda görüşlerindeki benzerlik dikkat çekmektedir. Özellikle CHP ekseninde olduğu bilinen Türk Yolu Gazetesi yazarı Rıfat Yüce'nin CHP'nin itirazlarına rağmen Kore Savaşı'na gidişin haklı sebeplerini halka aktarıyor olması önemli bir olgudur. Yalnızca birkaç gün sonra CHP'nin Kore hakkındaki beyanatını yayınlayan Türk Yolu Gazetesi, bu beyanaty yorumuz bir şekilde yalnızca bilgilendirmek amaçlı yaptığı görülmektedir. Sorunun sadece savaşa girişin onaylama yönteminden

ibaretmiş gibi gözüktürülmesi ise büyük bir handikap olmasına rağmen özellikle yerel basında yapılacak herhangi bir olumsuz yorum “Komünist” lakabını almaya sebebiyet verebilecek güçtedir. Nitekim Hürsöz Gazetesi muhalefeti bu konuda eleştirdiği gibi Türk Yolu Gazetesi’nin de İnönü’nün beyanatını vermesine tepki göstermiştir.

Kore’ye gönderilen ilk Türk birliklerine bakıldığında ise; 18 Ekim 1950’de Pusan limanına vardıkları bilinmektedir. (Tuncer,2017:269) Her bölükten 5-6 kişinin seçildiği Türk askerleri içerisinde Kocaelili askerlerde vardır. (Hürsöz, 3-5 Mart 1951:2) Türk askerleri Kore’de karşılanışlarını “... *Gemimizi demirleyince, sahile çıktık ve nizama girdikten sonra bir geçit töreni yaptık. Bizi hayrete düşüren de bu oldu. Ne kadar alaka ve ne kadar sıcakkanlılık, sanki işgalden kurtulmuş bir memleket toprağımıza girmiştik, halk bu kadar ümitli herkes sevinçten ağlıyor. Biz tabii bu manzara karşısında bu insanların hürriyet ve nizam için bizlere en çok şeyler beklediğini ve namımızın buralarda yükselmiş olduğunu öğrendik...*” şeklinde muhabirlere aktarmıştır. (Hürsöz, 8 Mart 1951:2)

Kore’ye gönderilen Türk askerlerinin duygu ve düşünceleri de savaşlardaki başarılarını etkileyen faktörlerden olmuştur. Nitekim Hürsöz Gazetesi’ne demeç veren Kore gazisi Osman, Hiç görmedikleri topraklarda halkın komünistler tarafından işgal edilmesinin yarattığı psikolojik etkiyi anlatmış ve Kore’ye gönderilmek için seçildiğinde yaşadığı gururu sözlerine eklemiştir. Gemi yolculukları boyunca üstleriyle güler, eğlenerek geldiklerini ve komünistleri püskürtme inançlarına muvakkat olduklarını ifade etmiş ve komünistleri yendiklerinde Kore’den Türkiye’ye yürüyerek gelme niyetleri olduğunu da belirtmiştir. (Hürsöz, 3-6 Mart 1951:2) Tüm bu duygu ve düşünceleri eşliğinde Türkler, Kore savaşında askeri açıdan nam salmış ve bu durum Türklerin NATO’ya alınmasında önemli bir rol oynamıştır.

Kore Savaşı’nı sona erdirecek olan ateşkes görüşmeleri ise 1951 yılında başlasa da çarpışmalar aktif olarak devam etmiştir. Gazetelerde müttefiklerin ilerlediğinden komünistlerin ise savaş ve açlık neticesiyle hastalıkların pençesinde olmasından bahsedilmiş hem askeri açıdan hem de psikolojik açıdan zor durumda oldukları nakledilmiştir. (Hürsöz,12 Mart 1951:1)

Kore Savaşı'nı 1950'den itibaren bütün sıcak haberleriyle manşetten giren Hürsöz Gazetesi Haziran ayının sonları ve Temmuz ayının başlarına kadar Kore ile ilgili bir bilgi vermemiştir. Türk Yolu Gazetesi ise savaş haberlerini vermeye devam etmiş 3 Temmuz 1951'de “ *Kore'de Kızıllar Müzakere Teklifini Kabul Etti !*” başlığını manşetten girmiş ve görüşmelerin 10 Temmuzda başlayacağını belirtmiştir. (Türk Yolu, 3 Temmuz 1951:1) Hürsöz ise mütareke görüşmeleri sonrasında Kore ile ilgili yayınlarına devam etmiştir. Nitekim 11 Temmuz'da Selahattin Telser 'in dikkat köşe yazısı karşımıza çıkmaktadır. “*Kore'de Mütareke*” başlıklı yazısında, Kore'de neden bir sulh yaratma ihtiyacı olduğunu yorumlamıştır. Ona göre,

“... Bu mütarekenin yapılmasını dünya barışı için BM çok arzu etmektedir. Diğer taraftan Sovyetlerin bu mütarekeye yanaşarak burada bu işin bitmesini istemekte olduklarını yalandan olsa şu hareketleriyle anlatmaktadırlar. Fakat Sovyetlerin buradaki harbi söndürmek istemeleri neden ileri gelmektedir. İnsan kaybı mı? Tahmin etmem. İktisadi güçlük mü? Zannetmem. Dünya sulhunu şiddetle istediklerinden mi? Bunu hiç kabul etmem. Çinlilerle araları mı açıldı? Buna imkân yok, çünkü Çin' liler kızışmıştır. Nedir peki bu iş? Bilmem ama pişmiş aşı su katmayalım. Olsa olsa şu İran meselesi olsa gerektir. Topun ağzında ve hazırlanmış bir mevzu ile irtibatlı, İran ve İngiltere ihtilafı, inşallah biz yanılırız yine harp olmaz. Ayrıca Avrupa'da kıpırdamalar mevcut bunlar arasında Bulgaristan'dan memleketimize gelen gençler şimale gönderilmekte buraya genç namına insan yollanmamaktadırlar.” (Hürsöz, 11 Temmuz 1951:1)

Telser'e göre savaşın bitmesi Dünya'da Kore harbi dışında meydana gelen gelişmelere Sovyetlerin kayıtsız kalmak istemeyişi ve İran, Bulgaristan gibi ülkeler ekseninde yayılmasını sağlamak istemesidir.

12 Temmuz'da ise Türk Yolu Gazetesi Kaesong da görüşmelerin başladığına ve temasların memnuniyet verici bir hava içerisinde cereyan ettiğini belirttiği gibi harp harekâtının devam ettiğini vurgulamıştır. Aynı zamanda görüşmeler netleşinceye kadar gazetecilerin Kaesong'a alınmayacağını da belirtmiştir. (Türk Yolu, 12 Temmuz 1951:1-2) Bu görüşmeler esnasında Türkiye'nin Atlantik Paketi'na üyeliği söz konusu olmuştur ve Türkiye Kore Savaşı esnasında NATO'ya üye

olmuştur. Savaş boyunca savaşı müttefiklerin kazandığı propagandası yapılmış (Türk Yolu, 18 Temmuz 1953:1)lakin savaşta nihai bir kazanan meydana gelmemiştir.

Kore Savaşı'nın bitişi Sovyet lideri Stalin'in ölümü ile kesinlik kazanmış ve taraflar arasında yapılan görüşmeler savaşı bitirici özellikte olmuştur. Nitekim 26 Temmuz'da Türk Yolu Gazetesi "*Kore'de Mütareke Hazırlıkları*" diye verdiği manşet haberinde BM sözcüsünün savaşın çok yakında imza edileceğini söylediğini belirtmiştir. (Türk Yolu, 26 Temmuz 1953:1) BM sözcüsünün demecinden bir gün sonra 27 Temmuz 1953 tarihinde mütareke imza edilmiştir. Haberin her tarafta sevinç uyandırdığını belirten gazeteler esir mübadelesi hazırlıklarına başladığını da belirtmiştir. (Türk Yolu,28 Temmuz 1953:1) Böylelikle savaş 3 yıl sonra son bulmuş savaşta taraflar birbirine nihai bir üstünlük taslayamamışlardır. Kore ise savaş sonrasında Güney ve Kuzey olarak ayrı kalmaya devam etmiş ve sınır 38. enlem çizgisi kabul edilmiştir. (Tuncer,2017:297)

Türklerin Kore'ye asker göndermesi birçok tarihçi tarafından eleştirilen bir durum olmuştur. Türkiye'nin kendi toprakları dışında hiçbir çıkar ilişkisi bulunmadan bir başka ülkeye asker göndermesi ve bu durumu TBMM'nin onayını almadan yapması hem dönemin muhalefetinde büyük yankılar uyandırmış hem de dönem sonrasında alınan karar çok tartışılmıştır. Türkiye'nin hiçbir zorunluluğu yokken savaş dışında başka türlü de yardım yapılabilirken Amerikan ayan meclisi silahlı kuvvetler komisyonu üyelerinden Senatör Cain'in 26 Temmuz'da ülkeye gelmesiyle savaşa girmeye karar vermiştir. Senatör Cain, hususi uçağı ile Ankara'ya gelmiş ve Türkiye'nin derhal savaşa girmesi gerekliliği belirtmiştir. (Türk Yolu, 27 Temmuz 1950:2) Tüm bu olaylar neticesinde savaşa meclis tatildeyken girme kararı alan Türkiye, Kore savaşı ile NATO'ya üyeliğini garanti altına almaya çalışmıştır.

Kore Savaşı'na asker yollama kararı konusunda ulusal basında görüş ayrılıklarının net bir şekilde ortaya çıkmış özellikle asker gönderme kararının meclisin onayından geçmeden olması CHP tarafından ve CHP yanlısı basın tarafından sıklıkla eleştirilmiştir. Fakat yerel basın örneğinde Kocaeli ilinde çıkarılan gazetelere bakıldığında muhalefet ve iktidar dualitesinin yansımadağı görülmektedir. CHP odaklı basın olarak görülen Türk Yolu Gazetesi bile savaşa asker göndermenin olumlu yanları üzerinde durmuş ve hükümeti bu kararından ötürü desteklemiştir. Türk Yolu Gazetesi'nin değindiği tek olumsuz nokta ise mecliste onaylanmayan bir

karar olmasıdır. Türk Yolu Gazetesi'nin verdiği bu olumsuz mesaj Hürsöz Gazetesi tarafından eleştirilmiştir. Yalnızca Türk Yolu değil, ulusal basın ekseninde CHP'nin görüşlerini de eleştiren Hürsöz Gazetesi, Kore Savaşı'na girmenin mantıklı bir karar olduğunu sıklıkla dile getirirken Türk Milleti'nin azmini ve gücünü tüm Dünya'nın yaşanan savaşla göreceğine başyazılarında yer vermiştir. Tüm bu etkenler doğrultusunda Kocaeli'nde CHP odaklı ve DP odaklı gazetelerin iktidarı özellikle dış politika ekseninde desteklediğini söylemek mümkündür. Bunun sebebinin ise tiraj ya da reklam mevzusundan dolayı değil daha çok dış politikada yerel halk açısından milli bir birlik yaratma arzusundan olduğu söylenebilir.

3.1.2. Türkiye ve NATO

Türkiye, II. Dünya Savaşı'nda sonrasında SSCB'(Sovyetler Birliği) nin üs ve toprak talepleriyle karşı karşıya kalmış ve savaş sonrasında dış politikada yalnızlığa itilmiştir. ABD'nin ise yaşanan savaştan iki süper güçten biri olarak ayrılması ve SSCB'nin karşısında yer alması Türk dış politikasını yeniden belirleyen faktörlerden olurken ABD ise statüsü itibariyle Türkiye'ye destek kararı almıştır.

SSCB'nin, Avrupa ve Ortadoğu'daki yayılma hedefi, ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarlarının korunması açısından Türkiye ile iyi ilişkiler kurmasına neden olmuştur. Bu durum aynı zamanda ABD'yi Batı bloğu oluşturma konusunda harekete geçiren unsurlardan biri olurken ABD'nin Türkiye'ye yaptığı yardım ödenekleri ile -önce Truman Doktrini ve sonrasında 1947'de Türk Amerikan Yardım Anlaşması- Türkiye Batı Bloğuna doğru çekilmeye başlamıştır.

4 Nisan 1949 yılında ise, 12 Batılı ülkenin katılımıyla gerçekleşen Kuzey Atlantik Paktı veya bilinen adıyla NATO ittifakı, üyelerinden birine yapılan saldırıyı diğerlerine de yapılmış sayacak ve SSCB'nin yayılmasını en aza indirmeyi ana hedef sayacak mantalitesiyle oluşturulmuştur. (Tuncer,2017:299) NATO'nun kuruluşu açıklandıktan sonra Türkiye'nin neden dışarıda bırakıldığı ise eleştiri konusu edilmiştir. Türk kamuoyu SSCB'ye karşı en çok tehdit altında olan Türkiye'nin güvenlik ihtiyacına tam olarak NATO'nun yanıt verebileceği kanaatindedir. Bu nedenle CHP iktidarı NATO'nun kurulacağı haberini alınca NATO'ya katılmak için hemen kolları sıvamış ve Dışişleri bakanı Necmettin Sadak'ı New York'a

göndermiştir. Sadak ise burada Atlantik ve Akdeniz Paktları hakkında beyanatta bulunmuştur. (Türk Yolu, 7 Nisan 1949:1)

Türkiye'nin NATO'ya üye olmak istemesinde birçok neden rol oynamıştır. Bunların başında askeri, ekonomik ve güvenlik konuları gelmektedir. Basında sıkça yer alan Atlantik ülkelerine yapılacak olan ekonomik yardım haberleri hem Türkiye'nin bu yardımlardan yararlanmak istemesine hem de almış olduğu ekonomik yardımların kesilmesini istememesinden kaynaklanmaktadır. (Türk Yolu, 10 Nisan 1949:1) Bu bağlamda Türkiye NATO'ya CHP hükümeti baştayken Mayıs 1950 yılında başvuruda bulunmuş, seçimlerden iki gün sonra 16 Mayıs da ise verilen gazete haberine göre, Türkiye'nin Yunanistan ile birlikte NATO'ya üye olacağı belirtilmiştir. (Türk Yolu, 16 Mayıs 1950:1) Türk Yolu ve Hürsöz Gazeteleri, CHP'nin NATO'ya katılma isteğini yazılarıyla desteklemiş ve ittifaka alınmadığı için Batılı devletleri ve ABD'yi eleştirmiştir.

Türkiye NATO'ya üyeliğini kolaylaştırabilmek için Kore'ye asker gönderme kararı almış bu kadar ise 20 Ağustos 1950'de ABD tarafından kabul edilmiştir. (Türk Yolu, 21 Ağustos 1950:1) 23 Ağustos 1950'de ise "Güvenlik Konseyine Giriyoruz" manşeti ile 34 devletin Türkiye'yi desteklediğini beyan etmiştir. (Türk Yolu, 23 Ağustos 1950:1) Atlantik Paktı ve Türkiye'nin durumunu ise Türk Yolu Gazetesi Müzdat Talan "Atlantik Paktı ve Türkiye" başlıklı köşe yazısında Selim Sarper'in yabancı bir ajansa verdiği beyanatı naklen bildirmiştir. Bu beyanatta;

"... Türkiye'nin Amerika ve Dünya muvacehesindeki değerinden bahsederken Kore yardımına temas etmiş, hükümetin yardım kararının BM müspet akisler uyandırdığını ve memleketimizin kredisinin eskisine nazaran çok daha arttığını sözlerine eklemiştir.

Kore'ye yapılan askeri yardım, Türkiye'nin BM karşı inancını göstermesi bakımından takdire şayandır. Avrupa ve dolayısıyla Atlantik Paktı kurulurken Akdeniz devleti olmamız hasebiyle İtalya ile beraber bizimde bu pakta alınmamız zaruri iken, bütün gayretlere rağmen bu pakta alınmayışımız, memlekette çeşitli tefsirlere yol açmıştır. BM ile birlikte dünya barışının bir an evvel kurulması hususundaki çalışma azmimiz, Atlantik paktına girmemizi

kolaylaştıracak zemini hazırlamıştır...” (Türk Yolu, 27 Ağustos 1950:1) denilmektedir.

Türkiye, Batı Bloğuna ve özellikle NATO üyelerine NATO’ya neden üye olması gerektiğini Selim Sarper’in verdiği beyanattaki şekliyle açıklamaya çalışırken Türkiye’nin bu düşüncelerini tepetaklak edilmesine neden olan bir olay meydana gelmiştir. Bu olay, ABD’li General Bradley’in “*ABD’nin 1950’lerde Askeri Politikası*” isimli makalesidir.

Bradley makalesinde Sarper’in tezinin tam tersini iddia etmiş ve Türkiye’nin ABD açısından stratejik bir önemi olmadığını vurgulamıştır. (Bağcı,2014:26) Fakat gazetelerde General’in Türkiye hakkında yazdığı makaleye hiçbir şekilde değinilmemiş bilakis General’in biyografisine yer verilmiştir. (Hürsöz,12 Aralık 1950:1) Bu durumun sebebinin ise, Talan’ın 13 Ağustos 1950 tarihinde yazdığı köşe yazısından anlamamız mümkündür. Talan, basın dış politikada önemli bir rolü olduğunu vurgulamış ve memleketin menfaatlerine göre yazı yazmanın, halkı bu bağlamda bilinçlendirmenin daha doğru olduğunu vurgulamıştır. (Türk Yolu, 13 Ağustos 1950:1) Daha çok muhalefet eksenli olan Türk Yolu Gazetesi’nin yazarının bu denli yazısının olması ise dış politikada basının ortak bir hareketle devam etmesi mantığından kaynaklandığını söyleyebilmemiz mümkündür.

1951 yılına gelindiğinde Bradley’in Türkiye için sarf ettiği cümleler yerini tam tersi bir duruma bırakmıştır. Amerika dış politikasını değiştirme yoluna gitmiş ve Türkiye’nin NATO’ya girmesini istemiştir. Tuncer, ABD’nin bu kararını Türklerin hava üslerinden yararlanma amacı taşıdığını ifade etmiştir. Bu amaç doğrultusunda Mayıs 1951 yılında Türkiye ve Yunanistan’ın NATO’ya tam üye olmasına onay vermiştir. (Tuncer,2017:303) ABD’nin NATO’ya üyelik konusunda Türkiye’ye onay vermesine rağmen bu duruma karşı olan bir ülke vardır: İngiltere. (Tuncer,2017:304) Ancak Kocaeli basınında ise İngiltere’yi kötüleyecek ya da Türkiye’nin NATO’ya girişini engellendiğini iddia edecek herhangi bir bulgu yoktur. Sadece Türk Yolu Gazetesi “*Türkiye’nin Atlantik Meselesi*” başlığında kısa bir bilgi vermiş ve o bilgede “... *İngiliz kabinesinin Amerika’nın teklifini kabul edileceği sanılmaktadır...*” bilgisi olmuştur. (Türk Yolu, 23 Mayıs 195:1)

1951 yılının Ağustos ayında gazetede çıkan haberler neticesinde İngiltere, Türkiye'yi Orta Doğu'da kurmak istediği komutanlığa dâhil etmek istemektedir. Fakat Türkiye NATO'ya tam üye olmadan bu teklife sıcak bakmayacağını bildirmiş ve bu düşüncesi ABD ve Fransa tarafından da desteklenmiştir. (Türk Yolu, 5 Ağustos- 2 Eylül 1951: 1)

Türkiye'nin NATO üyeliği konusunda ABD ve Fransa tarafından desteklenmesi ve aynı zamanda da NATO'ya üyeliği için Türkiye'ye Ortadoğu komutanlığına katılmasının ön şart olarak konulması nedeniyle İngiltere, Türkiye'nin NATO'ya olan üyeliğine sıcak bakmasına neden olmuştur. Bu durumun somut göstergesi ise, 6 Eylül 1951'de Londra Büyükelçisi Cevat Açıkalın'ın, İngiltere Dışişleri Bakanı Morrison ile yaptığı görüşmede ortaya çıkmıştır. Ottawa Konferansı'nda Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya alınmasının konuşulup bir neticeye varacağını bildiren Morrison, İngiltere'nin politikasındaki değişikliğin göstergelerinden olmuştur. (Türk Yolu,7 Eylül 1951:1-3)

21 Eylül 1951 yılına gelindiğinde ise Türk Yolu Gazetesi yayınına “ *Atlantik Pakta Nihayet Alınıyoruz*” manşetinden girmiş ve Danimarka'nın muhalefetten vazgeçtiğini, Türkiye'ye yakın zamanda davetiye gelebileceğini belirtmiştir. (Türk Yolu, 21 Eylül 1951:1-2) Durumun netlik kazanması ise bir gün sonra atılan manşetten anlaşılmaktadır. “*Ottava 'da Alınan Tarihi Karar*” başlıklı manşetle Türkiye'nin pakta girişinin 12 üye devlet temsilcisinin kullandığı oyla kabul edildiğini bu durumda en çok İngiltere'yi mutlu ettiği belirtilmiştir. (Türk Yolu, 22 Eylül 1951:1) Bunun nedeni ise Orta Doğu savunmasına Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinden sonra dâhil olacaktır. (Türk Yolu, 23 Eylül 1951:1)

Türkiye'nin NATO'ya üyeliği ABD'nin de çıkarlarını korumuş¹³ ve Truman, Celal Bayar'a “ *Ottava 'da verilen karardan derin bir haz duyuyorum*” diyerek Türkiye'yi tebrik etmiştir. (Türk Yolu, 26 Eylül 1951:1-2) Bu durum şüphesiz ki Türkiye'nin NATO'ya alınmasının ardından Orta Doğu Savunma Pakti'na üye olacak olmasıyla ilişkilidir. Çünkü Türkiye'nin Orta Doğu'da askeri anlamda en

---

¹³ ABD, Türkiye'nin NATO'ya girmesi ile Türkiye'nin üslerinden yararlanabilmiş ve Ortadoğu'daki petrol yataklarına daha kolay ulaşım sağlayabilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Mehmet Saray, **Türkiye'nin Nato'ya Girişi**, ATAM yayınları, Ankara 2000, s. 148.

önemli ülkelerden biri olmasının yanı sıra kritik bir bölgede olması SSCB'ye karşı çevreleme politikasını gerçekleştirmede olanak sağlamıştır.

18 Şubat 1952 yılında ise, Türkiye NATO'ya resmen üye olmuş ve böylelikle Türkiye, SSCB'ye karşı savunma politikasını nihayete erdirmiştir. (Bağcı,2014:31-34)

Genel bir değerlendirme ile Türkiye'nin NATO'ya üyeliğine bakıldığında, 1949 yılında Türkiye'nin NATO'ya üye olmak için başlattığı mücadele 1952 yılında tam üyelikle sonuçlanmıştır. Kurulduğu andan itibaren Kocaeli'ndeki iktidar ve muhalefet yanlısı basının temsilcileri yazılarıyla Türkiye'nin üyeliğini desteklemişlerdir. Bu noktada sadece kendileri değil, gazetelerinin yayın politikası da genelde Türkiye'nin Batı Bloğunda olmasını özelden ise NATO'ya katılmasının Türkiye için hayati öneme sahip olduğunu belirten makaleler ve haberler kaleme almışlardır. Zaten o dönemde ulusal basının çoğu da –ister muhalefet isterse iktidar yanlısı olsunlar-NATO'ya üyeliği bütün güçleriyle desteklemişlerdir.

Bağcı, Türkiye'nin NATO'ya girişi stratejik bir önemin yanı sıra Türkiye'nin kendilerini Avrupalı saymalarının bir onayı olarak da nitelendirmiştir. (Bağcı,2014:35) Tuncer ise, DP'nin politikasını eleştirmiş ve Türkiye'nin savunma için sırtını ABD'ye yaslamasının Türkiye'nin en büyük sorunu olduğunu dile getirmiştir. Nitekim kendisinden sonraki süreçte de Türkiye'nin ABD eksenli Batı bloğu kanadı Orta- Doğu komutanlığına üye olması gibi neticeleri beraberinde getirmiş ve Türkiye Orta Doğu'daki komşularıyla bir çıkmaza sürüklenmiştir. Bu durumun ceremesini ise Kıbrıs Sorununda çekmiştir.

3.1.3. Türkiye ve Balkan Paketi

Türkiye'nin NATO'ya üyeliği birçok devletle olan ilişkilerini değiştirir nitelikte olmuştur. Türkiye'nin NATO'ya üyeliği sonrasında dış politikanın seyri "*Dış Politikada Devletlerle İlişkiler*" bölümünde anlatılacağı gibi SSCB ile olan ilişkilerini de etkilemiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan itibaren aktif olarak Batı Bloğunda yer alan Türkiye'nin NATO'ya üye olması ve ülke toprakları içerisinde üs kullanımına izin vermesi doğrudan SSCB'nin bu durumu tehdit olarak algılamasına ve Türkiye'ye SSCB tarafından notalar gönderilmesine neden olmuştur. Türkiye ise

SSCB'nin baskısını en aza indirmek ve olası bir tehdide karşı SSCB'nin karşısında yer alan devletlerle münasebetlerini iyileştirmek istemiştir. Bununla birlikte Balkan Paktı'na giden sürecin en önemli nedenlerinden biri Türkiye'nin kendi güvenliğinden çok, Batı Bloğunun Balkanlarda varlığının devamını sağlamak amacına dönük olduğu görülecektir.

1950'lerin başında Türkiye'nin Balkan komşularına bakıldığında, Bulgaristan, Romanya ve Arnavutluk SSCB'nin güdümü altındadır. Yunanistan NATO üyesiiken Yugoslavya ise 1948 yılında Sosyalist kamptan ayrılmıştır. (Jelavich,2013:378-379) Yugoslavya'nın Sosyalist kanadından ayrılmış olması, Balkanlarda güçlü olan Sovyetler Birliği'nin etkisine karşı Batı Bloğu taraftarlarının ekonomik ve askeri anlamda birlik olma arzusu içinde olmasına neden olmuştur. Bu noktada Yugoslavya ile ikili ilişkilerde iyi bir sürece girmiştir. (Armaoğlu, 2012:631) Özellikle NATO'ya üye olan Yunanistan ve Türkiye'nin 1952 yılından itibaren devletlerarası görüşmeleri (Demokrat Kocaeli, 5 Haziran 1952:1) Armaoğlu'nun değimiyle Türkiye ve Yunanistan arasında “*mutlu bir balayı*” etkisi yaratmıştır. (Armaoğlu,2012:631) İki ülke aralarındaki iyi ilişkiyi Balkan Devletlerine de yaymak için, daha doğrusu Batı Bloğuna çekmek için harekete geçmişlerdir.

Türk-Yunan ilişkilerinin sıcak bir sürece girmesi Kocaeli basını tarafından da olumlu bir gelişme olarak görülmüştür. İki ülkenin ilişkilerini sık sık gazete gündemine taşırlarken, Balkan Devletleri arasında yürütmeye çalıştıkları diplomatik görüşmeler ve iyi ilişkiler geliştirme çabalarını desteklemişlerdir. 1953 yılı başlarında Türkiye ve Yunanistan Balkan Devletleri'nde birlik oluşturmak amacıyla görüşmelere başlamışlardır. 6 Ocak 1953 tarihli Türk Yolu Gazetesi'nde bu konuda yaşanan gelişmelere yer verilmiştir. Gazete karşımıza manşetten giren “*Yunan Başbakanı Papagos, Türk-Yunan-Yugoslav dostluğu hakkında dikkate değer bir konuşma yaptı*” haberle çıkmıştır. Bu haberde, “*Başbakan Papagos; Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında işbirliğinin elzem olduğunu tebarüz ettirmiş ve şöyle demiştir: Yunanistan bir Yugoslav ve Türkiye arasında işbirliğinin şart olduğuna inanıyoruz. Aksi takdirde Balkanların müdafaası imkânsızdır.*” (Türk Yolu, 6 Ocak 1953:1) ifadeleri yer almıştır.

Gazetede aynı zamanda Yugoslav askeri heyetiyle Yunan hükümetinin görüşmeler yaptığı ve Türkiye'nin katılımıyla görüşmelerin hız kazanacağı

belirtilerek, Papagos'un kurulacak pakta İtalya'nın da katılması temennisinde bulunduğunu belirtmiştir. (Türk Yolu, 6 Ocak 1953:1)

Nitekim bu gelişmeler sonucunda 28 Şubat 1953 yılında Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'nın katılımıyla ortak Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma gazetelerde Türk dış politikası yeni bir zafer kazanmıştır şeklinde yorumlanmış ve bu yeni barış eserinin insanlığa hediye olduğu şeklinde yansımıştır. Türk Yolu'nda bu anlaşma, Türkiye'nin başarısı ve güvenliğine önemli bir katkı olarak değerlendirmiştir.(Türk Yolu, 3 Mart 1953:1)

Kurulan bu pakt ise 1954 yılının Ağustos ayında ittifak anlaşmasına çevrilmiş ve 20 yıl kadar geçerlilik süresi konulmuştur. (Gürün,1983:353)

Yapılan iş birliği ve dostluk anlaşması 1953 ve 1954 yılları arasında da devam etmiş olsa da 1954 yılında Kıbrıs'ta başlayan Rumların Türklere saldırıları, Yunanistan ve Türkiye'nin ilişkilerinin gerginleşmesine neden olmuştur. (Demokrat Kocaeli,19 Şubat 1954) Daha sonra ise Yugoslavya, Stalin'in ölümüyle birlikte yumuşama politikası gösteren SSCB kanadına doğru çekilmeye başlamış ve 1955 yılında Yunanistan ve Türkiye'nin Kıbrıs sorunu yüzünden harp durumuna gelmeleri belgenin geçerliliğinin yok sayılmasına neden olmuştur. (Sander,1969:80-125)

Balkan Paktı görüşmelerinin başladığı tarihten itibaren gelişmeleri okuyucularına aktaran Kocaeli yerel basını, iç politikada çalkantılara rağmen, dış politikada ortak bir tavır sergilemişlerdir. Oysa 1954 seçimleri süreci hem genel olarak Türkiye'de hem de Kocaeli yerel basını arasında oldukça gergin geçmiştir. Özellikle CHP yanlısı olarak bilinen Kocaeli'nin en eski gazetelerinden bir olarak görülen Türk Yolu'nun iktidara dış politikada verdiği kayıtsız ve şartsız destek oldukça önemlidir. Bu politikada, dış politikanın partiler üstü bir konu olarak görülmesinin de etkisi yadsınamazdır.

3.1.4. Dış Politikada Devletlerle İlişkiler

1950 yılında iktidar koltuğuna oturan DP'nin "*Kara irticaa ve Kızıl Komünizme Karşı Mücadele Edeceğiz*" söylemleri başta Kore'ye asker göndermek

gibi radikal kararı beraberinde getirmiş ve bu karar ile CHP döneminde alınan bir karar olan NATO'ya üyeliğe zemin hazırlamıştır. (Aydemir,1988:28)

Türkiye'nin NATO'ya üyeliği askeri savunma amaçlı olduğu kadar ekonomik yardımların da devamı niteliğinde sayılmış ve Türkiye gerek NATO'ya üyeliği öncesi gerekse sonrasında ekonomik yardımlar almaya devam etmiştir. Tüm bu etken unsurlar ise Türkiye'nin tarafının ve yönünün Batı Bloğunda Amerika eksenli olmasına neden olmuş Türk basınında ve daha özgü bir şekilde, Kocaeli basınında Demokrat Parti'nin Amerika ile olan yakınlığı sık sık vurgulanmıştır.

1950-54 dönemi itibariyle Türkiye dış politikada en yoğun ABD ile ilişki içindedir. Kayıtsız şartsız Amerikancı politikanın hâkim olduğu bu dönemde Türkiye için NATO politikaları, ulusal politika olarak görülmüştür. Bunun en önemli nedenlerinin başında ABD'den alınan veya alınması amaçlanan yardımlardır. Türkiye'nin ABD ile olan ekonomi politikalarına bakıldığında, 1947- 1953 yılları arasında 305.700.000 dolar askeri, 225.100.000 bin dolarda ekonomik eksenli olmak üzere yardım almıştır. (Tuncer,2017:308) Türk Yolu Gazetesi'nin verdiği bir habere göre ise, Amerikan istatistik grubunun yapmış olduğu çalışmaya yer verilmiştir. Bu çalışmada, Türkiye'nin 1952 senesi sonuna kadar 18 milyon 400 bin dolar para yardımı aldığı ve bu fiyatların 1950 senesine nazaran 2.600.000 dolar fazla olduğu belirtilmiştir. Amerikan sermayesinin 1952 senesinde getirdiği kazancın ise 3 milyon dolar olduğu ve 1950 yılında ise bu kazancın 1,5 milyar dolar olarak hesaplandığına değinilmiştir. (Türk Yolu, 8 Ocak 1954:1)

Türkiye aldığı yardım ödeneklerinin uygulanacağı yerleri ABD tarafından belirlenen kurallarca uygulamıştır. 9 Temmuz 1950'de Türk Yolu Gazetesi'nde çıkan habere göre, Türkiye'nin ABD'den 16 milyon 400 bin dolar borç alacağını ve bu yardım ile liman yapımının hızlanacağı ve hububat tesisleri kurulacağı belirtilmiştir. Liman yapılacak yerler arasında ise İstanbul, Samsun ve İskenderun vardır. Aynı zaman da gazete Kocaeli'nde de yardım planlarının uygulanacağını belirtilmektedir. (Türk Yolu, 9 Temmuz 1950:1-2)

ABD'nin Türkiye ile olan ilişkileri askeri olarak da güçlenmeye başladığı Kore savaşına katılımın hemen sonrasında Kocaeli'nde, Celal Bayar'ın ve Amerika generallerinin bulunduğu bir tatbikat gerçekleştirilmiş ve böylelikle Türkiye askeri

gücünü ABD’li generallere gösterilmek istenmiştir. (Türk Yolu, 6 Ağustos 1950:1) Aynı zamanda ABD ile dostluk ilişkilerini kuvvetlendirici adımlar atılmaya özen gösterilmiş ve bu dostluk ilişkileri Türkiye’de kurulan ABD lisan kurslarıyla perçinleştirilmeye çalışılmıştır. (Türk Yolu, 27 Eylül 1951:2)

Türkiye’nin Amerika ile olan ilişkileri 1954 seçimlerine kadar hızla devam etmiştir. 1954 yılının 27 Ocak’ında Amerika’ya giden Celal Bayar, muhalefette Kazım Gülek ve Nihat Erim’in eleştirileri oklarına sebep olmuştur. (Demokrat Kocaeli, 28 Ocak 1954:1) Bayar’ın eleştirilmesi Amerikalı gazeteciler tarafından CHP’nin ABD aleyhtarı bir tavır içerisine girdiğinin düşünülmesine neden olduğunu ileri süren Demokrat Kocaeli, CHP’nin petrol yasa tasarılarını ve yabancı sermayeyi reddediyor olmasını da eleştirmiştir. Bu eleştirilerin dayanak noktası olarak, ABD’li yazar W. Hongen’in eleştirileri kaynak gösterilmiş ve muhalefet partisine yönelik üsluplarını sertleştirmişlerdir. (Demokrat Kocaeli, 13 Şubat 1954:1) Esasen bahsedilen Petrol Kanunu tasarısı iç politikanın bir konusudur. Ayrıca seçimlere az bir süre kala bu ziyaretin gerçekleştirilmesi seçimlerde politik üstünlük sağlamak olarak yorumlanmıştır. Bu noktada dış politika konusu olmadığı için CHP’nin muhalefet etmesi olağan görülebilir.

Gülek’in seçim öncesi Türkiye’ye gelen Amerikan gazeteci Max Ball’e, Bayar’ın ABD’ye gitmesini “*siyasi bir oyun*” olarak adlandırması ve bu durumun ABD’li başkan Eisenhower tarafından hazırlandığını bir taktik olarak görmesi önemlidir. Gülek, ABD Başkanı’nın DP’yi desteklediğini açıkça ortaya koyduğu bu geziyle verilmek istenen mesajın, ABD tarafından desteklemeyenlerin seçimi kazanmasının mümkün olmayacağını belirtmiştir. İddialarına kanıt olarak İtalya örneğini gösteren Gülek, ABD’nin seçimlerde tarafsız olması gerektiğini savunmuştur. ABD’li Gazeteci Ball ise, Gülek iddialarına cevap olarak sadece “*Türkiye’yi İtalya gibi sola doğru sallanır görmek muhakkak ki Amerika’yı üzer*” demekle yetinmiştir. (Demokrat Kocaeli, 14 Şubat 1954:2) Bayar ise, Türkiye’nin Sola doğru kaydığı CHP’nin ise bu durumu desteklediği haberlerine Amerika-Dallas’ta yaptığı konuşmada Hongen’in eleştirilerine cevap verir nitelikte Türkiye’de ABD aleyhtarları bir his olmadığını vurgulayarak cevap vermiştir. (Demokrat Kocaeli, 16 Şubat 1954:1)

Seçimler öncesi Bayar'a ilginin yoğun olması dikkat çekicidir. Böylece ABD, DP ile iyi ilişkiler içerisinde olduğu mesajını vermiştir. ABD'yi ziyareti boyunca gittiği her yerde tezahüratlarla karşılanan Bayar, Eisenhower tarafından “*Liyakat Nişanına*” layık görülmüş (Demokrat Kocaeli, 29 Ocak 1954:1) ve Willis motor fabrikasını ziyareti sırasında yeni bir jeep hediye edilmiş ve arabayı “*mücadele arabası*” olarak takdim etmişlerdir. (Demokrat Kocaeli,4 Şubat 1954:1) Tüm bu etkenler 14 Mayıs 1954 seçimlerinde Amerika'nın DP desteklediğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Türkiye ve ABD ilişkileri birbirlerinin diğer devletlerle olan bağlantılarına da yansımıştır. Örneğin; Bulgaristan'ın hem Yugoslavya sınırındaki taşkınlıkları hem de 1923 yılında imzalanan anlaşmanın hükümlerini bozmaya yönelik çalışmaları Türkiye'ye muhacir göçünün yaşanmasına neden olmuştur. (Türk Yolu, 22 Ağustos 1950:1) Bulgaristan'ın 250 bin Türk'ün Türkiye'ye gönderilmesi kararını vermesi (Türk Yolu, 12 Ağustos 1950:1) ve göç eden Türklerin zor durumda kalması üzerine, ABD'li, yetkililer yardım eli uzatmışlardır. Bu amaçla bin dolarlık bir bağışta buldukları balo düzenlemiş ve baloda yardım kampanyası başlatıp gelirleri Muhacir Türklerine vermişlerdir. (Hürsöz, 14 Şubat 1951:1)

Türkiye ise Bulgaristan'dan göçen Türkleri illere yerleştirme kararı almış ve 1950-1951 yılları arasında, Bulgaristan'dan Türkiye'ye 51.951 kişi gelmiştir. Muhacirlerden, 1.955 kişinin ise Kocaeli'ne yerleştirilmiştir. Basında çıkan haberlerden anlaşıldığı üzere, muhacirlerin sıkıntı yaşamaması için hem devlet hem de basının özen gösterdiği görülmektedir. (Hürsöz, 3 Kasım 1951:1) Muhacirler için kurulan yardım komiteleri muhacirlere yatacak yer ve yiyecek yardımı yapılmış (Türk Yolu, 25 Ocak 1951:1) ve Kocaeli'nin çeşitli ilçelerine yerleştirilmişlerdir.

Bulgaristan'ın komşu devletlerle olan ilişkileri yüzünden Batı Bloğu tarafından Sovyetler Birliği güdümüne girdiğinin düşünülmesi, Sovyetler Birliği'nin aynı zamanda Orta Doğu'da çıkarlarının olması ABD ve İngiltere'yi harekete geçiren unsurlardan olmuştur. Bu çıkarların en başında ise Sovyetlerin ve İngiltere'nin yakından ilgilendiği Mısır ve İran gelmektedir. Bu iki ülke İran'ın petrol yataklarından dolayı onunla iyi ilişki kurmak ve anlaşmalar yapmak için rekabete girmişler; karşılıklı olarak hem Mısır'a hem de İran'a baskı uygulamışlardır. (Türk Yolu,23 Eylül 1951:1) Bu süreçte, Sovyetler Birliği, Mısır'a bir nota vererek, Orta

Doğu paktına üye olmasının Sovyetlere olan düşmanca bir tavır olarak nitelendirileceğini belirtmiştir. (Türk Yolu, 23 Eylül 1951:1) Mısır ise, İngiltere'nin Süveyş Kanalı'ndaki üslerinden yararlanmak istemesi ve egemenlik haklarının zedelendiğini düşünmesi yüzünden Sovyetler Birliği kanadına doğru çekilmeye başlamıştır. Sovyetler Birliği ile ticari anlaşmalar yapmaya başladığı gibi silah yardımı da alacağını "... *Dedik ya size, kim bize silah satmak isterse ondan alacağız...*" sözleriyle ifade etmiştir. (Türk Yolu, 27 Ekim 1951:3) böylelikle Sovyetleri dost gördüğünü belirten Mısır hükümeti, İngiltere'nin Orta Doğu projesine girmeyi reddetmiş ve bu projeye dâhil olmak isteyen Arap Devletlerini tehdit etmeye başlamıştır. (Türk Yolu, 31 Ekim 1951:3)

Sovyetler Birliği de Batı Bloğu taraftarı olan devletlere nota vermekten geri kalmamıştır. Mısır'a Orta Doğu projesine katılma ihtimaline karşı verdiği notanın bir benzerini ise Türklere 1951 yılının Kasım ayında vermiş, NATO'ya katılımın Türkiye'nin Sovyetler Birliği topraklarına karşı tecavüzcü bir tavır sergilediğini belirtmiştir. (Türk Yolu, 6 Kasım 1951:1) Türkiye ise barış taraftarı bir politika izlediğini, olası bir tehdidin Türkiye tarafından gelmeyeceğini belirtmiştir. Fakat Sovyetler Birliği 30 Kasım'da tekrar bir nota göndermiş ve sorumluluğun Türkiye'ye ait olduğu uyarısını yapmaya devam etmiştir. (Armaoğlu,2009:630)

Türkiye ise NATO'ya Sovyetler Birliği'nin notalarını dikkate almadan girmiş ve daha sonra da ABD ve İngiltere'nin müzakereler yaptığı, Türkiye ve diğer Orta Doğulu Devletlerin askeri anlamda bir pakta birleştirileceği Orta Doğu Paktına NATO'ya katılımının onaylanmasıyla girmiştir. (Türk Yolu,18 Ağustos 1951:1) Türkiye'nin NATO'ya üye olmasına karşı olan İngiltere, Orta Doğu politikası yüzünden Türkiye'nin NATO'ya girişini kabul etmiştir. (Türk Yolu, 15 Temmuz 1951:1)

Türkiye'nin Orta Doğu'da bir politika içerisinde yer alması ve Güvenlik Konseyine girmek istemesi Arap Devletleri tarafından hoş karşılanmamıştır. Bunun sebebini ise Türkiye'nin İsrail'i tanınması, ticaret faaliyetleri ve Arap aleyhtarı bir faaliyet göstermesi yüzünden olduğunu açıklamışlardır. (Türk Yolu,9 Ağustos 1950) Türkiye'nin Orta Doğu'da Batı Bloğu kanadı ekseninde yer alması, İngiltere'nin Süveyş krizi nedeniyle olan Mısır'a karşı savaşına kayıtsız kalması, Arap Devletlerini karşısına almasına neden olmuştur. Özellikle Mısır'da 1951 yılından

itibaren başlayan Türkler aleyhine propagandalar yapıldığını Hürsöz Gazetesi sayesinde anlaşılmaktadır. Hürsöz Gazetesi Mısır'ın yaptığı bu propagandanın komünistlerce yapıldığını vurgulamış ve Mısır'da bu yayını yapan “*El İştirakiye*” Gazetesi'nden “*komünist organı bir paçavra*” olarak söz etmiştir. (Hürsöz,3 Kasım1951:1) Hem Türkiye'nin hem de Mısır'ın birbirlerini basın yoluyla karalamaları devam etmiş Mısır basını Türkiye'yi ABD'den rüşvet almakla suçlamış Türk basını ise Mısır'ın komünistleştiğini ileri sürmüştür. (Hürsöz, 4 Kasım 1951:1)

1954 yılına gelindiğinde ise Türkiye ve Mısır arasındaki siyasi münasebetler kopma noktasına gelmiştir. Bunun sebebi ise Mısır- Kahire, Türk Büyükelçisi Hulusi Fuat Tugay'ın Mısır'dan kovulur bir vaziyette gönderilmesidir. Kocaeli basınında yankı bulan bu olay Türk Yolu Gazetesi köşe yazarı Cevat Yakup tarafından;

“... *Mısır ihtilal hükümetinin Kahire Büyükelçimize çirkin hareketi bu memleketin siyasi rüşte vasıl olmadığı, İngiliz hâkimiyeti adına daha uzun seneler yaşamaya layık olduğunu gösteren yeni bir misal olarak tarihe geçecektir...*” şeklinde eleştirmiş ve “... *Ne dostluğa ne insanlığa ne de milletler arasında cari kaidelere uymayan bayağı bir harekettir. Kral Faruk devrildikten sonra pek şımaran ve küçük İsrail karşısında darmadağın olan ordusu ile Mısır, şımarık şımarık koca İngiltere'ye bile kafa tutmaktadır...*” diyerek eleştirisine devam etmiştir. (Türk Yolu, 9 Ocak 1954:1)

Demokrat Kocaeli Gazetesi ise Büyükelçi krizinin yaşanmasının sebebini The Times Gazetesi muhabirinin dediklerini aktararak açıklamıştır. Habere göre Mısır'daki Türk Büyükelçisi, zaten Türkiye'ye döneceği belli olmasına rağmen bu durumun çok yanlış olduğu belirtilmiş ve “... *İngiltere, Türkiye'ye herhangi bir tecavüz karşısında Batı memleketleriyle birlikte Süveyş Kanalı ve üssünden faydalanmak istemektedir. Mısır ise yalnızca Arap memleketlerine bir şey olursa eski üslerinden yararlanacağını ifade etmiş ve İngiliz teklifini tesirsiz bırakmak maksadıyla bu şekil davrandı...*” demiştir. (Demokrat Kocaeli,9 Ocak 1954:1-2)

Nitekim 13 Ocak 1954'de çıkan “*Mısır'da Türk Düşmanlığı*” manşetli habere bakıldığında, Mısır, Türkiye'nin Süveyş Kanalı'nda gözü olduğunu vurgulamış ve Türkiye'yi Mısır'ın düşman olarak gördüğü emperyalist garp devletleriyle anlaşmış olduğunu iddia etmiştir. (Demokrat Kocaeli,13 Ocak 1954:1)

Orta Doğu'daki diğer devletler ile ilgili haberlere bakıldığında, İran'da 1953 yılında gerçekleşen darbe olayından ve iç karışıklardan bahseden basın Suriye ile Türkiye'nin ticarete yarış halinde olduklarını Suriye'nin ihraç mallarını Türkiye'den daha ucuz satıp talep topladığına sık sık değinmiştir. (Demokrat Kocaeli,1 Ocak 1954:1 - 8 Ocak 1954:1)

Orta Doğu'da yaşanan bu gelişmeleri Kocaeli gazeteleri tamamen soğuk savaş mantığı ile görmüşlerdir. Batı Bloğuna dahil olmayan ülkeleri tarihsel ve kültürel yakınlıklarını dikkate almadan anti komünist yaklaşımlarla sert biçimde eleştirmişlerdir. Mısır'daki İngiliz çıkarlarını neredeyse kendi çıkarları gibi telakki ederek, tıpkı Demokrat Partili basın organı gibi hareket etmişlerdir.

Batı Bloğuna çekilen Türkiye, Doğu'da "Demir Perde" olarak nitelendirdiği Sovyetler ile olan ilişkilerini "Demir Perde/Perde Arkasından Haberler" başlığı altında toplamıştır. Demokrat Parti'nin iktidarıyla birlikte savaşların ve gerginliklerin tek nedeni olarak Sovyetlerin görülmesi konusunda genel bir anlayış hâkimdir. Bu nedenle Türk-Sovyet ilişkileri gergin bir seyir izlemiştir.

Buna karşılık Sovyetler Birliği de, Arap Dünyasında Türk aleyhtarlığı yaptığı gibi Türki devletlere de Türkiye aleyhinde propaganda yapmaya başlamış basın, yayın ve tiyatro gibi faaliyetlerle de bu durumu yaymaya çalıştığını gazete haberlerinden görülmektedir. (Türk Yolu,29 Eylül 1951:1) Fakat yayılmacı bir politika izleyen Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'ne karşı olan suçlama saldırıları hafiflemiştir. Sovyetler Birliği yerine daha çok "komünistler" adıyla doğrudan Sovyetler Birliği'ni suçlamaktan kaçınan yazılar yazılmaya başlanmıştır.

1950 Mayısından 1954 Mayıs'ına kadar olan dönemde, II. Dünya Savaşı sonrasında yapılan anlaşmaların mutlak bir barışı getirmediğini bilinmektedir. Dünyanın iki kutuplu sisteme ayrıldığı "soğuk savaş" sürecinin ne olduğu, 1950 yılında çıkan Kore savaşıyla özellikle Kore'nin Güney ve Kuzey olarak ikiye ayrılmasıyla etkisini daha net bir şekilde göstermiştir. Basında çıkan haberlerden anlaşıldığına göre, Türkiye Batı bloğunda yer aldığı gibi Dünya'nın kaos içinde olmasını Sovyetler Birliği'nin yayılma politikasına dayandırmıştır. Yayılma politikasının Türkiye'deki etkilerini en aza indirmek için Batı bloğunda yer alan

oluşumlara katılma kararı almış ve bu dönemde aktif bir şekilde Batı politikası izlemiştir.

Bu dönemde Türk dış politikasında başta Kore'ye muhalefetin itirazlarına rağmen asker gönderilmiş ve ardından NATO'ya üye olunmuştur. Balkanlarda ise yoğun Sovyet Birliğine karşı Balkan Paktı kurulmuş ve Orta Doğu'da İngiltere'nin öncülüğünde Orta Doğu Savunma Paktının içinde yer almıştır. Fakat Türkiye'nin aktif Batı politikası Arap devletlerinin bu duruma tepki göstermesine neden olmuş Kıbrıs Buhranıyla birlikte de bu tepkinin net tavrını göstermişlerdir.

1954 yılında başlayan Kıbrıs sorunu Türkiye'nin Balkan Paktını geçersiz kıldığı gibi Orta Doğu politikasının da bir geçerliliğinin olmadığını ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aynı zamanda NATO'nun ve özellikle ABD'nin Kıbrıs sorununda Türkiye'nin yanında yer almaması Demokrat Parti'nin dış politikasında sarsıntıya neden olmuştur.

3.2. 1954-1957 Yılları Arasında Kocaeli Basını Ekseninde Dış Politika

Türkiye 2 Mayıs 1954 yılına geldiğinde 4 yıl önce hükümeti devralan Demokrat Parti'ye olan güvenini tazelemiş ve seçmen katılımının %88.63 olduğu oy tabanıyla %57 oy almıştır. (Eraslan,2012:560) Kocaeli'nde ise Demokrat Parti 129.587 oy alarak CHP'ye 64.263 bin oy farkı atmıştır. (Bizim Şehir, 5 Mayıs 1954:1) 1954- 1957 yılları arası dış politikayı değerlendirmemiz açısından bu dönemin iç politikasına bakıldığında, çekişmeli geçen 4 yıl neticesinde 1954, Mayıs seçimlerine giden Türkiye, DP iktidarı altında ikinci bir döneme girmiş ve başbakanın deyimiyle geçiş devrinden farklı bir devreyi başlatmıştır. (Eraslan,2012:560) Baskının yoğun olduğu bu dönemde Kırşehir ilinin ilçe yapılması dönemin iç politikada nasıl bir seyir izleyeceğinin göstergelerinden olmuştur. (Ahmad:1996:66)

1950 seçimleri iki parti arasında gerginliklere neden olmuştur. Bu gerginlik yerel basın üzerinde de kendini göstermiştir. Seçimleri DP'nin kazanması Kocaeli CHP teşkilatında hayal kırıklığı yaratmıştır. DP'liler kazandıkları zaferden sonra muhalefeti küçümseyici bir tavır içine girmişlerdir. Buna örnek olarak, 1954

seçimlerinden sonra, Kocaeli’nde İş Bankası’nın 30. yılın şerefine yemek düzenlenen yemeğe DP’li liderler çağrılırken, muhalefet liderleri çağrılmamıştır. Özellikle Azim ve Türk Yolu Gazeteleri iş insanlarının ikicilik yarattığı düşüncesi tepki ile karşılanmıştır. (Azim,27 Ağustos 1954:1) Fakat partacilik boyutları yalnızca iş kurumlarında değil basında da yer bulmuştur. Demokrat Kocaeli ve Hürsöz Gazeteleri bu dönemde de DP hükümetini destekleyici bir politika içindedirler. Muhalefette CHP’nin lideri İnönü’nün söylevlerini çoğu kere sert biçimde eleştiri yazısıyla birlikte yayınlamışlardır. Gazetelerden anlaşıldığı üzere iktidarı desteklemeyenin ayrıştırılması söz konusu olmuştur. Nitekim Millet Partisi’nin kapatılması üzerine Azim Gazetesi’nde “Yankılar” başlığı altında çıkan makale dönemin siyasal yaşantısını yansıtmaktadır. Bu makalede,

“DP’de temizlik varmış, temizlik imandan gelir derler. Darısı bizim belediyenin başına. Parti adamlarını temizlerken o da şehri temizlese bari. Amma; gidişata bakarsan, temizlik imandan deyip Millet Partisi gibi bizi de temizlemeye kalkarsa... O zaman acırım vallahi. Gürültüye gittik diye... Gazetelerde okuduk, Hür fikirleri yayma cemiyeti kongresi yapılmış. Gidiş gösteriyor ki artık bu cemiyette de iş kalmadı. Hür fikirli nerede bulunsun ki fikir arayasın. Yaylanmak isteyen varsa, denesin bir hele... Ben hür fikirliyim diye.

Bülent Nuri Esen gibi Şam’da bile olsan vallahi yürütürler insanı. Şakası var mı? Hangi devirdeyiz. Bülent Nuri Esen, Ankara Üniversitesi profesörlüğünden tekabülden sevk edilmiş. Doğrusu üzuldüm ve araştırdım kabahati neymiş diye. Demokrasiye, kakokrasi demiş ondanmış meğer. Ne büyük suç. Maazallah Demir Kırat diyenler de sıra gelirse ne olacak halimiz”. (Azim, 1 Eylül 1954:3) yazılmış, siyasal yaşam ve baskılar göz önüne serilmiştir.

Dönem incelendiğinde muhalefetin dahi bütçe, ekonomi ve hatta devletler ile olan ilişkiler hakkında konuşması cezaya tabii tutulmuştur. Örneğin, CHP genel Sekreteri Kasım Gülek, 1955 yılında Amerika’ya yaptığı geziyle Türk milletini ve hükümetini iyi tanıtmaya dolayısıyla Menderes’ten tebrik telgrafı alması takdire şayandır. (Türk Yolu, 26 Mart 1955:1) Fakat Gülek, Türkiye’ye dönüp yurt içi gezileri düzenlediğinde ise, gezi esnasında trende yaptığı ülkenin ekonomik durumu,

kıtlık, karaborsa faaliyetleri hakkında konuşması yüzünden yalan havadis neşir ve inşası nedeniyle dava açılmıştır. (Demokrat Kocaeli,8 Temmuz 1955) Yine aynı dönemde CHP'nin bütçe görüşmeleri sırasında mecliste mebusunun olmaması çoğunluğu sağlayamaması yüzünden DP'nin meclise istediği her şeyi kabul ettiriyor olmasına sitem edilmesine neden olmuştur. (Azim,8 Ocak 1955:1) 1956 yılında ise basının özgürlüğü ve muhalefet odaklı yazılarının sınırlandırıldığını görülmektedir. Bu durumun sebebi incelendiğinde 1956 yılında çıkarılan basına ispat hakkı kanunun etkisi olduğu görülmektedir. Kanun, özellikle Azim, Yavuz İzmit gazetelerinin tepki vermesine neden olmuştur. (Azim,24 Şubat 1956:2-3) Türk Yolu'nun eleştirmemesi fakat iktidar yanlısı olarak bilinen Yavuz İzmit Gazetesi'nin eleştirmesi ise oldukça ilginçtir.

1954-1957 yılları arasında dış politikaya bakıldığında ise, basının bir ağızdan yazıldığı görülmektedir. Örneğin, Kıbrıs meselesinde taksim tezini İnönü'nün çekimsiz kalmasına muhalefet odaklı olan Türk Yolu ve Azim, iktidar yanlısı olan Yavuz İzmit gazetelerinde birlik olma çağrısına dönüştüğü görülürken; Demokrat Kocaeli Gazetesi'nde "*Milli Birlikte Bir Diken*" makalesiyle eleştirilmiştir. (Demokrat Kocaeli, 19 Haziran 1957)

Demokrat Parti'nin ikinci seçim dönemiyle birlikte, 1953 yılında Yunanistan ve Yugoslavya ile yaptığı dostluk anlaşmasını 9 Ağustos 1954'de Balkan İttifakına çevrilmiştir. Bu bağlamda dönemin dış politikasına bakıldığında, 1955 yılında Orta Doğu eksenli Bağdat Paketi'nin, Türkiye ve Arap devletleri ile ilişkisi açısından önemli bir gelişmeye neden olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu dönemde Türk dış politikasını derinden etkileyen olay, Yunanistan ile Türkiye'nin aralarının 1955 yılında Kıbrıs Sorunu neticesiyle bozulması ve Kıbrıs'ta yaşanan iç savaşın Türkiye'nin dış politikasına da sirayet etmesidir. Bu durum, Türkiye'nin dış politikasında özellikle Kıbrıs sorunuyla birlikte Arap devletlerin karşısında yer aldığı görmesi ve yapılan paktların kâğıt üzerinde bile etkisini kaybettiği bir dönem olmasına neden olmuş ve Türkiye'nin 27 Ekim 1957 erken seçime girdiği bir dönemi başlatmıştır.

3.2.1. Türkiye ve Bağdat Paktı

Türkiye, Bağdat Paktı'nın ilk aşamasında Irak ile ilişkilerinin geliştirmiş ve 24 Şubat 1955 yılında karşılıklı iş birliği anlaşmasının imzalanmıştır. (Tuncer, 2012:346) Fakat Türkiye'nin Bağdat Paktnı oluşturmaya başlaması 1951 yılının Eylül ayında ABD başkanını temsilen Türkiye'ye gelen ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in tasarısı sonucunda ortaya çıkmıştır.

Dulles, yaptığı konuşmada, Sovyetler Birliği'ni çemberleme yöntemiyle bir üsler şebekesi tasarısından bahsetmiştir. Gazetede çıkan habere göre bu tasarı için 6 milyar dolarlık tahsisatın 1 milyar doları kurulacak olan şebekenin ikmaline tahsis edilmiştir. Amaç ise, ABD ve hariçte hava üssü, askeri depo, talim kampı ve diğer askeri tesislerin kurulmasıdır. (Türk Yolu, 20 Eylül 1951) Bu nedenden dolayı başta Türkiye'de daha sonra ise Orta Doğu'da çember yöntemini oluşturmak amacıyla 1953 yılında Ortadoğu ülkelerini gezmiş ve Türkiye'ye de uğramıştır. (Hürsöz, 28 Mayıs 1953:3)

Orta Doğu'da kurulmak istenilen pakt hakkındaki görüşlerinin olumsuz olduğunu, Arap ülkelerinin İsrail, Fransa ve İngiltere ile olan politik meselelerle uğraştığını, bu yüzden Sovyet tehlikesini geçerli görmediklerini belirtmiş ve bu tasarının şu an için mümkün olmayacağını vurgulamıştır. (Armaoğlu,2009:634)

Kocaeli basını, Bakan Dulles'in Ortadoğu Paktı'nın mevcut noktada kurulamayacağı nedeniyle çember üsler kurularak, Sovyetlerin Ortadoğu'ya girmesinin önüne geçilmesi fikrinde haklı olduğu kanaatindedir. Mısır ve İran'ın bu dönemde Sovyetler ile ekonomik ve askeri işbirliği içerisine girmesi, Mısır'ın Süveyş Krizi yüzünden İngiltere'nin dâhil olduğu Orta Doğu savunma paktına girecek ülkeleri tehdit etmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir. (Türk Yolu, 1952-1953).

1954 yılına gelindiğinde ise Türkiye, ABD'nin peşini bıraktığı Orta Doğu'da bir pakt kurulması tasarısını hayata geçirmek için önce Balkan İttifakını imzalayarak, Bağdat Paktı'nı kurma çalışmaları içine girmiştir. Nitekim 1954 yılında Irak heyeti Türkiye'ye gelmiş ve gazetelerde Pakistan- Türkiye paktına Irak'ın da dâhil olacağı haberleri yazılmaya başlamıştır. (Azim,30 Eylül 1954:3)

1954 yılında kurulan ilişkiler 1955 yılının ilk ayında Menderes'in Irak'a seyahatiyle sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır. Menderes'i karşılayan Irak başvekilinin Türkçe hoş geldiniz demesi ilişkilerin seyrini gösterir niteliktedir. (Azim,8 Ocak 1955) Irak Kralı Faysal'ı, Bayar adına Türkiye'ye davet eden Menderes, 24 Şubat 1955'de Ankara'da yapılan görüşme neticesinde Irak ile Türkiye arasındaki anlaşmayı imzalamıştır. (9 Ocak 1955- 26 Şubat 1955) Irak ile Türkiye arasındaki anlaşmanın varlığını öğrendiğimiz Türk Yolu Gazetesi başyazarı Mehmet Yüce köşe yazısında, "... Milletimizin menfaatini ve bağımsızlığını korumasını, ihtiva eden bir anlaşma vücut bulmuş, imza merasime kalmıştır." diyerek anlaşmanın önemini vurgulamıştır.

Sovyetler Birliği tehdidine karşı kurulan bu pakt, Armaoğlu'nun deyimiyle Orta Doğu'nun üçe ayrılmasına neden olmuştur. Bunun sebebi ise, Mısır'ın Arap Yarımadası'nda bir Arap Birliği kurmak istemesidir. (Armaoğlu,2009:637) Mısır'ın Arap Birliği politikasına karşı Türkiye'nin bir pakt kurmak istemesi Mısır'ın tepkisine yol açmıştır.

4 Nisan 1955'de İngiltere'nin Türkiye- Irak Paktı'na katılması, Türk Yolu gazetesinde "*Eden, Türk- Irak Paktı için Türkiye'nin rolünü hararetle alkışlamaktadır.*" şeklinde verilmiş ve İngiltere'nin de kurulan pakta katılmasını dünyanın müdafaasında dost ve ittifak olmanın öneminden bahsetmiştir. (Türk Yolu, 5 Nisan 1955:3)

Paktın genişletilme çabaları 1955'in Nisan ayında hızla devam etmiştir. Nitekim 13 Nisan'da Hürsöz Gazetesi'nde çıkan manşette göre, "*İran, Türk- Irak Pakta davet edildi.*" "*Böyle bir iştiraki düşündüğünü tarafsızlık siyasetini beğenmediğini de belirtti.*" denilmiştir. İran başkanı Hüseyin Ala bize Orta Doğu'nun siyasi durumu hakkında da bilgi vermiştir. Ala verdiği röportajda, "*Pratik bakımdan tarafsızlığa inanıyor musunuz?*" sorusuna, "*Hindistan başbakanı Nehru'nun siyasetine tarafsızlık denilemez. Oda 3. bir blokun teşkili fikrine bağlanmıştır.*" diyerek Orta Doğu'da ve Asya'da Üçüncü bir blok oluşumun olduğundan bahsetmiştir. (Hürsöz,13 Nisan 1955:1) Nitekim İran pakta, yapılan görüşmeler neticesinde 3 Kasım 1955 yılında katılmıştır. (Türk Yolu, 4 Kasım 1955:3) Mehmet Yüce pakta İran'ında katılmasını olası tehlikelere karşı Türkiye'yi

güçlü bir konuma soktuğunu belirterek milletler tarihi açısından öneminin büyük olduğunu ileri sürmüştür. (Türk Yolu, 27 Eylül 1955:1)

23 Eylül 1955 yılında ise Pakistan pakta katılma kararı almıştır. (Tuncer,2012:346) Basında sürekli, Türkiye'nin Pakistan ile olan ilişkileri gündeme geldiği gibi Pakistan'ın diğer devletler ile olan ilişkisine de değinilmiştir.

Türkiye'nin öncülüğünü yaptığı Bağdat Paktı'na, Irak, İngiltere, İran ve Pakistan'ın üye olması Mısır'ın bu pakta karşı eleştirilerine neden olmuştur. Örneğin, Pakistan'ın Arap Yarımadası'nda bulunmaması, İngiltere'nin ise katılımının bağımsızlığı zedeleyici nitelikte olması eleştirilerin ana sebebi olmuştur. (Armaoğlu,2009:638) Mısır aynı zamanda bu pakta üye olabilecek nitelikte olan veya bu pakta üye olan devletlerle ilişki içerisinde olan devletleri tehdit etmeye başlamıştır. Nitekim Suriye'nin Irakla olan ticari ilişkilerinin, Mısır- Suriye- Suudi Arabistan paktını bozabilecek nitelikte olduğunu düşünmüş ve Suriye'ye Irak ile yapılacak herhangi bir anlaşmada Mısır'ın İsrail'e karşı tutumunun değişeceğini belirtmiştir. (Hürsöz,13 Nisan 1955:1)

Türkiye devletlerle ilişkilerini geliştirmek istese de tüm bu etkenlerin Orta Doğu'da Türkiye, Mısır ve bu iki devlete de dâhil olmak istemeyen Lübnan, Ürdün olarak 3 ayrı kutba bölünmesine neden olmuştur. 3. grup hareketi ise Bandung Konferansı'yla misyonunu belli etmiştir.

1955'de temelleri atılan Bağdat paktı, 1958'de Irak'ta çıkan ihtilal ile birlikte CENTO ismini almış ve CENTO'nun asıl amacı; ekonomik, kültürel ve teknik iş birliğini sağlamak olmuştur. (Armaoğlu,2009:38)

Bağdat Paktı'nı Türkiye açısından sonuçlarını değerlendirdiğimizde, Türkiye'nin Sovyetlerden ya da Sovyetlerin uydusu olan devletlerden gelebilecek herhangi bir baskının, saldırının Türkiye'yi ABD'nin Orta Doğu politikasını gerçekleştirme yükümlülüğü ile baş başa bıraktırmıştır. Sovyetler Birliği tehlikesini en aza indirmeyi ana hedef haline getiren Türkiye, Tuncer'in deyişiyle Arap devletlerinin çıkarlarını göz önüne almayı ihmal etmiştir. Nitekim Türkiye'nin Batı bloğu içerisinde yer alması önce İsrail'i tanınmasına, daha sonra ise ekonomik iş birliği içerisine girmesine neden olmuştur. Arap devletleri ile savaş halinde olan İsrail'in Türkiye ile yakın ilişkiler içerisinde olması Türkiye'yi düşman statüsüne

sokan etkenlerden olmuştur. Çünkü Arap devletlerinin en ana tehlikesi, Sovyetler değil, İsrail, İngiltere ve Fransa'dır ve doğal olarak bu devletlerin yanında olan Türkiye'dir. Bu durum Türkiye'nin Orta Doğu'da özellikle 1954'den itibaren uğraştığı Kıbrıs sorununda yalnız kalmasına neden olmuş ve Türkiye'nin Batı'nın sözcüsü olarak anılmasına neden olmuştur.

Mısır öncülüğünde kurulan pakta üye olan devletler ise Batı Bloğuna olan çekinceleri yüzünden Sovyetler Birliği ile ikili ilişkiler içerisine girmiş, askeri ve ekonomik anlaşmalar imzalamıştır. Bu anlaşmalarla birlikte Sovyetler Orta Doğu'da kendine bir yer bulmuş ve Türkiye'nin çember politikası ekseninde Sovyetlere karşı güç kazanma arzusu Orta Doğu devletlerin Sovyetler Birliği kanadına doğru çekilmesine neden olmuştur.

3.2.2. Türkiye ve Kıbrıs Sorunu

Kıbrıs'ın tarihçesine bakıldığında, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'na kadar Osmanlı Devlet'inin himayesinde olan Kıbrıs, savaş döneminde İngiltere'nin isteği ve baskısıyla Kıbrıs'ın himayesinin İngiltere'ye geçmesine neden olur. (Armaoğlu,2009:70) I. Dünya Savaşı'nda ise karşı blokta yer alan İngiltere, 1914'te adayı işgal etmiş ve 1923 yılında Lozan Anlaşması'yla Türkiye'ye Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğunu kabul ettirmiştir. (Toluner,1977:10-13)

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, İtalya'nın Paris anlaşmasıyla On İki Ada'yı Yunanistan'a bırakıyor olması, Yunanistan'da "Megalo İdea" kavramının tekrar ortaya çıkmasına ve Yunanistan'ın Kıbrıs üzerinde hak iddia etmeye başlamasına neden olmuştur. (Armaoğlu,2009:639)

Kocaeli basını en başından itibaren Kıbrıs sorunun yakın takipçisi olmuştur. 14 Ocak 1950 tarihinde Türk Yolu Gazetesi'nde çıkan haber önemlidir. Haber "*Kıbrıs için Atina'da Nümayiş*" başlığı ile çıkmıştır. Haberin devamında;

"1000 kadar talebe bugün Atina Üniversitesinde toplanarak Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı lehine gösteriler yapmıştır. Sopa kullanan Atina polisi gösterileri İngiliz elçiliği binası önünde ve Atina'da diğer yerlerde

toplanmasını engelledi...” (Türk Yolu,14 Ocak 1950:2) denilerek Yunanistan’ın Kıbrıs adası için isteklerinin en başından itibaren ilhak etmek olduğunu göstermiştir.

Yunanistan’ın Kıbrıs’tan hak iddia etmesi 1950 yılında mecliste de konuşulan bir konu olmuştur. Kocaeli gazetelerinde verilmemiş olmasına rağmen, Dışişleri bakanı Necmettin Sadak, “*Kıbrıs meselesi diye bir şey yoktur. Kıbrıs İngiltere’nin hâkimiyet ve idaresi altındadır.*” diyerek konunun vahametini görmezden gelen bir anlayışı bir süre tercih etmiştir.(Kurat,1979:290)

Türkiye’nin Kıbrıs sorununu çok fazla önemsemediğini Kıbrıs’ın İngiltere yönetiminde kalacağını düşündüğünü, Yunanistan’ın ise bu durumu adada karışıklık yaratmak niyetinde yaptığı düşüncesini 1 Şubat 1950 tarihinde çıkan gazete haberinden de anlaşılmaktadır. Haberde “*Kıbrıs’taki İlhakçılar Boşuna Gayret Ettiler*” başlığı ile Birleşmiş Milletler uzmanlarının ada hakkındaki görüşlerini gazetede vermişlerdir. Buna göre uzmanlar adanın Yunanistan’a ilhakı hakkında;

“...Kıbrıs adası Büyük Britanya’nın idaresindedir. Anayasaya göre; Birleşmiş Milletler teşkilatı herhangi bir memlekete bağlı bölgeleri bu memleketten ayırmak ve hatta böyle bir meseleyi göz önünde tutmak yetkisine bile haiz değildir...” (Türk Yolu, 1 Şubat 1950) diyerek Kıbrıs’ın İngiltere yönetimini savunmuşlardır.

1950 yılının Mayıs ayında iktidara gelen Demokrat Parti hükümet açıklamasında Kıbrıs’tan bahsetmemiş; bilakis Sovyet tehdidine karşılık Yunanistan ile iyi ilişkiler kurma niyetinde olduklarını belirtmiştir. (Bağcı,2014:104) 1954 yılına kadar gündemde olmayan Kıbrıs ise bu tarihten itibaren gazetelerde yer bulmaya başlamıştır. Nitekim 1954 yılında “*Kıbrıs’ta Miting*” başlığı ile Rum ve Ermenilerin Kıbrıs Türklerine yaptığı saldırıları protesto ettiği haberi verilmiştir. Mitingi Kıbrıs Türk kurumları federasyonu tertiplemiş ve Türk basını da mitingi desteklemiştir. (Demokrat Kocaeli,19 Şubat 1954:2) Kocaeli’nde ise miting hakkında yazan tek gazete Demokrat Kocaeli gazetesi olmuştur. Buna bakarak, Hükümetin Yunanistan ile ilişkilere zarar vereceği endişesiyle, sorunu görmezlikten gelme anlayışını Kocaeli basınının da desteklediği söylenebilir.

Yunanistan'ın gündeminde Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılımının söz konusu olduğu 1954 yılında Türkiye'nin ise gündeminin daha çok Balkan Paktı olması ve Türkiye'nin "*Kıbrıs Sorunu Yoktur*" yolundaki görüşleri Yunanistan ile Türkiye'nin Balkan İttifakını imzalamasına zemin hazırlamıştır. (Kurat,1979:291)

9 Ağustos 1954'de imzalanan ittifak 20 Ağustos'ta farklı bir boyuta doğru sürüklenmeye başlamıştır. Nitekim gazeteler paktın imzalanması gerçekleşikten sonra Kıbrıs'ta bir sorun olduğunu ifade etmeye başlamışlardır. "*Kıbrıs Rumları Hükümetin Emri Hilafına Miting Yapmaktadır*" manşetiyle yankı bulmuştur. "*Bir hafta evvel bizimle bir pakt imzalayan Yunanistan'ın takındığı tavra mana veremiyoruz*" diyerek Kıbrıs'ın ilhakı meselesinin Yunanistan'da yankı bulduğunu ve grevlerin yapıldığına değinilmiş; Atina radyosunun devamlı olarak yaptığı kışkırtıcı neşriyatı Rumların takip ettiğini belirtmiştir. (Hürsöz, 20 Ağustos 1954:2) Aynı zamanda Mustafa Doğan köşe yazısında, "*Bu Nasıl Dostluk?*" diyerek Yunanistan'ın Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlere götürmesini eleştirmiş, İngiliz Bakanlarının verdiği beyanatını aktarmıştır. Beyanata ; "*Kıbrıs üzerinde Türklerin hakkı daha fazladır. Yunanistan Kıbrıs'ta hâkim duruma giremez.*" denildiğini yazmış ve Yunanistan'ın ada hakkında ki söz isteğini eleştirmiştir. (Hürsöz,20 Ağustos 1954:1-2) Türk Yolu Gazetesi başyazarı Mehmet Yüce'de "*Kıbrıs Sahip Değiştirirse Bu Türk'e Yakıştırır*" başlığıyla "*...Yunanlılar hayal peşinde koşmayı bırakıp dostluğumuzu zayıflatmaktan vazgeçmelidirler...*" diyerek tepkisini belli etmiştir. (Türk Yolu, 2 Eylül 1954:1) Demokrat Kocaeli Gazetesi'nde Süreyya Sofuoğlu ise, "*Kıbrıs Kimindir?*" diyerek tarihi kanıtlara dayandırdığı Kıbrıs'ın Türkiye'ye ait olduğunu, Yunanistan'ın Kıbrıs üzerinde hak iddia etmesinin Türk-Yunan dostluğuna zarar vereceğini belirtmiştir. (Demokrat Kocaeli, 10 Eylül 1954:1)

Yunanistan'da ise Türk basınında verilen tepkilere Türk gazeteleri yakılarak cevap verilmiştir. "*Yunanistan'da Atina'da Binlerce Hürriyet Gazetesi Yakıldı.*" (Azim, 27 Ağustos 1954:1) manşeti Türk-Yunan dostluğunu zedeleyecek türde olmuştur. Gazetelerde Kıbrıs'a ait haberler ise giderek artmaya başlamıştır. 5 Ekim 1954'de "*Makarios'un Hezeyanları*", "*Kızıl Papaz Şimdide Bize Akıl Vermeye Başladı.*" başlığı ilişkilerin boyutunun değiştiğinin göstergelerinden olmuştur. (Azim,5 Ekim 1954:1) Gazetede Makarios'un açıklamalarına da yer verilmiştir;

“... Adada yüzde 18’i geçmeyen bir Türk azınlığı mevcuttur. Bu kadar küçük. Türkiye’nin bu topraklar üzerinde müdahalesi yersizdir. Biz bu bakımdan Türkiye’nin Kıbrıs üzerindeki ısrarını yersiz buluyoruz. Türkiye %60 ı geçmeyen Hatay üzerinde hak iddia ettiği ve ilhak ettiğinde kimse buna bir şey demedi. Bu ihtilafın Türkiye ve Yunanistan arasındaki dostluğu bozacağını sanmıyorum. Zira Türkiye hiçbir suretle bu işle alakadar değildir. Bozuşmalar ve ihtilaflar ancak alakalılar arasında olur bu hale nazaran Yunanistan’ın Türkiye ile bir alacağı vereceği olmadığına göre bozuşmak diye de bir şey yoktur.” (Azim, 5 Ekim 1954:2) açıklaması Türkiye’de tepkiye neden olmuştur.

Türkiye’nin Kıbrıs üzerindeki müdahalesini yersiz bulan Makarios, Hatay’ı tartışma konusu etme cüretkârlığında bulunmuştur. Türkiye’nin alakadar olmadığı bir konu için de Türk-Yunan ilişkilerinin bozulmayacağını ileri sürmüştür. Makarios’un bu görüşlerinin altında 4-5 yıldır devam eden olaylar karşısında Türkiye’nin sürekli olarak “Kıbrıs meselemiz yoktur” yolunda sorunu göz ardı eden yaklaşımını önemli rol oynamaktadır.

Kıbrıs meselesine Balkan Paktı’nın imzalanmasından sonra sahip çıkan Türkiye, durumu hem meclise hem de basına taşınmıştır. Gazete çıkan habere göre; Fuat Köprülü’nün, 14 Ekim 1954’de mecliste Kıbrıs mevzusu hakkında açıklama yapacağı ve Kıbrıs üzerindeki Türk görüşünü açıklayacak ve Yunan Hükümeti’nin bu konu hakkındaki siyaseti üzerinde duracağı belirtilmiştir. Gazetede aynı zamanda, Atina Büyükelçisi Settar İksel’in beyanatına da yer verilmiştir. İksel, “Mesele BM’de müzakere edilmektedir. Kıbrıs davasını en münasip bir şekilde halledilmesini temenni ederim.” demiştir. (Azim, 14 Ekim 1954:2) Buradan anlaşıldığı üzere Kıbrıs, ada da yaşayan Yunan-İngiliz-Türk iç sorunu olmaktan çıkmış ve uluslararası bir boyut kazanmıştır.

Hem ulusal hem de yerel basında Yunanistan’a karşı propaganda faaliyetleri başlamıştır. Örneğin, Azim Gazetesi’nin “Adalardaki Yunan Halkı Açlık Çekiyor”, “Ada Halkı Kedi Ve Köpek Eti Mi Yiyor?” adlı köşe yazısıyla Yunanistan’a karşı takınılan tavır açıkça belli edilmiştir. (Azim,26 Ekim 1954:2) Yunanistan’da ise aynı tavrın Türklere karşı yapıldığı ve 1955 yılında Kıbrıs mevzusunun daha da ateşlendiğini Türk Yolu Gazetesi’nde “Atina Radyosu Türkiye’ye Meydan Okuyor.”

başlığında anlaşılmaktadır. Basında yer alan habere göre, Atina radyosu Türkiye'nin Kıbrıs mevzusunda hakkı olmadığını iddia etmiştir. Radyo'da söylenenleri naklen aktaran Türk Yolu Gazetesi'ne göre radyoda;

“... İngilizler Kıbrıs mevzusunda Türkiye'yi ileri sürmeye kalkmaktadırlar. Fakat şunu bilmelidir, Yunan adası olan Kıbrıs ile yalnız Yunanistan ilgilenmektedir. Biz adada bulunan bir avuç Türk yüzünden milli davamızdan vazgeçmeyiz. Türkiye bu işe karışsa bile bir netice elde edemeyecektir...” denilmektedir. (Türk Yolu, 20 Nisan 1955:3)

İki devlet arasında basın yoluyla sürtüşmeler devam ederken Kocaeli'nde ise halk gösterilere başlamış ve bu durum basında *“Türk Gençliğinin Kıbrıs Davasında Gösterdiği Hassasiyet”* olarak yankı bulmuştur. Aynı zamanda Kocaeli'ne *“Kıbrıs Türk'tür”* yazılı yüzlerce döviz halka dağıtılmıştır. (Türk Yolu,22 Eylül 1954:1)

Gazetede yer alan başka bir Kıbrıs haberine göre, Türk heyeti başkanının Londra'da basın toplantısı yaptığını ve basın toplantısında; *“Kıbrıs Yunan idaresine geçerse buradaki azınlık hakları çiğnenecek sosyal ve mali sahalarda çökmeler husule gelecektir. Adada bu nedenden iç harbin başlayacağını sözlerine eklediği belirtilmiştir.”* (Türk Yolu, 22 Eylül 1954:1)

1954'ün Aralık ayına gelindiğinde BM'lerin Kıbrıs meselesini görüşmeme kararı (Armaoğlu,2009:641) Kocaeli gazetelerine de yansımıştır. Nitekim 1955 yılının Temmuz ayına kadar gazetelerde Kıbrıs'a dair haber çıkmamıştır. 6 Temmuz 1955 yılına gelindiğinde ise Demokrat Kocaeli gazetesinde Türkiye'nin Londra'da toplanılacak konferansa davet edildiği yazılmaktadır. Gazete bu haberi 2. sayfada vermiş ve *“Amerika'nın Kıbrıs Meselesi Hakkındaki Görüşü”* başlığı altında değerlendirmiştir. Habere göre Amerika, Eden'in daveti hakkında,

“... İngiliz teklifini bu güç meselenin haline doğru atılmış bir adım olarak telakki ediyoruz. Kıbrıs meselesi başlıca üç dostumuz, İngiltere- Türkiye ve Yunanistan'ı alakadar etmektedir. Bu yüzden doğrudan doğruya yapıcı müzakerelerde anlaşmazlıkların halledilmesini gayet iyi karşılamaktayız...” görüşüne yer vermiştir. (Demokrat Kocaeli,6 Temmuz 1955:2)

İngiltere Kıbrıs meselesi için konferans ayarlasa da adada suların durulmadığı aşikârdır. Nitekim Demokrat Kocaeli gazetesinde Süreyya Sofuoğlu, Rumların adada

“ *Türklerin temiz kanını akıttığını*” ifade etmiş ve bu kargaşanın sebebini ise kiliselerin kışkırtmalarına ve zulme sessiz kalmalarına bağlamıştır. (Demokrat Kocaeli, 8 Temmuz 1955:1) Gazete aynı zamanda “*Kıbrıs Türk’tür*” Cemiyeti’nin Kavaklı’ da kolunun kurulduğundan ve çalışmaların başladığından bahsedilmiştir. Özellikle, Demokrat Kocaeli gazetesi 2 veya 3. sayfalarında “*Kıbrıs Türk’tür. Türk Kalacak.*” ibaresine yer vermekten geri kalmamıştır. (Demokrat Kocaeli,3 Eylül 1955:2)

1955 yılının Temmuz’unda başlayan adadaki çatışmalar 22 Temmuz ve 6 Ağustos’ta Demokrat Kocaeli gazetesi tarafından verilmiştir. Gazetede, “*Kıbrıs’ta Rumların yaptığı nümayiş*”, (Demokrat Kocaeli, 22 Temmuz 1955:1) “*Kıbrıs’ta Rum nümayişçiler Türk Dükkânlarına Saldırdı.*” (Demokrat Kocaeli, 6 Ağustos 1955:1) başlıklı yazılarla Rumların Yaşasın Enosis, Kahrolsun İngiltere sloganlarıyla Türklere karşı saldırı başlattıklarına değinmiştir. Kıbrıs Türklerine karşı yapılan bu zulme sessiz kalmayan basında ise Süreyya Sofuoğlu, “*Yine Kıbrıs*” başlığıyla şu sözleri yazmıştır.

“...*Durup dururken başlarımızı derde sokmaya çalışan dostlarımıza (!) ne diyelim? Gerçi gönüllerimizde böyle dertlere çoktan razıdır ama tahammülü aşılmış olmasın. O zaman evet o zaman günah çıkartmanın ne demek ve nasıl ve yolda günah çıkarıldığını kukla papazlar görür ve öğrenirler...*” Sofuoğlu köşe yazısında aynı zamanda Türkler bu davada kibar davranıyorlar diye durumu görmezden gelmiyor vurgusu da yapmıştır. (Demokrat Kocaeli, 24 Ağustos 1955:1)

29 Ağustos 1955 Londra’da toplanacak konferansa davetli olan Başbakan Adnan Menderes ise, 26 Ağustosta gazetecilere beyanat vermiş ve Demokrat Kocaeli gazetesi tarafından bu beyanatta ki “ *Türkiye’nin Kıbrıs davasında memleket aleyhine bir değişikliğe katiyen tahammülü yoktur. Yunanistan’da akıl ve izanın çabucak hâkim olmasını istiyoruz.*” sözleri manşetten verilmiştir. Menderes’in sözlerine de yer veren gazete, “... *Kıbrıs meselesi bir iki senenin icadıdır. Yunanlı dostlarımız yalnız kendi içinde değil bizim için ve bütün dünya için ortaya bir dert atmışlardır. Esasen Yunanistan ne iktisaden ne siyasetten ne de askerlikçe zerre kadar kuvvetlenmesi şöyle dursun hür milletler camiasını zaafa uğratmaktan başka bir şey etmeyecektir...*” sözlerini eklemiştir. Menderes’in bu konuda İngilizlere

güveni tamdır. 28 Ağustos'un Kıbrıs'taki ırkdaşlarımız için bir katliam günü olacağını ilan eden tahrikçilerin karşısında İngiltere'nin vazifesini yapacağını belirtmiştir. (Demokrat Kocaeli,26 Ağustos 1955:1)

Kocaeli'nde ise Kıbrıslı Türkler açılan cemiyet, Londra Konferansı öncesinde “*Kahramanlar Gecesi*” düzenlemiş ve Kıbrıslı Rumlara olan tepkisini göstermiştir. (Hürsöz, 28 Temmuz 1955:1)

Türkiye'de çıkan haberlerin etkisinin Atina'da panik etkisi yarattığını manşetten giren Demokrat Kocaeli gazetesi Acropolia Gazetesi'nin yazısına yer vermiştir. Gazetede çıkan haberde ise, Kıbrıslıların tehditlerinin yalnızca İngilizlere karşı tevcih edildiği belirtilmiştir. Katimerini Gazetesi'nden ise, Kıbrıslı Türklerin Yunanlılar tarafından katledileceğinin doğru olmadığı haberi verilmiştir. (Demokrat Kocaeli, 28 Ağustos1955:1)

Basında Yunanlılara karşı gösterilen tepkiler 6 Eylül'e gelindiğinde yerini halkın gösterilerine bırakmıştır. Bu durumun en bariz sebebi ise, 6 Eylül 1955 tarihinde İstanbul Ekspres gazetesinde Atatürk'ün Selanik'teki evine Yunanlılar tarafından bomba atıldığı haberinin verilmesidir. (Bağcı,2014:113)

Nitekim Londra görüşmelerinin yarıda kesilmesine neden olan 6-7 Eylül olayları hem DP iktidarı açısından hem de Kıbrıs Sorunu açısından önemli bir problemi beraberinde getirmiştir. Bağcı, DP iktidarı için 6-7 Eylül olaylarını “*büyük şok*” olarak tanımlamıştır. (Bağcı,2014:113) İstanbul, İzmir ve Ankara'da halkın sokaklara çıkmasına ve gösteriler düzenlemesine neden olan bu olay Kocaeli gazeteleri ekseninde incelendiğinde, 6-7 Eylül olayları hakkında net bilgi vermediklerini görmekteyiz. Demokrat Kocaeli gazetesinde yer alan 6-7 Eylül olaylarının haberi dikkat çekicidir. Haber, “*Aziz Atatürk'ün evinin bombalanması bazı tertipçilerinde işine yarayacak*” başlığı ile çıkmıştır. Habere göre ise olaylar şu şekilde intikal edilmiştir;

“Şuursuz hale gelen gençlikler İstanbul'da büyük zararlar ıka eden gösteriş yapıldı. Pazartesi gecesi Selanik'te Aziz Atatürk'ümüzün evinin bombalanması, aylardan beri Kıbrıs mevzusunda gerilmiş sinirlerin kopmasına sebebiyet vermiştir. Bu halden istifadeye kalkan bazı tahrikçilerde şuursuz hale gelen İstanbul gençliğini iğfal ederek memleketçe üzüntü

doğuran müessif İstanbul hadisesi meydana gelmiştir. Salıy Çarşambaya bağlayan gece beş altı koldan İstanbul'a yayılan şuursuz topluluk ekseriyetle Rum vatandaşlara ait olan mağazaları kırıp dökmüşlerdir.” (Demokrat Kocaeli,8 Eylül 1955:1)

Hürsöz gazetesinde ise “...Dün gece İstanbul ve memleket esas itibariyle bir komünist tertip ve gayretiyle ağır bir darbeye maruz kalmıştır...” (Hürsöz,8 Eylül 1955:1) diyerek çıkan haber olayların komünistlerce yapıldığı iddiasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Komünistlerin olaylara karıştığını yazan bir diğer gazete ise Türk Yolu Gazetesidir. Mehmet Yüce köşe yazısında, “... Burada Türk gençliğinin hiçbir hata yapmamış olduğu kanaatindeyiz. Eğer kafile içerisine Komünistler karışmasalardı bu hadiseler meydana gelmeyecekti...” diyerek iddiaları güçlendirmiştir. (Türk Yolu,10 Eylül 1955:1-2)

6-7 Eylül olayları hakkında ise Menderes, 12 Eylül'de TBMM'nde olağan üstü bir toplantı gerçekleştirmiş ve bu durum basına “*Hadisenin Türk Eseri olmadığı Dünyaya İspat Edilecek*” şeklinde yansımıştır. (Demokrat Kocaeli,14 Eylül 1955:1) Menderes olaylar hakkındaki görüşünü ise şu şekilde dile getirmiştir;

“... Muhterem arkadaşlar hadise bir talebe grubunun harekete geçmesiyle başladı. Polis emniyet amiri vazife görmedi diyerek mütalaa etmek doğru değildir...6 Eylül hadisesi mahiyeti itibariyle 31 Mart hadisesiyle boy ölçüşebilecek bir hadisedir. Yaşanan olayların Türk eseri olmadığını bütün dünyaya ispat etmek için TBMM çalışmalarını başlatmış bulunmaktadır...” (Demokrat Kocaeli, 14 Eylül 1955:1)

Menderes 6-7 Eylül olayları hakkında verdiği beyanatta, olayın sorumluluğunu Türklerden almış, komünistlerin Türkiye'deki etkinliğini olarak göstermiştir. Olayların sakinleşmesi için ise üç şehirde sıkıyönetim ilan edilmiştir. (Bağcı,2014:115)

Sıkıyönetimin şehirlerde ilan edilmesinden sonra Kocaeli gazetelerine bakıldığında Kıbrıs ve 6-7 Eylül olayları sonrasında çok fazla bilgi vermedikleri görülmektedir. Yalnızca Hürsöz Gazetesi, 6-7 Eylül olaylarının başlama sebebi olan Atatürk'ün Selanik'teki evinin bombalanmasının sorumlularının geç bulunması ve bu

olayın üzerinin kapatılmaya çalışılması ile ilgili serzenişte bulunmuştur. (Hürsöz,13 Ocak 1956:2)

1956 yılı, Bağcı'nın deyiimiyle, Kıbrıslı Rumların “*olaylarla dolu bir yılı*” başlattığı bir dönem olmuştur. (Bağcı,2014:116) Özellikle Kocaeli basınında yer alan haberlere göre, Rum Kıbrıs örgütü olan EOKA'nın eylemlerini arttırmış olduğunu ve hem Türk hem de İngilizlere karşı adada saldırıların başladığı görülmektedir. Olayların boyutu özellikle Mayıs ayında artmış ve şiddetli eylemler yüzünden Türklerin yaşadığı yerlerde sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Aynı zamanda Türklerin ve Rumların buldukları bölgelerin dikenli tellerle çevrildiği ve adada büsbütün bir ikiliğin olduğu görülmektedir. (Hürsöz, Haziran 1956:1)

Adadaki Rumların çetecilik faaliyetleri hızla artarken, Yunan radyosu ve basını on iki bin Türk'ün Kıbrıs muhaberesi için hazırlandığı haberini yaymışlardır. Bu haber karşısında açıklama yapan Türkiye, haberin gerçek olmadığını, bu asılsız haberin Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etmek için yapılan Türkiye aleyhinde olumsuz bir propaganda faaliyeti olarak yorumlamıştır. Hürsöz gazetesi ise, doğuştan asker olan Türk milletinin ve onun askerinin çetecilik faaliyetleri için hususi surette yetiştirilmesine lüzum olmadığını savunmuştur. Türklerin adaya saldıracağı haberlerini yayarak, silahlanmalarını ve Türklere yönelik şiddet eylemlerini haklı gösterme gayreti içinde olduklarından dolayı Rum yönetimini ve Yunanlıları kınadıklarını açıklamıştır. Yunanistan'ın amacının adayı ilhak etmek olduğunu iddia etmiştir. (Hürsöz,11 Haziran 1956:1)

Aralık 1956'dan itibaren ise basında Kıbrıs sorunu için çözümün “*taksim*” olduğu tezi yer almaya başlamıştır. Türkiye'nin savunduğu bu çözüm basın aracılığıyla kamuoyuna duyurulmuştur. Bu süreçte İngiliz Hükümeti de politika değişikliğine giderek, 19 Aralık 1956 tarihinde yaptıkları açıklamayla self determinasyon ilkesinin Kıbrıs'ta da uygulanacağını ve adada taksim yapılacağını belirtmişlerdir.(Gazioğlu,1998:230-232)

Kıbrıs'ta çözümün taksim olduğu tezini yerel ekseninde Kocaeli gazeteleri de desteklemiştir. Türk Yolu Gazetesi'nin sahibi ve başyazarı Mehmet Yüce, “*Siyasette akıl ve mantık hâkim olmalıdır*” başlıklı yazısında, Yunanlıların adada güttükleri siyasetin yalnızca çoğunluklarından kaynaklı olduğunu vurgulamıştır. Yunanlıların

Türklere yaptıkları şiddet eylemlerine rağmen Türkiye'nin anlayış, feragat ve iyi niyet gösterdiğini ve dostluktan yana olduğunu savunmuştur. Ama bu davranışının zayıflık olarak görülmemesi gerektiğinin altını çizerek, gerektiğinde Türklerin adadaki Türklerin haklarını korumak için her türlü mücadeleyi vereceğini ve bu nedenle Yunanlılara daha ileri gitmemeleri konusunda uyarılmış ve Türklere minnettar kalmaları gerektiğini ifade etmiştir. (Türk Yolu, 2 Ocak 1957:1)

Kocaeli basınının Kıbrıs meselesi ve çözüm olarak taksimi savunmasında doğrudan doğruya iktidarın politikalarına destek verme amacı yatmaktadır. Bu nedenle hem iktidar hem de muhalefet yanlısı gazeteler de kamuoyunun desteğini sağlamak amacıyla yayınlarda hükümetin görüşlerini ve tezlerini savunmuşlardır. Nitekim Başbakan Menderes 28 Aralık 1956'da TBMM'de yaptığı görüşmede hükümetinde görüşünün Adada taksim olmasından yana olduğunu ilk kez açıklamıştır.(Fırat,2011:603-604)

Kıbrıs meselesinde Türkiye tek yumruk olmuştur. Buna örnek olarak CHP'nin en önemli isimlerinden biri olan ve Kocaeli ilinin en tanınmış siyasi kişiliklerinin başında gelen Nihat Erim, 1954 seçimlerini kaybettikten bir süre sonra Başbakan Adnan Menderes'in Kıbrıs konusunda özel danışmanlığına getirilmiştir. Bu da muhalefetin de meseleye verdiği desteğin kanıtlarından sayılabilir niteliktedir.

Gelişmeleri yakından takip eden Türk Yolu Gazetesi, 5 Ocak 1957 tarihinde, Kıbrıs için anayasa hazırlığının başladığı yazılmıştır. Mehmet Yüce; “... *Rum tedhişçilerinin devamlı olan zararlı hareketleri karşısında, adanın mukadderatı ve bu arada Türklerin haklarının da teslimi yönünden yeni bir anayasa meydana getirilmesi lüzumu hâsıl olmuştur...*” diyerek anayasanın hazırlığının sebebini belirtmiş ve Türk politikasının daima barışı korumak olduğunu sözlerine eklemiştir. (Türk Yolu, 5 Ocak 1957:1)

Kıbrıs'ın uluslararası bir sorun haline gelmiş ve konuyla ilgili tartışmalar 1957 yılında iyice alevlenmiştir. Nitekim Yunanistan, Şubat ve Aralık ayında Kıbrıs meselesini BM'lere iki kez götürmüştür. Şubat ayında yapılan görüşmelerde Adanın Yunanistan'a katılmasını isteyen Yunanistan'ın bu isteği, BM tarafından reddedilmiştir. (Uçarol,1994:746) Gelişmeleri yakından takip eden Kocaeli gazeteleri Anayasa hazırlama görevinde olan Nihat Erim'in Kıbrıs'a gidip oradaki Türk halkı

ile görüştüğünü daha sonra Londra'ya gidip ve gerekli görüşmeleri yaptığı haberi dikkat çekmektedir. Kocaeli'nin her zaman medarı iftiharını olan Erim'in Kıbrıs meselesine verdiği katkıdan dolayı ayrı bir gurur içindedirler. İngiltere'de yapılan görüşmelerden sonra meselenin BM'ye taşındığı belirtilerek, kurulda BM Türkiye temsilcisi Selim Sarper ile Nihat Erim'in Türk tezini savunduklarını yazmıştır. Türk temsilcilerine özellikle de Erim'e duydukları güvenin tam olduğunun vurgulandığı yazıda, Türkiye'nin haklarını savunması gerekliliği sıklıkla vurgulamıştır. (Türk Yolu, 6 Şubat 1957:1)

Meselenin BM'ye gelmesine Türkiye karşı çıkmıştır. Kıbrıs için yapılan BM toplantısı sonrası basın açıklamasında bulunan Büyükelçi Muharrem Nuri Birgi, BM'nin Kıbrıs meselesini halledecek durumda olmadığını, bu meseleyi ancak iki devletin yani Türkiye'nin ve Yunanistan'ın halledebileceğini dile getirmiştir. Aksi takdirde Kıbrıs'ta tedhiş hareketlerinin devam edeceğini de belirten Büyükelçi, Kıbrıs karışık olduğu müddetçe Türk azınlığının huzura kavuşamayacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte konu BM'ye geldikten sonra da Türk tezinin kabul edilmesi için önemli uğraş verilmiştir. BM'nin Türkiye temsilcisi Selim Sarper, “*Birleşmiş Milletler Kıbrıs Hakkındaki Kararıyla Prestij İmtihanı Verecektir*” diyerek BM'yi tarafsız olmaya davet etmiştir. (Hürsöz, 20 Şubat 1957:1)

BM Kıbrıs müzakerelerinde Yunanistan; “*Kıbrıs halkı kendi idaresini kendi tayin etsin.*” isteğinde bulunmuştur. İngiltere ise; “*Yunanistan tarafından idare ve teşvik edilen tedhiş hareketlerine en kısa zamanda son verilmesini istemiştir.*” Yunanistan, İngiltere'nin bu isteği üzerine adada ayaklanmayı Yunanistan'ın yaratmadığını, İngiltere'nin bir araştırma kurulu kurarak iddialarına kanıt bulması gerektiğini bildirmiştir. İngiltere bu teklifi uzun süre alacağı için reddetmiştir. (Hürsöz, 21 Şubat 1957:1) Bu tartışmalar Kıbrıs meselesinin ilk ortaya çıkışını adadaki İngiliz hâkimiyetine karşı olduğunu doğrular niteliktedir. Bu nedenle de Türkiye ilk zamanlar meseleyi görmezlikten gelmiş, konuyu İngilizler ve Yunanlılar arasında anlaşmazlık olarak görmüştür.

Yunanistan'ın Kıbrıs için isteklerinin bitmiyor oluşu halk nezdinde Rumlara karşı tepkilerin artmasına neden olmuştur. Ancak kamuoyu bu konuda gazeteciler vasıtasıyla uyarılmıştır. Nitekim bu konuda uyarıda bulunanlardan biri olan Selahattin Telser, “*Bir 6-7 Eylül Daha Yapmayalım*” başlığıyla bir yazı kaleme

almıştır. Telser, Türkiye'deki Rumların Kıbrıs'ta yaşanan şiddet olaylarından sorumlu olmadıklarını vurgulayarak, özellikle İstanbul'daki Rumların korku içinde yaşatmaya hakları olmadığını savunmuştur. Telser, Gayrimüslimlerin de Türk vatandaşı olduğunu, herkes gibi yaşama hakkı olduğunu belirterek, onlara yapılacak saldırı ve verilecek her türlü zararların hem Türkiye'nin dünyadaki imajına hem de ekonomisine zarar verildiğinin altını çizmiştir. (Hürsöz,24 Nisan 1957:1)

1957 yılı Kocaeli basını ekseninde, Kıbrıs için Yunanistan'a ve adadaki Rumlara tepki verilen bir yıl olmuştur. Gelişmeler yakından takip edilerek, özellikle İngiltere'deki gelişmeler yakından izlenmiştir. İngiltere'de Başbakan Eden'in istifasıyla yerine Harold Macmillan geçmiştir.(Türk Yolu, 11 Ocak 1957:1) Yeni başbakan ile birlikte İngiltere'nin Kıbrıs meselesine yaklaşımı da değişmiştir. (Tuncer,2012:399) Ancak Rumların adadaki şiddet faaliyetleri azalmamış, aksine artarak devam etmiştir. Bu durum üzerine Kıbrıs'taki İngiliz İdaresi Valisi Foot, tedhişçilere idam cezası verme kararı vermiştir. Azim gazetesine göre Vali adada EOKA'cılarını desteklemenin sorunun çözümüne katkı sağlamayacağını gördüğünden, bu kez asayişini sağlamak için olağanüstü hal ilan etmiştir. (Azim, 6 Mayıs 1958:1) Fakat adada verilen olağanüstü hal kararı, Türk halkının tepkisini ortadan kaldırmaya yetmemiştir. 14 Haziran 1958'de bütün Kocaeli gazetelerinde "*Kıbrıs'taki Yunan Mezalimi Yurdun Her tarafından Protesto Ediliyor*" haberi baş sayfada yer almıştır. "*Yunan tebaasından olan Rumlar Türkleri arkadan veya gece evlerinde uyurken öldürüyor.*" denilerek, mezalimin önlenmesi istenmiştir. Mitingler başta Ankara'da olmak üzere yurdun dört bir yanında gerçekleştirilmiştir.

Ankara mitingde konuşma yapan Kıbrıs Türk'tür Partisi Genel başkanı Fazıl Küçük adadaki Yunan mezaliminden ve Makarios'un planlarından bahsetmiştir. Süreyya Sofuoğlu 'da "*Kızıl Papaz Makarios*" başlıklı köşe yazısında, "*Rumlar Kıbrıs'ta Türkleri geceleri uykuları esnasında veya arkadan vuruyorlarmış. Yunan gibi korkaklara ancak böyle sahte kahramanlıklar veya hile ile masum insanların kanına girmek yaraşır!*" yazmıştır. (Demokrat Kocaeli, 14 Haziran 1958:1) Bu durum 1954'de kurulmaya çalışılan Türk- Yunan dostluğunun artık bozulduğunun göstergelerinden olmuştur.

İngiltere'nin değişen siyaseti hakkında bilgiyi ise, Azim Gazetesi "*Foot Taksimi Reddeden Bir Plan Hazırlamış*" başlığı ile vermiştir:

“Hükümetine sunduğu planda Foot adaya 10 yıllık muhtariyetten sonra self-determination verilmesini uygun görüyor. Türk düşmanı olduğu kati belli olan Kıbrıs valisi Foot Londra da hükümetine hazırladığı planı sunmuştur. Foot 'un bu planına göre adaya 10 yıllık bir muhtariyetten sonra self-determination verilmesi derpiş edilmektedir. Diğer taraftan Foot Londra'da iken Kıbrıs'ta EOKA yeni bir beyanname dağıtarak İngilizleri ve Türkleri tehdit etmiştir. Türk gizli mukavet teşkilatı Volkan'da bir beyanname ile cevap vermiş ve Türklere dokunulmaması aksi halde çok kanlı bir mücadeleye girişileceğini bildirmiştir.” (Azim,6 Mayıs 1958:1)

Yavuz İzmit Gazetesi ise, *“Kıbrıs'ın Üçe Taksimi Ortaya Atıldı.”* başlıklı yazısında İngiliz gazetesi Daily Ekspres'de yayınlanan Lennox Boyd'un makalesine yer vermiştir. Boyd makalesinde, *“Kıbrıs'ı ya Taksim edelim veya Kıbrıs'a hâkim olalım”* demiş ve Türklerinde isteğinin bu olduğunu vurgulamıştır. (Yavuz İzmit,10 Mayıs 1958:1) Fakat Türkiye'de, İngiltere'nin siyasetinin değişiyor olması ve Yunanistan'ın ada üzerindeki baskılarının artması tepkilere neden olmuştur. Hürsöz Gazetesi'nin manşetten giren *“Ya Taksim Ya Ölüm! Yoksa zorla Hepsi!”* yazısı bu durumun bir örneği niteliğinde olmuştur. Gazetede;

“İngiliz'in sistemli dönem siyaseti, Yunan'ın köpekleşmesi ve Amerika'nın buna niçin seyirci kaldığının tek tek sebepleri izah edilecek hakkımızın verilmesi uğruna da icap ederse kanlarımızla, Atalarımızın mezarları üzerinde bulunan çimen ve sevli ağaçlarını sulayacağımızı amma illa ve illa dediğimizi yapacağımızı Taksime razı olmazlarsa hepsini zorla alacağımızı anlatırız. Biz de İzmit gençliği adına ya Taksin! Ya Ölüm! Ya da zorla Hepsi! diyoruz.” yazarak İngiltere'nin adadaki siyasetinin değiştiğini ve Türkiye'nin tepkisini vurgulamıştır. (Hürsöz,14 Haziran 1958:1)

Halkın düşüncelerinin bu kadar yoğun olduğu ortamda Menderes Hükümeti, İngiltere'nin son günlerde izlediği ikiyüzlü ve kaypak siyaseti bırakarak, adanın derhal taksimının yapılması konusunda İngiltere'ye ihtarda bulunmuştur. (Azim,15 Mayıs 1958:1) bilgisine yer verilmiştir. Azim Gazetesi İngiltere'nin Kıbrıs üzerinden haberlerine yer vermiştir. 24 Mayıs'ta verilen bir habere göre ise, İngiltere'nin yeni bir Kıbrıs planından bahsedilmektedir. İngiltere, adayı bırakmama kararı almış ve Kıbrıs'a muhtariyet verileceği bildirilmiştir. Türkiye ise taksim dışında önerilen her

şeyi reddedeceğini bildirdiğinden dolayı İngiltere'nin bu tasarısını reddetmiştir. (Azim,24 Mayıs 1958:1)

Kıbrıs meselesi Türkiye ve İngiltere arasında krize neden olmuştur. İngiltere Türk Hükümeti'ne nota vermiş ve Yunanistan'ın ise Türkiye'yi NATO'ya şikâyet etmiştir. İngiltere ve Yunanistan birlikte Türkiye'yi taksim isteğinden caydırmaya çalışmışlardır. Bu arada Kıbrıs'ta neredeyse bir iç savaş başlamıştır. Türkler ve Rumlar arasında sık sık sokak çarpışmalarının olmakta ve her iki taraftan da birçok insan hayatlarını kaybetmişlerdir. Türkiye'de ise özellikle Ankara Radyosundan yapılan Kıbrıs'taki ırkdaşların müdafaa için hazır olmalarının bildirilmiştir. Bunun üzerine İngiltere, Türkiye'ye nüfuz kullanmaması konusunda bir nota vermiştir. Hemen arkasından da Yunanistan Türkiye'yi NATO'ya şikâyet etmiştir.(Azim,11 Haziran 1958:1) Türkiye ise İngiltere'nin gerekli tedbirleri almasını istemiştir. Adada Rumların greve başlaması, aynı zamanda sokağa çıkma yasağı yüzünden gıda maddesi bulunmasının güç olması nedeniyle Türklerin açlık tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı vurgulanmıştır. (Azim, 12 Haziran 1958:1) Fakat gazetede çıkan haberlerden anlaşıldığı üzere herhangi bir tedbir alınmamış olup hem Kıbrıs Türklerinin hem Türkiye Türklerinin nazarında İngiltere'ye nefret söylemleri yayılmaya başlamıştır. (Azim,14 Haziran 1958:1)

Ada'da Yunanistan'ın etkinliği ve Türklere uyguladıkları katliamlar devam ederken Meclis'te ise, Kıbrıs'ta taksim son çare olduğu vurgulanmıştır. Mecliste, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun gizli celsede verdiği Kıbrıs siyasetine ait hükümet politikası tasvip edilmiştir. (Hürsöz,17 Haziran 1958:1) Gazetede yer alan habere göre, hükümet tarafından mecliste taksim politikası ele alınırken muhalefet kanadından sadece Cumhuriyetçi Millet Partili (CMP) iki milletvekili kararı desteklememiştir. CHP'den ise İnönü'nün de taksimi desteklemediği, fakat karara iştirak ettiği belirtilmiştir. (Hürsöz,17 Haziran 1958:1) Demokrat Kocaeli gazetesi muhalefetten iki milletvekilinin Kıbrıs'ta taksim mevzusunun desteklenmemesi üzerine kaleme aldığı "*Milli Birlikte Bir Diken*" başyazısında, bu tutumu sert biçimde eleştirmiştir:

"...Milli vahdetin en büyük kuvveti Türkiye'de görülür. İstanbul'da münteşir bir sabah gazetesinde CHP genel sekreterinin fuzuli addettiği heyecanın, bunun tezahürü mitinglerin, yurttaki tesanüt havasının bozulmasına yardım

edebileceği, elbette ki akliselime yanaşmayacaktır... Ancak bilinmelidir ki içimizi dış âlemden haykırmak cesaretini güden zatın hareketleri muhakkak ki kendi topluluğu içimde dahi hoş karşılanmamıştır...” (Demokrat Kocaeli,19 Haziran 1958:1)

Demokrat Kocaeli gazetesinin Kıbrıs meselesine hassasiyetindeki nedenlerin başında halkın da bu meseleye ulusal bir mücadele olarak bakması gösterilebilir. Çünkü bu dönemde halk hem mitingler yaparak, Rumların katliamlarını protesto etmişler; hem de İzmit’te dükkânların vitrinlerine “*Kıbrıs Türk’tür.*” dövizleri asarak Kıbrıs’ın tüm Türkiye için milli bir dava olduğunu ortaya koymuşlardır.(Türk Yolu, 20 Haziran 1958:1)

Türkiye-Yunanistan ve İngiltere arasındaki Kıbrıs sorununun devam ediyor olması bu üç NATO ülkesinin zayıflamasına neden olduğu gibi aradaki dostluk ilişkilerinin de zedelenmesine neden olmuştur. NATO ülkeleri ise arada yaşanan gerginliğe arabuluculuk yapma kararı almış ve İngiltere’nin Kıbrıs planını açıklamadan önce görüşmelerin yapılacağı belirtilmiştir. (Azim,20 Haziran 1958:1)

İngiltere’nin Kıbrıs’a atadığı vali Foot’un Kıbrıs üzerine tasarısının hem Türkiye hem de Yunanistan tarafından reddedilmiş olması, 19 Haziran 1958’de başbakan Macmillan’ın, NATO görüşmesi öncesinde bir plan hazırlanmasına neden olmuştur. Macmillan’ın planına göre, Kıbrıs, İngiliz Uluslararası Topluluğuna ve İngiltere’ye bağlı kalacak, Türkiye ve Yunanistan ile bağlara da devam edecektir. Türklerin ve Yunanlıların görüşleri alınarak temsili hükümet kurulacak ve yeni bir anayasa oluşturulacaktır. (Tuncer,2017: 399) Fakat Macmillan’ın bu planı Rumların adadaki faaliyetlerine engel olmamış aksine artarak devam etmiştir. Azim gazetesinde çıkan haberde, “*İngiliz Planının açıklanmasından sonra Kıbrıs’ta Rumların Türklere olan tecavüzleri artmıştır. Adanın her tarafında durum çok gergindir. Limasol’daki çarpışmalar sırasında bir ırkdaşımız tabanca ile öldürülmüştür.*” yazılmıştır. İngiltere’nin planını açıklamasından sonra muhalefet lideri İnönü de “*Taksim son hal şeklidir.*” diyerek hükümetin kararını desteklemiştir. (Azim,22 Haziran 1958:1)

Türkiye’nin tek vücut halinde taksim fikrini desteklemesi karşısında Yunanistan, taksim kararına tepki olarak Atina’da yapılacak olan NATO konseyini

iptal etmiştir. Gazetelerde ise bu durum Yunanistan'ın NATO'ya tazyiki şeklinde aktarılmıştır. (Azim,22 Haziran 1958:1)

Rumların saldırılarının Vali Foot'un önlemlerine rağmen daha da şiddetlenmesi Kıbrıs Türk'tür cemiyeti başkanı Fazıl Küçük 'ün Ankara'da basın toplantısı düzenleyip adaya asker sevki istemesine neden olmuştur. (Azim, 27 Temmuz 1958:1) Türklerin adaya asker sevki ihtimalini düşünmesi, Yunanlıların da adaya müdahale edebilme olasılığı Macmillan'ın 15 Ağustos'ta yeni bir tasarı hazırlamasına neden olmuştur. Bu tasarıda, Türk ve Yunan hükümeti temsilcileri doğrudan doğruya Vali ile temas halinde olacak ve Türkler ile Rumlar yerel yönetimde ayrılacaktır. (Tuncer,2017:399)

Menderes Hükümeti bu kararı, kabul etmiş olmasına rağmen, CHP'ye yakınlığı ile tanınan Azim gazetesi, yeni tasarısının eskisinden bir farkı olmadığını savunmuştur.(Azim,17 Ağustos 1958:1) Tahmin edildiği gibi yeni tasarı ENOSİS idealarına uymadığı için Rumlar tarafından reddedilmiştir. 7 Eylül 1958'de yapılan açıklamada sadece Kıbrıs'ın bağımsızlığını kabul edeceklerini açıklamışlardır. (Tuncer,2017:400) Yunanistan'ın bu açıklamaları, hem İngiltere tarafından hem de toplanan NATO kurulu tarafından reddedilmiştir. Fakat Kıbrıs için 5'li bir konferansın daha sonra düzenleneceği kesinleşmiştir. (Azim 23 Ekim 1958:1) Yavuz İzmit gazetesinde ise aynı gün "*Türk'ün Sabrı Çoktur Fakat Sonsuz Değildir*" başlığı altında yazılan yazıda üstü kapalı biçimde Rumlar ve Yunanlılar tehdit edilmiştir. (Yavuz İzmit,23 Ekim 1958:1)

Makarios'a göre esas suçlu olan ve Türkleri kışkırtan İngilizlerdir. Stuttgart gazetesine verdiği demeçte "*Türkler birçok fedakârlığa razıdır. Fakat İngiltere Türk hükümetini tahrik etmekte...*" olduğunu iddia etmiştir. NATO görüşmesinde Kıbrıs'ın bağımsızlığını isteyeceğini de sözlerine eklemiştir.(Yavuz İzmit, 24 Ekim 1958:1)

NATO görüşmelerinde, hem Yunanistan hem de Türkiye üzerinde etkin bir yaptırım gücünün sahip olan ABD'nin olması, iki ülkenin ABD tarafından uzlaştırılabileceği ümidi doğurmuştur. Nitekim Türk ve Yunan hükümetleri savundukları mevcut politikalardan vazgeçerek, bağımsızlık formülü üzerine anlaşmaya varmışlardır. (Tuncer,2017:401) Nitekim 1957-1958 yılları boyunca hem

ulusal basını hem de bütün Kocaeli gazetelerinde sıklıkla yer bulan “*ya taksim, ya ölüm*” söylemi, 1959 yılında yerini, Zürih ve Londra anlaşmaları ve Bağımsız Kıbrıs’a bırakmıştır.

Hükümetin ABD etkisiyle taksim fikrinden vaz geçip bağımsız Kıbrıs görüşüne destek vermesi üzerine, Kocaeli yerel basını da görüş değişikliğine gitmiştir. Her yaşanan gelişmeyi de zafer gibi yansıtmayı ihmal etmemişlerdir. 13 Şubat 1959’da Zürih görüşmelerine yer veren Azim gazetesi “*Kıbrıs’ta Bağımsız Cumhuriyet Kurulması Kararlaştırıldı.*” haberinde görüşmelerdeki maddelere yer vermiştir. Bu Cumhuriyetin Anayasasında yer alan maddeleri kamuoyuyla paylaşmıştır. Devletin kuruluş ve işleyişine ilişkin öne çıkan maddeleri şunlardır:

“1- Kıbrıs’ta bağımsız bir Cumhuriyet kurulacak ve Cumhurbaşkanı Rum, Yardımcısı Türk olacaktır.

2-Türk ve Yunan birliklerinden müteşekkil bir karargâh kurulacaktır.

3- İngiltere’nin askeri üstleri kalamayacaktır.

4- Yeni Cumhuriyet Türkiye ve Yunanistan ile müttefik olacaktır.

5- Cumhuriyet’in bayrağı, beyaz, kırmızı ve açık mavi renklerinde olacaktır.”

şeklinde verilmiştir. Bu konudaki gelişmeleri verirken temkinli oldukları gözlenmektedir. Yazının tamamına bakıldığında ise, Kıbrıs Cumhuriyeti fikrini yürekten savundukları söylemek zordur. (Azim, 13 Şubat 1959:1)

19 Şubat 1959’da kabul edilen şartlar ise, yukarıdaki maddelere benzemekle birlikte eklenenler vardır. Zürih Antlaşması’nda kabul edilen ve gazetede verilen maddelere baktığımızda, Adanın 5 büyük şehrinde Türklerin ayrı belediye kurabileceği ve Türklerin oturdukları yerde Rum memur, polis ve jandarmaların vazife görmeyeceği bilgine yer verilmiştir. Türkiye’nin Kıbrıs’ta 650 kişilik birlik oluşturacağı ve ada Türklerine eğitim, kültür spor müesseseleri ile hayır işlerine mali yardımda bulunma hakkına sahip olacağı anlaşmanın maddeleri arasında yer almıştır. Milli bayram ve günlerinde ada Türkleri bayrağını çekme hakkına sahip bulunacak ve Türkçe resmi bir dil olarak kullanılacaktır. (Azim, 25 Şubat 1959:1)

Zürih Antlaşması’nın mecliste onaylanması sürecine baktığımızda bir birlik olduğunu söylemek mümkün değildir. Görüşmeler tartışmalı geçmiştir. Görüşme

sonunda onay için yapılan oylamada 133 aleyhte ve 2 çekimser oya karşılık 347 oyla kabul edilmiştir. Dönem boyunca belki de cumhuriyet tarihi boyunca ilk kez iktidar ve muhalefet dış politika konusunda bu denli ayrı düşünceler sahiptir. CHP lideri İnönü, aleyhte oy vermelerinin nedeninin anlaşmanın ENOSİS'e açık kapı bırakması yüzünden olduğunu belirtmiştir. İnönü'ye göre; kendileri için böyle bir anlaşmaya imza atmalarının mümkün olmadığını savunmuştur. Bu yüzden de anlaşma yapmanın doğru olmadığını vurgulamıştır. (Azim,6 Mart 1959:1) Bu esaslar üzerinde Kıbrıs Anayasası, 16 Ağustos 1960'da yürürlüğe girmiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti ise resmen kurulmuştur.(Armaoğlu, 2012:645)

Kıbrıs Sorununu 1950-1960 yılları arasında kısaca değerlendirildiğinde, DP iktidarı, Sovyetlere karşı Balkanlarla iş birliği içerisinde olmanın ana hedef olduğu 1950-1954 yılları arasında Kıbrıs sorununu reddetmiştir. Yunanistan ile ikili ilişkileri iyi düzeyde tutmaya çalışan devletin bu tutumu Kocaeli gazetelerine de yansımıştır. Fakat Yunanistan'ın, Türkiye'nin iç sorun olarak addettiği Kıbrıs sorununu uluslararası bir boyuta taşınması Türkiye'de şok etkisi yaratmıştır. Bu durum Kıbrıs meselesi hakkında hem iktidarın hem de basının hareketli günler yaşamasına neden olmuştur. Nitekim Kocaeli gazetelerinde özellikle 1955 yılından itibaren iki günde bir Kıbrıs haberlerine yer verilmiş ve Yunanistan'ı özellikle de adadaki Rumları kınamışlardır. İngiltere'nin Kıbrıs hakkındaki politikasının değişmesi ise Türk basının da oldukça büyük tepkilere neden olmuştur. Basında sık sık yapılan mitinglere yer verilmiş ve "Kıbrıs Türk'tür." başlıklı yazılar manşetten girmeye başlamıştır. 1959 yılına kadar Türkiye'nin tek gayesi "taksim" iken ABD'nin arabuluculuğuyla Kıbrıs'ta bağımsızlık görüşmeleri başlamıştır. Yapılan Zürih ve Londra anlaşmalarını değerlendiren Bağcı, Kıbrıs meselesinin çözümünü Türk diplomasisinin başarısı olarak nitelendirmiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin adada asker bulundurabilme hakkını ise, temel askeri doktrinden ikinci sapma olarak değerlendirmiştir. Böylelikle Türkiye ilk defa kendi toprakları dışında asker bulundurmıştır. (Bağcı,2014:136)

3.2.3. Dış Politikada Devletlerle İlişkiler

1954-1957 yılları arası Türkiye'nin devletlerle olan ilişkilerine bakıldığında, Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliğinin yumuşama dönemine girmesine ve bu

durumu Türkiye'nin bütünlüğünü sarsmaya yönelik hareketlerden kaçınarak ispatlamaya çalışan Sovyetlere rağmen, Türkiye olası Sovyet komünizmi tehdidine karşı savunma mekanizmaları yaratmaya çalışmıştır. (Tuncer,2017:320) Savunma mekanizmasını devletler ile olan ikili ilişkileri ve anlaşmalarla sağlamlaştırmaya çalışan Türkiye, Balkanlarda Sovyet komünizmine karşı olan devletlerle iş birliği ve savunma sağlanmaya çalışırken Orta Doğu'da ise Bağdat Paktıyla sınırlarını güvence altına almak istemiştir.

Türkiye ve Bağdat Paktı bölümünde de değinildiği gibi Orta Doğu komutanlığı projesini İngiltere ile gerçekleştirmeye çalışan Türkiye, Orta Doğu'da Mısır, Suriye ve diğer Arap devletlerini karşısına almasına neden olmuştur. Dönemin dış politikasında devletlerle ilişkisi ise Orta Doğu'da Bağdat Pakıtının kurulması ve Yunanistan ile Kıbrıs sorunun başlamasıyla birlikte şekillenmiştir. Aynı zamanda bu dönemde 1956 yılında Süveyş Krizinin çıkması ve 1957 'de Suriye Buhranı Türkiye için önemli gelişmeleri barındırmıştır.

1954-57 döneminde dış devletlerle ilişkiler yalnızca savaş veya barış mantalitesiyle yürümemiş; ekonomik ilişkiler de gündemde olmuştur. Tabii tahmin edileceği gibi bu ilişkilerin çoğunu Batılı ülkelerle gerçekleştirmişlerdir.

Bu bağlamda 21 Mayıs 1954 seçimlerinden sonra gazetelerde yazılan dış politik gündem maddelerinden biri Türkiye'nin Federal Almanya ile olan ticari ilişkileridir. 10 Ekim 1954 tarihinde gazetede çıkan haberde "*Almanya memleketimize 450 milyon kredi açtı.*" ibaresine yer verilmiş açılan kredinin 5 ila 7 yıl içerisinde ödeneceği belirtildiği gibi Almanya'ya Krom ihracatı da yapılacağı belirtilmiştir. (Azim, 10 Ekim 1954:1)

Türkiye'nin Almanya ile ilişkileri ekonomi anlamında gelişirken Batı bloğunda ilişkileri de olumlu etkilenmiştir. Nitekim "*Federal Almanya'nın NATO'ya Alımı.*" başlıklı haber de Amerika başkanı Eisenhower'ın Almanya ile görüşmeye gittiği bilginine ve NATO'ya katılımının istendiğine dair bilgiye yer verilmiştir.(Azim,29 Ekim 1954:2) Tüm bu gelişmeler neticesinde Fransa'da, Almanya'nın silahlanması hakkındaki kanunu mecliste 260 muhalife karşı 287 reyle kabul etmiştir. (Azim, 1 Ocak 1955:1) Fransa'nın vermiş olduğu bu karar hakkında Eisenhower, "*Paris'teki olaylar hür dünyanın ittifak ve tenasübünü gerçekten idame ve islah etmek isteyenler*

için cesaret vericidir.” diyerek desteklemiş ve bu durum Almanya’nın NATO’ya girişinin Batı Bloğunca onaylandığının göstergesi olmuştur. (Azim,1 Ocak 1955:1)

Fransa, Almanya’nın silahlanmasına destek verirken Cezayir’de çıkan bağımsızlık hareketleri özellikle Azim Gazetesi ekseninde yankı bulmuştur. 3 Kasım 1954’de çıkan habere göre, “Cezayir’de uzun sürelerden sonra nihayet dün gece silahlı milliyetçi bir hareket vuku bulmuştur.” diyerek Cezayir desteklenmiştir. (Azim,3 Kasım 1954:3) Fakat 2 gün sonra çıkan haberde, “ *Cezayir’de Fransız aleyhtarlığı şiddetlendi. Fransa, Mısır’ı Cezayir’deki ayaklanmayı teşvik edici mahiyetinden dolayı protesto etmiştir.*” (Azim, 5 Kasım 1954:2) yazısından sonra Azim Gazetesi’nde çıkan Cezayir haberleri, öznellikten ve yorumdan uzak bilgi vermek amacıyla yazılmıştır. Çünkü bu dönemde hükümet NATO müttefiki olan Fransa’yı desteklemeyi çıkarlarına daha uygun bulmuştur.

Cezayir’de milliyetçi hareketler etkinlik kazanırken, Mısır’da 1956 yılında İngiltere-Fransa ve İsrail ile Süveyş krizinin ortasında kalmıştır. 31 Ekim 1956 ‘da manşetten giren haber başlığında, “*İsrail kuvvetleri Süveyş’e 18 mil yaklaştılar.*” yazısı dikkat çekmektedir. Fakat en önemli detayı ise ABD’nin Mısır’ı desteklediği kısmıdır. (Hürsöz,31 Ekim 1954:1) İsrail’den sonra, İngiltere ve Fransa’nın da Mısır’a karşı savaş başlatması Amerika’nın halen Mısır’ı destekleyip savaş açanları protesto etmesi Sovyetlerin savaşa karışabilme ihtimalinden dolayı, III. Dünya savaşının başlayabileceğini sorularını akıllara getirmiştir. (Hürsöz,1 Kasım 1956:1) Dönemin en büyük soru işareti ise, Amerika’nın Fransa ve İngiltere’ye rağmen Mısır’ı desteklemesidir. Çünkü 9 Ekim 1956’da çıkan “*Süveyş Kanalı Kapandığı Takdirde B. Amerika’nın Batıya Nakli İçin Plan*” başlıklı haberine göre, “*Mısır’ın Süveyş kanalını Batılı gemilere kapatması veya kılavuz eksikliği yüzünden vuku muhtemel bir kaza neticesi ile kanal trafiği aksadığı takdirde gereği yapılacaktır.*” ibaresine yer verilmiştir. (Azim, 9 Ekim 1956:3)

Mısır’ın Süveyş Kanalı’nı millileştirmek politikası nedeniyle başlayan savaşta Türkiye, Mısır’a karşı İngiltere’nin destekçisi olmuş ve bunu demokrasinin bir göstergesi saymıştır. Çıkan savaşın sebebini elinde bulunan komünist silahlardan dolayı olduğunu vurgulayan Amerika, (Hürsöz,2 Kasım 1956:1-3) Orta Doğu’da Mısır ile Batı ülkeleri savaşırken, Balkanlarda Macaristan ve Arnavutluk’ta Sovyetler Birliği’nin savaşa girmesini tehdit unsuru olarak görmüştür. Sovyetlerin

yayımla alanlarının genişlemeye başlaması ile Amerika'nın Mısır'ı desteklediğini söyleyebilmek mümkündür. Nitekim NATO ülkelerinin odak noktasının Sovyet tehdidinden çıkıp Mısır'a yönelmesi, Amerika'nın konuyu BM'lere götürmesine neden olmuştur. BM alınan karar göre de, Amerika'nın ateşkes isteği kabul edilmiş ve İsrail kuvvetleri Mısır'dan geri çekilmiştir. (Hürsöz, 1-3 Kasım 1956:1)

Mısır'ın, İngiltere ve Fransa ile Süveyş kanalı yüzünden sorun yaşadığı bu dönemde Türkiye'nin Orta Doğu'da pakt kurma çalışmaları ve bu pakta İngiltere'nin de dahil olması Mısır ile ilişkilerin kopma noktasına gelmesine neden olmuştur. Mısır'ın yanına çektiği Suriye ve Arap emirliklerine de baskı uygulamasıyla Türkiye Orta Doğu'da yalnızlaştırılma politikası ile baş başa kalmıştır.

Orta Doğu'da Türkiye'nin yaşadığı diğer kriz ise; Suriye Savunma Bakanının, 1957 Temmuz'unda Sovyetler Birliği'ne gitmesi ile başlayan, Suriye Buhramıdır. Suriye Savunma bakanı Halit El Azm'in öncülüğünde Sovyetlerle ekonomik, teknik ve yardım anlaşmalarının imzalanması ve bu anlaşmanın 6 Temmuz 1957'de Dünya'ya açıklanması yeni bir krizi beraberinde getirmiştir. (Yılmaz,2004:112) Bu krizin başlama noktası ise, 13 Ağustos'ta rejim değişikliğine girme kararı alan Suriye'nin üç ABD'li diplomatı sınır dışı etmesi ve bunun üzerine ise Amerika'nın Suriye elçisini ülkesinden kovmasıdır. (Yavuz İzmit, 14- 16 Ağustos 1957:2). Başka bir ifadeyle Suriye ABD'li diplomatları sınır dışı ettiği için Türkiye de Suriye ile savaşın eşiğine gelmiştir.

Suriye'nin Amerika'ya karşı tavır alması NATO ülkeleri tarafından da eleştirilmiştir. Örneğin; 17 Ağustos'ta Paris'te çıkan "Le Monde" isimli gazetenin Sovyetler hakkında yazdığı makaleyi yayınlayan Yavuz İzmit Gazetesi doğrultusunda makalede, Mısır ve Suriye'nin Sovyet propagandalarına uyduğunu ve buna biran önce son verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Aynı zamanda makalede Suriye'nin, Sovyetlerin yanında yer almasının Soğuk Savaş şiddetlendirdiğine ve hür devlet idealini savunan devletlerin Sovyetlerin güdümüne girmesinin kabul edilemez olduğuna da değinilmiştir. (Yavuz İzmit, 17 Ağustos 1957:2)

22 Ağustos'ta yayınlanan habere göre Sovyetlerin komünist rejime geçmesi yalnızca Batı ülkelerince değil, Suriye'nin güney komşularında da endişe ile karşılandığı belirtilmiştir. Özellikle Mısır'a karşı bir girişim içine giren Suriye

Genelkurmay başkanı General Bızri, Mısır'ı içten fetih etmeye çalışıp Mısırlı kumandanları tasfiye etmeye çalıştığına değinmiştir. Haberde, Amerika'nın Suriye'yi BM'lere, komplo kurmak suçundan müracaat edeceğine de değinilmiştir. (Yavuz İzmit, 22 Ağustos 1957:2)

Sovyetler Birliğinin, Suriye ile birlikte Orta Doğu'da güçlü bir konuma gelmesi Amerika için Suriye'nin tehdit unsuru haline gelmesine neden olmuştur. Bu dönemde Amerika'nın komünizme karşı, İslam ve Hristiyan dinlerinin birleşmesini sağlamaya çalışırken (Yavuz İzmit, 6 Ağustos 1957:2) aynı zamanda da Amerikan gazetelerinde Türkiye'yi öven yazılar yazılmaya başlamıştır. Örneğin, 23 Ağustos'ta Constantine Brown'un "Ewening Star" Gazetesi'nde yazdığı makaleyi Yavuz İzmit Gazetesi "*Türkiye Orta Doğu'da Liderdir.*" başlığı ile

"Türkiye Orta Doğu milletleri üzerinde misli görülmemiş bir itibar ve nüfuz sahibidir. Orta Doğu'da İngiltere'den boşalan mevkie hadiselerin tabii seyriyle Türkiye'nin geçmesinin önlenemeyeceğine zira Türkiye'nin NATO devletlerinin hepsinden daha güçlü kara kuvvetleri ile Araplar ve Müslümanların çoğu tarafından lider devlet olarak kabul edildiğine bilhassa işaret etmektedir." diyerek vermiştir. (Yavuz İzmit, 23 Ağustos 1957:2)

Amerika'nın Orta Doğu'da herhangi bir problem karşısında üstlerinin bulunduğu Türkiye üzerinden savaşa gireceği yukarıda verilen makaleden de anlaşılmaktadır. Fakat Amerika'da Suriye aleyhtarlığı devam ederken Şam'da çıkan habere göre Suriye vekili Salih Akil,

" Ne Suriye hükümeti ve nede Suriye ordusu subayları komünistlere karşı sempati beslemektedir. Suriye'nin siyaseti doğu ile batı arasında müspet bir tarafsızlık esasına dayanmaktadır. Suriye'nin bu siyaseti batılı devletleri tatmin etmez zira bu Sovyetler Birliğini saran çemberi daraltmak fırsatını onlara vermemektir." diyerek bunun bir komplo olduğunu dile getirmiştir.

Aynı zaman da Suriye hükümetinin yayınladığı tebliğe göre,

"...Batılı Devletlerin böyle bir şey yapmaya hakkı olmadığı gibi yabancı memleketlerin Suriye'nin dâhili işlerine en son hafif yolda müdahalede bulunmalarını dahi beynelmilel gerginliği arttırıp üçüncü dünya harbine sebep olacaktır." denilmiş fakat bu söylev Türkiye tarafından da bizzat "

Suriye Batılıları tehdit etmeye başladı.” olarak algılanmıştır. (Yavuz İzmit,24 Ağustos, 1957:2)

Türkiye'nin Batılı devletler ekseninde yer alması ve Suriye'nin Sovyetler kanadına girme ihtimali Türkiye'nin de Suriye ile krizin eşiğine gelmesine neden olmuştur. Nitekim Celal Bayar, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Namık Gedik, Melih Esenbel ve Türkiye Lübnan Büyükelçisinin yapmış olduğu ani toplantıda Suriye meselesi konuşulmuş ve Suriye'ye olası bir savaş ihtimali için Irak, Ürdün ve Lübnan ile görüşmelerin başlanması kararı alınmış ve görüşmeler neticesine göre Türkiye'nin hareket tarzının belirleneceği belirtilmiştir. Aynı zamanda, İngiliz Büyükelçisi ve Amerikan Büyükelçisi, Türkiye'nin olası bir savaşa karşı İngiltere ve Lübnan arasında arabuluculuk yapması istenmiştir. (Yavuz İzmit, 25 Ağustos 1957:1)

Arabuluculuk faaliyetlerine başlayan Türkiye, Suriye'nin Sol'a kaymasına karşı tedbir olarak konuyu Bağdat Paktı'na da taşımış ve 23 Eylül'de Bağdat Paktı'nın toplanılması kararı alınmıştır. Aynı zamanda bu pakta Amerika'nın da tam üye olarak katılacağı belirtilmiştir. Amerika'nın Bağdat Paktına katılması ve bu bağlamda 26 Ağustos'ta Türkiye'ye gelen Henderson hakkında Moskova Radyosu, *“Henderson Türkiye'de Suriye aleyhinde entrika çeviriyor ve bu işe Bağdat Paktı devletlerini de dahil ediyor.”* diyerek tepki göstermiştir. (Yavuz İzmit, 26 Ağustos 1957:1-2)

Türkiye'de Suriye aleyhtarlığı Eylül ayında daha da fazlalaşmıştır. Örneğin 5 Eylül 1957'de çıkan *“Suriye'den sızan Kızıl Ajanların Marifeti”* başlıklı yazıda *“Ummandaki Türk Büyük Elçiliğine Bomba Atıldı.”* alt başlığı verilmiş ve Amerikan haber ajansına saldırılar düzenlendiğine ölü ya da yaralılar olmasa da bu olayların sorumluları Suriyeli komünist komutanlar olarak verilmiştir. (Yavuz İzmit, 5 Eylül 1957:1)

5 Eylül'de Yeşilköy'den hareketle ülkesine dönen Henderson'ın 6 Eylül'de şurası ile birlikte havaalanında verdiği röportajda Suriye'nin hür dünya devletleri açısından ve Türkiye açısından tehdit unsuru oluşturduğuna değinmiştir. Manşetten giren *“Henderson Türkiye'nin Kudretini Anlattı.”* başlıklı yazıda; Henderson,

“Suriye’nin son zamanlarda takındığı tavır yalnızca Orta Doğu memleketlerini için değil fakat bütün hür dünya memleketleri için son derece tehlikeli bir durum arz etmektedir. Bunun için bu hadiseyi tetkik ederken daima bu cepheden hareket ettik.” demiştir.

Aynı zamanda Silahlı kuvvetler komitesi başkan vekili Overton Brook Türkiye hakkında *“Türkiye en çok güvendiğimiz bir memlekettir. Hüsnüniyetine inanıyoruz”* diyerek ABD’nin Bağdat Paktı’na asil üye olarak katılabileceğini de belirtmiştir. (Yavuz İzmit, 6 Eylül 1957:1-2)

Amerika, Orta Doğu’da Sovyetlerin yayılma alanlarını tespit ettikten sonra, Suriye’ye Sovyetler tarafından yapılmakta olan silah yardımına istinaden Ürdün başta olmak üzere, Lübnan, Irak ve Türkiye’ye silah yardımı yapacağını belirtmiş ve bu silah yardımının Amerika’nın devletleri komünist tehdidine karşı korumak azminde olduğunun fiili bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. (Yavuz İzmit, 7 Eylül 1957:2) Nitekim 10 Eylül’de çıkan haberde Türkiye’ye silah yardımının bir iki güne geleceği belirtilmiş ve sınırdaki güçlerin ABD desteği ile arttırılacağı belirtilmiştir. (Yavuz İzmit, 10 Eylül 1957:2)

Silahlanmanın arttığı ve Türkiye’nin olası bir savaşa yaklaştığı ihtimalinin arttığı günlerde gazetelerde Suriye’nin Arap devletleri tarafından da desteklenmediğinin belirtilmesi oldukça önemlidir. (Yavuz İzmit, 13 Eylül 1957:2) Çünkü Sovyetler Birliği Batılı devletlere nota vermeye başlamıştır. (Yavuz İzmit, 11 Eylül 1957:2) Sadece Batılı devletlere nota vermekle kalmayan Sovyetler Birliği, Türkiye’nin sınır hudutlarındaki silahlanma faaliyetleri yüzünden Türkiye’ye de nota vermiştir. Notaya cevap veren Menderes yazdığı mektupta Sovyetler Birliği ve Türkiye arasındaki ezelden beri gelen ilişkileri anlatmış ve Suriye’deki yapılanmaya değinmiştir. Bu mektupta dikkat çeken kısım ise baştan beri ılımlı yaklaşım sergileyen Menderes’in yazdığı şu sözlerdir;

“ ... Bu memleket makul müdafaa icaplarının tayin ettiği haddin çok ötesinde ve süratle silahlanmakta daha doğrusu Suriye belki de lüzumunda başkalarının kullanacağı bir silah deposu haline gelmektedir. Dikkate şayan değil midir ki komşumuz Suriye de herhangi bir şikâyet almadığımız halde ekselansınız tarafından bize bu yazımla cevaplandırmağa çalıştığınız mesajınız

gönderilmiştir. Memleketinizin Orta Doğu'da takip ettiği politika ile Türkiye-Sovyet Rusya'sındaki hakiki dostluk münasebetleri teşhisi hakkında temennilerinizi belirten ifadeleri arasındaki tezadı vuzuhla meydana çıkarmağa kâfi gelebileceğinden şüphe etmiyorum..." (Yavuz İzmit, 6 Ekim 1957:1-2)

Menderes'in Bulganin'in mektubuna vermiş olduğu bu cevap oldukça önemlidir. Olası bir savaşta Sovyetlerin Suriye'nin yanında yer alabileceğini düşündüren bu mektup Türkiye'nin de hazırlıksız olmadığını gösterir nitelikte olmuştur. Fakat Orta Doğu'dan da Suriye'ye askeri yardımlar gelmektedir Nitekim Mısır, Ladakiye Limanına deniz birlikleri yardımı yapmıştır. (Yavuz İzmit, 16 Eki 1957:1)

Türkiye-Suriye krizi Kocaeli basınında epeyce yer tutmuştur. Bu dönemde iç politikada yaşanan seçim haberlerinin yoğunluğu nedeniyle 24 Ekim'e kadar Suriye hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır. Fakat tarihsel argümanlara bakıldığında, 8 Ekim 1957'de Suriye'nin Türkiye'ye nota verdiğini ve Suriye'nin BM'ye Türkiye'yi şikâyet ettiği bilinmektedir. Suriye'nin bu tutumunun Sovyetlerin desteğinden kaynaklandığını düşünen ABD ise Sovyetlere nota vererek Türkiye'nin arkasında olduğunu vurgulamıştır. (Tuncer,2017:369)

Gerginliğin yüksek seviyede olduğu bu dönemde Suudi Arabistan, Türkiye ve Suriye arasında arabuluculuk faaliyetlerine girişmiş, fakat başarılı olamamıştır. Bu nedenle konu BM'ye taşınmış ve aralarındaki sorunu ikili görüşmelerle halledilmesi kararına bağlanmıştır. (Yavuz İzmit, 24 Ekim 1957) Nitekim 30 Ekim 1957'de de Suriye dış işleri bakanlığınca yapılan açıklamaya göre aradaki gerginliğin hafiflemeye başladığı bildirilmiş ve Kasım 2013'den itibaren sınırlardaki birlikler azaltılmıştır. (Tuncer, 2017:370)

Türk dış politikasında, 1954-57 senesi içerisinde askeri anlamda problemler çıksa da bu dönem ekonomik anlamda Türkiye'nin faaliyetlerinin arttığı da bir yıl olmuştur. Yabancı sermayenin destekleniyor olması ülke de yeni ticaret yerlerinin açılmasına ithalatın artmasına ve Batı menşeli malların Türkiye'de artmasına neden olmuştur. Bakıldığında, Türkiye'nin 1956 yılında 22 milyon dolar değerinde Amerika'dan gemi ve 2.196.795 dolar değerinde de İngiltere'den uçak alması bunun

bir örneği niteliğindedir. Gemi ve Uçak alımları için ise İngiltere, Amerika, Hollanda, Norveç ve İrlanda'ya borçlanılmıştır. (Azim, 6 Mart 1956:3)

1954 yılından itibaren Türkiye'nin ikili anlaşmalarda aktif rol oynayan ABD'nin askeri üstleri kurulmaya başlanmış ve Atom enerji anlaşması imzalanmıştır. İmzalanma süreci ve yaşanan tartışmalar gazetelerde oldukça yankı bulmuştur. (Türk Yolu, 11 Haziran 1955:1)

1957 senesine kadarda ABD ve Batı devletleriyle ticaret ağını geliştiren Türkiye, 1957 senesinde verilen gazete haberine göre 1957'nin ilk altı ayında, 188 milyon dolar ithalat yapmış Türkiye en çok Sanayi makineleri, Petrol, Çelik, Demir ve Tıbbi malzemeler satın almıştır. (Yavuz İzmit, 5 Eylül 1957:2) Bu durum aslında Türkiye'nin bir nevi dışa bağımlı bir ülke konumunda olmasına neden olmuştur.

1954-1957 senesi içerisinde, Amerika'nın yanı sıra İtalya, Fransa ve Almanya gibi batılı devletlerle ticari anlaşmalar yapılmıştır. Örneğin, 1956 yılında Fransa'dan Makyaj ve Tuvalet eşyaları ithal edilmiştir. (Azim,18 Mayıs 1956:2) Özellikle Fransa ile yapılan ticari anlaşmalar Fransa'nın dış politikadaki tutumunu da etkilemiştir. Nitekim 1957 senesinde Kıbrıs Sorununun hız kazandığı dönemde, Fransa ile ticari anlaşmalar daha fazla artmaya başlamış ve Fransızlar Türklerin Kıbrıs üzerindeki hakkını meşru bulmuş ve Türkiye'yi destekleyeceklerini ifade etmişlerdir. (Yavuz İzmit, 18 Eylül 1957:2)

Orta Doğu'da ise Bağdat Paktı neticesiyle birlikte İran ve Türkiye arasındaki demir yollarının gelişimi ve birleşimi projeleri ortaya atılmış (Azim,19 Mayıs 1956:2) 1957 senesinde ise petrol anlaşması imzalanarak İran petrolünün Türkiye'ye nakli sağlanmaya çalışılmıştır. (Yavuz İzmit, 5 Eylül 1957:2)

1954-1957 Demokrat Parti dış politikası genel olarak değerlendirildiğinde, Stalin'in ölümünden sonra ve Kruşçev dönemi ile birlikte Sovyetler Birliği'nde yumuşama dönemine geçilmiştir. Soğuk savaş döneminin başında yapılan toprak taleplerinden dolayı Türkiye'den özür dileyerek, iyi komşuluk ilişkileri geliştirmek istediklerini bildirmişlerdir. Buna karşı Türkiye, Sovyetlerin tavrını samimi bulmamış, Türkiye'yi Batı bloğundan koparmak için bir oyun olarak nitelendirmiştir. İki komşu ülke arasındaki ilişkilerde bir değişim getirmemiştir. NATO'yu ulusal bir politika olarak gören Türkiye, Bağdat Paktı imzalamış ve Balkan Paktı'nı, ittifaka

çevrilmesine katkı sağlamıştır. Fakat Orta Doğu'da yaşanan gelişmeler Türkiye'nin dış politikada Batı tarafına daha fazla çekilmesine ve Orta Doğu'da özellikle Arap devletleri tarafından Batı'nın sözcüsü olarak tanınmasına neden olmuştur. Bunun sebebi şüphesiz ki Türkiye'nin dış politikada izlediği yolda Batılı devletlerin etkisinin bulunmasıdır.

Orta Doğu'da yaşanan önce Mısır sorunu daha sonra Suriye krizi, Türkiye'yi bu dönemde savaşın eşiğine getirmiştir. Yalnızca Arap devletleriyle olan problemler değil, Balkanlarda dost ülke olmanın temellerinin atıldığı Yunanistan'la da Kıbrıs Sorunu yüzünden karşı karşıya kalınmıştır. 1957 yılından itibaren de İngiltere'nin Kıbrıs hakkındaki tutumunun değişmeye başlaması hem Kocaeli gazeteleri tarafından hem de muhalefet tarafından İngiltere'ye karşı bir tavır alınmasına neden olmuştur.

3.3. 1957-1960 Yılları Arasında Kocaeli Basını Ekseninde Dış Politika

Dış politik ortamın gergin olduğu ve dıştaki problemlerin iç politikada ekonomik ve siyasal anlamda sarsıntıyı getirmeye başladığı 1957 seçimleri, DP'nin etkinlik yıllarının azalmaya başladığı ve muhalefetin güçlenmeye başladığı bir dönem olmuştur. (Eraslan, 2012:568)

Ülkedeki ekonomik sıkıntıların artıyor olması basın ekseninde bu sorunların sık sık dile getirilmesine neden olmuştur. Örneğin Kocaeli'nde, domates, biber, patlıcan gibi önemli sebze ürünlerinin fiyatlarının artmış olması halkın bu sebzeleri satın alma gücünün azalması muhalefet basınında sıklıkla ilk sayfada yer bulmuştur. (Azim,14 Temmuz 1957:1) Nitekim sadece sebzenin değil, et ürünlerinin de zor bulunduğu kayıt altına alınmıştır. (Türk Yolu, 19 Temmuz 1957:1) Yalnızca Kocaeli'nde değil diğer illerde de bu sorunların olduğunu, İnönü'nün Samsun mitinginden anlamamız mümkündür. Türk Yolu Gazetesinde İnönü'nün konuşması "*Orta Halli Aileler Sönüyor.*" başlığı altında verilmiş ve ekonomin kötü gidişatından bahsedilmiştir. (Türk Yolu,10 Ekim 1957:1)

1957 yılında seçimleri bir yıl erkene alan DP, seçimleri kazanmış olsa da ciddi oy kaybına uğramış ve ilk kez muhalefetin oyları toplamı iktidar partisinin oylarını geçmiştir. Erken seçimin temel nedeni IMF ile anlaşılması ve ekonomik önlemlerin 1957'den itibaren yapılacak olmasıdır. Mevcut durumu muhalefetin sesini güçlendirirken, iktidar partisinin ise öfkesinin artmasını sağlamıştır. Kocaeli'nde ise seçim çok sert geçmiştir. İktidar ve muhalefet partisini destekleyen gazeteler ve dergiler aracılığıyla seçim mücadelesinin çetin yaşandığı görülmektedir.

1957 seçimleri sonrasında Türk Yolu, Azim ve Bizim Şehir Gazeteleri DP'den istifaların arttığını yazarken, Yavuz İzmit, Demokrat Kocaeli ve Hürsöz Gazeteleri ise bu durumu yalanlamış ve asıl istifaların CHP'den olduğunu iddia etmişlerdir. Fakat tarih, 10 Eylül 1957'yi gösterdiğinde gazetelerde çıkan haber, Fuat Köprülü'nün istifasıdır. Seçimlere yaklaşık 1 ay kala Demokrat Parti kurucularından Fuat Köprülü'nün partinin gayelerinden ve prensiplerinden bir hayli uzaklaşması sebebiyle istifa etmesi DP'nin kendi içinde sorunlar yaşadığının göstergelerinden olmuştur. (Azim, 10 Eylül 1957:1)

Parti içinden istifaların artıyor olması ve muhalefetin birleşme kararı 27 Ekim 1957 seçimlerinden önce DP'nin yeni bir seçim kanunu çıkarmasına neden olmuştur. Kanuna göre, müstakiller, istifa edenler parti listelerine giremeyecektir. Bu durum muhalefet kanadının etkinliğini kırma amacı taşımış ve CHP diğer muhalefet partileri ile birleşip seçime tek muhalefet olarak girmesi engellenmiştir. (Azim,12 Eylül 1957:1) Partilerin ortak karar ekseninde tek bir kanattan aday olması ise Hürsöz gazetesi ekseninde parti tüzüğü birbirinden ayrı olan partiler iktidara geldiklerinde devleti nasıl yönetecekler denilerek eleştirilmiştir. (Hürsöz, 1 Ağustos 1957:1)

Muhalefetin yalnızca meclis içerisinde yapılmaya başlandığı bu dönemde meclis içerisinde yapılan muhalefet de kabul görmemeye başlamıştır. Örneğin, Kırşehir mebusu ve CMP başkanı Osman Bölükbaşı'nın gazeteci ve İnönü'nün damadı Metin Toker'in tutuklanması hakkında mecliste "*Siyaset sahnesi sırat köprüsü oldu.*" demesi meclise hakaret sayılmış ve dokunulmazlığı kaldırılarak 2 Temmuz da tutuklanmıştır.(Artvinli,2007:74-79) Tutuklanması üzerine Bölükbaşı gazetecilere adliyeye gelmeden verdiği beyanatta, "*Demokrasi düğününde hiçbir anı kaçırmayın bizi devirmek isteyenlere boyun eğmedik fakat size boyun eğirim.*" diye gazetecilere seslenmiş ve adliyeden sonra ise "*birde halk işlerimiz yürümüyor der,*

onlarda Bölükbaşı olsunlar bir günde onlarında işleri çözülür.” diyerek siyaset hakkında konuşmanın cezasının anında işleme döküldüğünü gözler önüne sermiştir. (Hürsöz, 3 Temmuz 1957:1) 23 Temmuz da ise Bölükbaşı tahliye edilmiştir. (Hürsöz,24 Temmuz 1957:1)

Seçim öncesi Kocaeli’ndeki genel duruma bakıldığında ise, DP’den istifaların yoğun olduğu vurgulansa da İzmit’te limanı yapımı, Kâğıt Fabrikası ve Boru Fabrikasının açılışı (Hürsöz, 8 Temmuz- 1 Ağustos 1957:1) gibi önemli gelişmeler halkın DP’ye doğru çekilmesine neden olmuştur. Nitekim 27 Ekim seçimlerinde ise DP oyların %47.88’ini CHP %41.09, CMP %7.14, HP ise %4,2’sini almış ve mecliste DP 424 mebus çıkarırken muhalefet kanadı ise 186 mebus bulundurmuştur. (Çelik,2018:337)

1957 yılından 1960 yılına kadar iç politika da yaşananlar incelendiğinde, iktidar-muhalefet ilişkilerin gergin olduğu görülmektedir. Muhalefet sadece meclis içerisinde değil basında da yer bulmuştur. Örneğin DP’nin Kocaeli’nde önemli savunucularından Hürsöz Gazetesi artık DP’yi desteklemekten vazgeçmiştir. Aynı zamanda Kocaeli için önemli biri olan ve DP mebusu olan Sadettin Yalım istifa ederken, Süreyya Sofuoğlu ise, partiden atılmıştır. Fakat 1959 senesinde yoğun çabalar sonrası bu isimler DP’ye tekrar girmişlerdir. (Çelik,2018:337)

İç politikada aynı zamanda Menderes’in uçak kazası haberleri dikkat çekerken (Türk Yolu, 19 Şubat 1959:1) dış politikada ise, Irak darbesi, ABD’nin Lübnan’a çıkartması, İngiltere’nin Ürdün’e çıkartması ve bir önceki bölümde üzerinde durulan Kıbrıs sorunu önemli bir yer teşkil etmektedir.

Bu bölümde ise dış politikada izlenilecek konular “devletlerle ilişkiler” başlığı altında verilecek olup dönemin genel bir değerlendirilmesi yapılacaktır.

3.3.1. Dış Politikada Devletlerle İlişkiler

DP’nin son iktidar döneminde gazetelere yansıyan dış politik gelişmeler eskiye oranla azdır. Bununla birlikte 1957-60 döneminde Kocaeli basını da bir önceki döneme kıyasla daha azdır. Bu dönemde soğuk savaşın olağan seyrine dönüşmesi Kocaeli gazetelerinde dış politikayı esas alan yazılara daha az yer verilmeye

başlanmıştır. Dönemin dış politikası ise Demokrat Kocaeli Gazetesi'nin “*Hükümetimizin Dış Politikası*” başlıklı başyazından anlaşılmaktadır. Bu makalede verilenler ise naklen şöyledir;

“Hükümetimizin dış politikadaki gayreti mesai ve çalışması gerek dâhilde ve gerekse hariçte çok iyi bir şekilde karşılanmaktadır. Bilhassa Bağdat Paktının isabetini takdir eden Amerika Birleşik Devletleri her vesile ile bu paktı destekleyeceklerini kati bir ifade ile belirtmiş ve 27 Ocakta Ankara’da yapılacak olan Bağdat paktı başvekilliği seviyesindeki toplantıya iştirake karar verdiğini dünya efkârına açıklamıştır. Bu demektir ki, Bağdat Paktının yaratıcısı Türkiye’nin siyasetini benimsemek ve takdir etmektir. Amerika gibi Demokraside en iler, gitmiş bir memleketin bizim kurduğumuz bir pakta samimi bir şekilde inanması Demokrat Hükümetinin başarısını açıkça ortaya koymaktadır. Bugünkü iktidarımızın dış siyasetini muhalefet dahi desteklemekte ve kendileri iktidarda olsaydı bu derece muvaffakiyet sağlayamayacaklarını ifade etmektedirler...

...1958 yılında Türkiye’nin gerek iş ve gerekse dış meseleler bakımından daha faal ve müspet bir rol oynayacağına muhakkak nazarıyla bakılabilir. Bugünkü iktidara güvenimiz sağlam ve bütündür.” (Demokrat Kocaeli, 2 Ocak 1958:1) denilmiştir.

Makaleden de anlaşıldığı üzere Orta Doğu’da Bağdat Paktı’na Türkiye’nin vermiş olduğu önem neticesinde, 27 Ocak’ta Bağdat Paktı kongresinin yapılacağı belirtilmiş fakat daha sonra 15 Temmuz’da İstanbul’da yapılacağı haberleri gazetelerde yazılan önemli bir konu halini almıştır. Irak’tan Kral Faysal, Pakistan’dan Ekselans İskender Mirza, İran’da ise Şah Rıza Pehlevi ’nin Türkiye’ye geleceği haberleri gazetelerin ilk sayfasında yayınlanmıştır. (Yavuz İzmit, 14 Temmuz 1958:1) Yavuz İzmit Gazetesi’nin 16 Temmuz’da verdiği habere göre, İskender Mirza, Şah Pehlevi ve Kral Faysal İstanbul’a gelmiş ve kalacakları yerlere doğru hareket etmişlerdir. (Yavuz İzmit,16 Temmuz 1958:1) Fakat Azim Gazetesi’nin aynı gün çıkan gazete sayısında “ *Irak’ta Askeri Bir Hükümet Darbesi Oldu.*” başlıklı yazı verilmiş Abdülillah ve Nuri Sair Paşa’nın öldürüldüğü bildirilip Kral Faysal’ın asilerin eline geçtiği belirtilmiştir. Aynı zamanda gazete haberine

göre, Irak-Ürdün Cumhuriyetinin başına Kral Hüseyin getirilmiş ve Kral Hüseyin'in Batı'dan yardım alacağına değinilmiştir.(Azim,16 Temmuz 1958:1)

Diğer Kocaeli gazetelerinde ise Irak'ta gerçekleşen Darbe ve sonraki süreç hakkında bilgiye rastlanılmamıştır. Bu bağlamda Azim Gazetesi üzerinden 1958 senesi dış politikasına bakıldığında 17 Temmuz'da "*Orta Doğu'da Siyasal Durum Nazikleşti.*" başlığı ile "*Cumhur reisi Kamil Şamun'un isteği üzerine ABD Lübnan'a asker çıkarttı. Lübnan'daki isyanın birkaç güne bastırılması bekleniyor.*" yazılmış ve "*Irak'ta ise Kral Faysal'cılarla Asiler arasında çatışma devam etmektedir.*" bilgisine de yer verilmiştir. (Azim,17 Temmuz 1958:1) Nitekim gazetede bir gün sonra çıkan habere göre ise "*Kral Faysal'ı katledildiği anlaşıldı.*" denilerek Irak'taki iç karışıklığın boyutuna değinmiştir. (Azim, 18 Temmuz 1958:1)

18 Temmuz'da verilen haberin devamında Amerika'nın Lübnan'a asker çıkarttığı ve bunun Lübnan Kral'ının isteği üzerine olduğu belirtilmiştir. Aynı zaman da Amerika Adana'daki hava üssünü kullanmış ve İtalya'nın da birliklerinin Orta Doğu'ya doğru koşullandırdığı bilgisine yer verilmiştir. (Azim, 18 Temmuz 1958:1)

Amerika'nın Lübnan'a asker çıkartmasından sonra Kral Hüseyin'in daveti üzerine İngiliz birlikleri ise Ürdün'e çıkartma yapmışlardır. (Azim, 19 Temmuz 1958:1) Türkiye ise ABD'nin ve İngiltere'nin devletlere yapmış olduğu çıkartmaları Bağdat Paktı devletleri ile birlikte haklı bulmuştur. İngiltere'nin Ürdün'e asker çıkartması gazetede naklen, "*İngiliz uçaklarının Ürdün'e inmesi Orta Doğu'da baş göstermekte olan kargaşalığın müşterek önlenmesi bakımından önemlidir.*" diyerek verilmiştir. (19 Temmuz 1958:1)

Amerika'nın Lübnan'a asker çıkartması ise, "*Bir tecavüz hareketi değil, milletlerarası sulh için yerinde bir hareket*" olarak değerlendirilmiş ve Eisenhower'ın "*ABD askeri birliklerinin karaya çıkışı harp hareketi değildir. Birleşik Amerika'nın Lübnan istikbaline karşı beslediği ilgiyi ifade etmektedir.*" sözüne yer verilip Amerika'nın haklılığına değinilmiştir. (Azim,24 Temmuz 1958:1) Bu dönemde iktidar ve muhalefet dış politikada izlenen politika doğrultusunda yaşanan gelişmeleri onaylarken basın da gelişen olayları desteklenen politika gereğince onayladığı görülmektedir. Kocaeli yerel basınında ise az da olsa bu gelişmeler desteklenmiştir.

Türkiye, Orta Doğu'da siyasal gelişmeleri takip ederken en önemli sorunu o yıllarda Kıbrıs meselesidir. Nitekim İngiltere'nin Ürdün'e asker çıkartması Kıbrıs adasının başıboş bırakılacağı kaygısını beraberinde getirmiş ve Türkiye adaya asker sevki yapmak istemiştir. Herhangi bir art niyet durumunun olmadığını ispat etmek içinse Yunanistan ile birlikte adaya asker gönderebileceğini belirtmiştir. Fakat İngiltere Kıbrıs'a asker sevki durumunu reddetmiş ve Türkiye'nin tepkisine neden olmuştur. (Azim, 20-27 Temmuz 1958:1)

Orta Doğu'daki gelişmelere tekrar dönüldüğünde ise, Arap Cumhuriyet'inin Amerika ve İngiltere'nin çıkartmalarına karşı Sovyetler Birliği ile işbirliği yaptığı görülmektedir. ABD ise Arap Cumhuriyet'inin bu tavrına karşı Nota vermiş Amerikan askerlerine karşı herhangi bir tezahürde bulunmaması konusunda uyarmıştır. (Azim,20 Temmuz 1958:1) Fakat Arap Cumhuriyet'i başkanının Rusya'ya gitmiş olması ve dönüşte Mısırlı ve Suriyeli liderlerle görüşme yapması Lübnan ve Ürdün'ün Arap Cumhuriyeti ile tüm siyasi faaliyetlerini kesmesine neden olmuştur. (Azim, 22 Temmuz 1958:1)

Irak ise darbeden sonra Türkiye için tam anlamıyla bir muamma olmuştur. Sürekli Irak'ın Bağdat paktından ayrılıp ayrılmadığı haberleri çıkmış ve sonunda Irak'ın Bağdat Pakti'nden ayrılmayacağı Paktın isminin ise Ota Doğu Savunma Pakti'na döndüğü bilgisine yer verilmiş ve Irak hükümetini Türkiye'nin tanıdığı belirtilmiştir. (Azim,30 Temmuz- 3 Ağustos 1958:1)

1959 yılının Mart ayında ise Türk Yolu Gazetesi başyazarı Mehmet Yüce'nin "*Orta Doğu'da Yeni Gelişmeler*" makalesinde Amerika'nın, Orta Doğu'da Sovyet yayılmasına karşı daha güçlü konumda olabilmek adına Irak, İran, Türkiye ve Pakistan'la teke tek bir anlaşma hazırlığı içerisinde olduğu belirtilmiştir. Yüce, bu paktlarla sulh namına dört büyük fayda sağlanmış oluyor diyerek bu dört maddeyi şu şekilde açıklamıştır,

"1. Irak'ın paktan ayrılmasındaki boşluk doldurulmuştur. 2. İran'ın durumu kati ve kesin bir şekilde belirlenmiştir. 3. Boğaziçi'nden İndüs kıyılarına kadar büyük müdafaa cephesiyle Sovyet Rusya güneyden kuşatılmıştır. 4. İran ve Pakistan'ın Atlantik Paktına katılmaları kolaylaştırılmıştır." bu

açıklamalarla Amerika'nın politikasını da desteklemiştir. (Türk Yolu, 12 Mart 1959:1)

27 Mart'a gelindiğinde ise, Irak'ın Bağdat Paktından ayrıldığı bilgisine yer verilmiştir. Hükümet bu durumu beklenen bir hamle olarak değerlendirirken muhalefet ise, mühim bir hadise olmadığını ifade etmiştir. (Yavuz İzmit, 27 Mart 1959:1)

Türkiye'nin bu dönemde dış politikasını ilgilendiren konular başta Kıbrıs meselesi ve Irak darbesi sonrası Orta Doğu'nun durumu olmuştur fakat Türkiye'nin dış politikasını belirleyen en önemli unsur ekonomik ilişkiler olmuştur. Nitekim 1959'da Türkiye'nin Batı Almanya ile ihracatının ve ithalatının yoğun olması Sovyetlerin Almanya'yı birleştirme çabalarına karşılık Türkiye'de Mehmet Yüce tarafından, “ *Sovyetlerle hiçbir olayda anlaşmak mümkün değildir.*” diyerek tepki verilmiştir. (Türk Yolu,13 Mart 1959:1) Bu durumun neticesinde ise 1959 yılının Haziran ayında Almanya ile önemli bir ticaret anlaşması imzalanmıştır. (Yavuz İzmit,29 Haziran 1959:1)

Türkiye'nin diğer Batılı devletlerle ilişkisine bakıldığında, 1959 yılında Amerika ile askeri pakt anlaşmasının imzalandığı görülmektedir. ABD'den alınan atom silahlı füzeler hakkında İzmir'de yapılan toplantı da ABD Türkiye arasında güvenlik paktı da imzalanacağı belirtilmiştir. (Yavuz İzmit,16 Ocak 1959:1) 13 Mart'ta ise güvenlik paktı imzalandığı haberleri gazetelerde yayınlanmıştır. (Yavuz İzmit,13 Mart 1959:1)

Amerika ile aynı zamanda ikili yardım anlaşmaları imzalanmış ve kömür işletmeleri için 14.5 milyon dolar, Maden işletmeleri için 900 bin dolar yardım alınmıştır. (Yavuz İzmit,2 Mayıs1959:1) Haziran ayında ise, ABD'nin Türkiye'ye uçak verdiği ve bunların B-17, F104 tipi jet avcı uçakları olduğu belirtilmiştir. (Yavuz İzmit,30 Haziran 1959:1) Temmuz 1959'da, ABD'nin Yunanistan ve Türkiye'ye 121 milyon dolar kredi vereceğine değinilirken, ABD'nin Trabzon'da hava üstünün olacağı da belirtilmiştir. ABD'nin Trabzon'da askeri üst kurması Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye nota vermesine neden olmuş Türkiye verilen notaya, “ *Memleketin müdafaası için her türlü tedbirleri almakta sıkıntı yoktur.*” diyerek cevap vermiştir. (Yavuz İzmit, 1-15 Temmuz 1959:1)

Dönemde aynı zamanda, İtalya'dan da 50 milyon dolar ihracat güvenceli borç alınmış (Yavuz İzmit, 15 Mart 1959:1) ve yabancı sermaye kapsamında Sakarya'da İtalyan oto lastiği firması kurulması temelleri atılmıştır. (Yavuz İzmit, 2 Ağustos,1959:1)

1957-1960 Dönemi Menderes'in dış politikası değerlendirildiğinde 1960 yılında askeri bir darbe ile hükümetten düşürülüp, idam edilmeden önce, Türkiye'nin dış politikada Batı ekseninde Amerika güdümünden çıkamadığını söylemek mümkündür. Dönemi oldukça meşgul eden Kıbrıs sorununa karşılık Türkiye'ye müdahale etme hakkının tanınmaması Türkiye'nin Batı'ya karşı kırgınlığına neden olmuş ve İngiltere'nin politikası sık sık eleştirilmiştir. Dönemde aynı zamanda Balkanlarda dostluk ilişkileri kurulmaya çalışılan Yunanistan'ın ada konusunda Rumları destekler tavırları ve Rumların Ada Türklerini katlediyor olması Yunanistan'a ve Ada'daki Başpiskopos Makarios'a karşı tepkilere neden olmuştur. Kocaeli'nde de Adadaki Türklerin selameti açısından birçok kez miting düzenlenmiş ve halkın tepkisi gözler önüne serilmiştir.

Orta Doğu'da ise 1955 yılında yapılan Bağdat Paktı'nın neticeleri 1960 yılına kadar devam etmiştir. Nitekim bu dönemde meydana gelen Irak darbesi ve ekseninde gelişen Ürdün ve Lübnan çıkartmaları Türkiye'nin Orta Doğu politikasını etkileyen önemli faktör olmuştur. Bu dönemde Lübnan ve Ürdün'e ABD- İngiltere çıkartmaları gazetelerde olumlu yankılanmıştır. Fakat Armaoğlu, Bağdat Paktı'nın neticelerini incelediğinde Paktı başarısız bulmuş ve Amerika'nın tüm çemberleme politikasına rağmen Sovyetlerin Orta Doğu'da Mısır, Suriye ve hatta 1959'da Arabistan Cumhuriyeti ekseninde yayıldığını ifade etmiştir.

Kocaeli basını üzerinden dış politika incelendiğinde ise, Türkiye'nin ne olursa olsun Batı politikasından vazgeçmeyeceği kesinlik kazanmıştır. Kocaeli basınında da sık sık ele alınan Batı taraftarlığı ve Sovyetler hakkında Demir Perde gerisinden haberler başlıkları ise bu durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yerel basının ise dış politika çerçevesinde iktidarın güdümünden çıkmadığı ve muhalefet basınının bile dış politikada iktidarla aynı ortak tutumu paylaştığı görülmektedir.

SONUÇ

Kocaeli ili, İstanbul'a komşuluğu ve Anadolu'ya yakınlığı ile Doğu - Batı arasındaki sentezin en iyi yapılabileceği konumdadır. Konumunun önemi nezdinde, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan yapı içerisinde gerek Milli Mücadele dönemindeki gerekse Cumhuriyet döneminde basın hayatı ile kitlelerin birleştirilmesi bağlamında aktif rol oynamıştır.

Yalnızca kitlelerin birleştirilmesinde değil, halkın bilgilendirilmesi açısından da önem arz eden Kocaeli basını 1950-1960 döneminin dış politikasını halka nasıl aktardığı tezin ana konusunu oluşturmuştur. Bu bağlamda konu gazeteler aracılığı ile incelenmiştir.

Belirli bir dönem aralığı olan 1950-1960 arası Kocaeli gazetelerine ulaşmak kolay olmamış, özellikle Kocaeli'nin yerel gazetelerini kendi bünyesinde bulundurmuyor olması büyük bir handikapı beraberinde getirmiştir. Milli Kütüphane ve Beyazıt Kütüphanesi koleksiyonlarında da bütün yıllara ulaşmak mümkün olmamıştır. Koleksiyoncular ise gazeteleri paylaşmak istememişlerdir.

Yerel açıdan ele alınan 1950-1960 dönemi basınının incelenmesi, Anadolu halkının görüşlerini anlayabilmek açısından da oldukça önemlidir. Çünkü dönemde çıkarılan gazetelerin yazılarına ve satın alınma oranlarına bakıldığında halkın özellikle tercih ettiği gazeteler ekseninde görüşlerinin yorumlarını yapmak mümkündür. Bu bağlamda bakıldığında dönemde incelenen gazeteler ekseninde particilik tutumlarının bir kenara bırakıldığını söylemek mümkündür. Bunun örneğini ise Hürsöz Gazetesi'nin de Türk Yolu Gazetesi'nin de halkın ihtiyaçlarının dile getirilmesinden anlaşılmaktadır. Nitekim dönemde et, kahve, şeker gibi ihtiyaçların Kocaeli'nde zor bulunması hem iktidar hem de muhalefet basını tarafından sıklıkla eleştirilmiştir. İç politikada ise farklı görüşlerin yoğunlaşması, seçim dönemlerine denk gelmiş ve bu dönemlerde propagandaların arttığı görülmüştür.

1950-1960 arası yerel basında çıkan dış eksenli haberlere bakıldığında ulusal basınla aynı çizgide gitmedikleri görülmektedir. Kocaeli'nde muhalefet basınının da yer almasına rağmen bu durum dikkat çekicidir. Örneğin, dönemin başlangıcında

önemli bir noktada olan Kore Savaşı'na giriş muhalefet ekseninde oldukça eleştirilip ulusal basının muhalefet kanadında da yankı bulurken Kocaeli basınında tepkiler, Kore Savaşı'na karşı çıkanlara gelmiştir. Özellikle CHP'nin savunuculuğunu yapan Türk Yolu Gazetesi'nin yalnızca muhalefet liderlerinin söylevlerine yer vermesi ve bu konu hakkında eleştiriyi sadece TBMM'ne sunulmadığı hakkında yapması basının dış politikada iktidar ekseninde yol çizdiğinin göstergesi olmuştur. Bu durumun kesin kanıtını ise yine Türk Yolu Gazetesi'nde görülmektedir. Nitekim yazar kadrosundaki Talan'ın basının kitleleri birleştirme konusundaki görüşüne dayanak olarak bu birleştirmeyi özellikle dış politikada memleket menfaatlerine göre hareket etmek gerekir mantalitesiyle yazması bu durumu kanıtlar nitelikte olmuştur. Bu noktadan da anlaşıldığı üzere iç politikada farklı bir çizgide yol alsalar dahi dış politikada aynı eksende yer almışlardır.

Dönem ilişkilerine bakıldığında özellikle halkı dış devletlere karşı kışkırtmamak adına birçok habere yer verilmediği veya verilen haberlerin "komünistler" adı altında Sovyetler Birliği'nin suçu olduğu sık sık vurgulandığı görülmektedir.

Kocaeli basınında dış politikada yaşanan bütün her şeyin suçlusu "Sovyetler Birliği" başkahraman ise ABD ve Batılı Devletler olmuş, halka dış politikada, Batı ekseninde pembe bulutlar hayal ettirilmiştir. Fakat durum hiçte pembe bulutlardan ibaret değildir. Nitekim Türkiye'nin izlediği aktif Amerikan politikası komşu ülkelerle arasının açılmasına neden olduğunu diyebilmek mümkündür. Bunun örneklerine bakıldığında Amerika ekseninde İsrail'in kuruluşunun desteklenmesi Orta Doğu'lu Müslüman ülkeleri küstürürken aynı zamanda Orta Doğu'da İngiltere güdümünde Amerika destekli Orta Doğu Savunma Paketi'nde yer alması, Türkiye'nin Orta Doğu'da yalnızlaştırılmasına ve Arap Devletleriyle arasının açılmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin aynı zamanda Güney'de, Kuzey'de, Doğu'da ve hatta Batı'da Sovyetler Birliği ile çevrenmesi ve buna rağmen Amerikan politikasına devam etmesi her an savaşa sebebiyet verebilmesi açısından ülkenin dış politikada gergin bir yapı seyretmesine neden olmuş ve dıştaki bu gergin ortam iç politikada da kendini göstermiştir.

Kocaeli basınının da yalnızca Amerika güdümlü dış politikanın takip edilmesinin başlıca etkeni incelendiğinde “dış politikada milli birlik esastır” mantığından ziyade iktidarın gücünün varlığı da etkindir. Nitekim başlarda oy potansiyelinin yüksek olması ve halk tarafında destekleniyor olması önemliken oy kayıpların başladığı dönemde ise sıkı bir denetim, yönetim hâkimiyetinin başlaması özellikle dış politikada hükümet yanlısı bir tavra neden olmuştur. Hükümetin tavrı ise net bir şekilde bellidir.

Bunun yanı sıra basına verilen ödeneklerin, reklam gelirlerinin hükümet tekelinde olması gazetelerin kapanmamak için susmasına da neden olmuştur. Örneğin CHP'nin destekçisi sayılan Türk Yolu Gazetesi'nin 1954-1959 yılları arasında 4 sayfa gazete çıkartıp, Azim Gazetesi'nin ise 1 sayfa yayınlanması oldukça önemlidir. Çünkü dönemin dış politikası yalnızca Azim Gazetesi tarafından yayınlanmaktadır.

Dönemin dış politikasına Kocaeli basın ekseninde sert tepkiler verilmemiştir. Zaten böyle bir tepki dönemde gazetenin komünist gazete olarak adlandırılmasına neden olabilirdi. Belki de bu yüzden gazete sahipleri ve yazarları dönem eleştirisine yalnızca iç politikada yer vermişlerdir. Örneğin 6-7 Eylül olaylarına dönem gazetelerinden yalnızca 2 tanesi haber olarak geçebilmiş onu da “komünistler yaptı, komünistlerin suçu” olarak yayınlamışlardır.

Dış politik haberler ise özellikle yerel basın üzerinde yalnızca Azim ve Yavuz İzmit Gazetelerinde yer almıştır. Burada dikkat çeken husus ise haberlerin doğruluk nitelikleridir. Örneğin, Azim Gazetesi Irak'ta hükümet darbesi olduğunu direk yazarken Yavuz İzmit Gazetesi darbeden bahsetmemiş üstelik Irak Kralı'nın Türkiye'ye geldiğini Otel'e yerleştirildiğini belirtmiştir. Darbe olduğunu iki gün sonra halka aktaran Yavuz İzmit Gazetesi bu durumun üzerinde çok durmamış Azim Gazetesi ise birebir halka durumu aktarmaya çalışmıştır. Halka olayları aktarmaya çalışan Azim Gazetesi'nin de dış politika ekseninde Demokrat Parti tutumunu desteklediğini söyleyebilmek mümkündür. Bunu ise Amerika'nın Lübnan'a, İngiltere'nin Ürdün'e asker çıkartmasını desteklemesinden anlamak mümkündür. İktidarın desteklediği dış politik tutum üzerine görüş bile bildirilmemiş yalnızca halka Amerika'nın ve İngiltere'nin haklılığı anlatılmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak, çalışmada yerel gazeteler incelendiğinde dönemin dış politikasından haberdar oldukları ve ulusal basının ne çizgide hareket ettiğinin bilincinde olmalarına rağmen Kocaeli'ndeki gazete sahiplerinin mebus olmaları veya partilere üye olmaları yazılarının şekillenmesinde rol oynadığını söyleyebilmek mümkündür. Bu durumun en bariz örnekleri iç politikada kendini gösterirken dış politikada bu farklılıklar yok sayılmıştır. Bunun temel sebebi ise tüm gazetelerde milli meselelerde birlik anlayışı olarak gösterilmiştir.

Tüm bu noktalardan hareketle, 1950-1960 dönemi yerel basınının devletin dış politika anlayışını tam anlamıyla yansıtmadığı, halkın dış politika hakkında ne ölçüde bilgilendirildiği ve ne şekilde yönlendirildiğini olarak belirlenen çalışmanın amacı incelemeler sonucunda yerel basının ülkenin dış politikasını tam anlamıyla yansıtmadığı belirlenmiştir. Bunun sebebinin ise siyasal ilişkiler, milli meseleler olduğu dolayısıyla halkın dönemin dış politikası hakkında tam anlamıyla haberdar olamadığı sonucuna ulaşılarak gazetenin ideolojik bir aygıt olarak, iktidarın politikalarını halka aktarmada bir aracı olduğu gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

Ağaoğlu, Ahmet (1969). Serbest Fırka Hatıraları. İstanbul: Baha Matbaası

Ağaoğlu, Samet (1972). Demokrat Partinin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri. İstanbul: Doğuş Matbaası.

Ahmad, Feroz (1996). Demokrasi Sürecinde Türkiye (Çev. A. Fethi) .Hil Yayınları.

Ahmad, Feroz (2015). Modern Türkiye'nin Oluşumu (Çev. Y. Alogan). İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Artvinli Fatih (2007). Osman Bölükbaşı, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Akbıyık, Yaşar (2012). “Türk Sovyet İlişkileri” Şu kitapta: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (C.2). Ankara:Atatürk Araştırma Merkezi, s.420-426

Akbulut, Dursun Ali (2014). “Çöken Devlet” Şu Kitapta: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (C.1). Ankara : Atatürk Araştırma Merkezi, s.131-160.

Akçura, Yusuf (2015). Türkçülüğün Tarihi. İstanbul: Ötüken.

Akşin, Abdülahat (1964). Atatürk'ün Dış Politika İlkeler Ve Diplomasi. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Akşin, Sina (2004). Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi(1789-1980). Ankara: İmaj Yayıncılık

Alemdar, Korkmaz (1981). Türkiye'de Çağdaş Haberleşmenin Tarihsel Kökenleri. Ankara: İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi.

Althusser, Louis (2000). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. (Çev. Yusuf Alp-Mahmut Özışık). İstanbul: İletişim Yayınları.

Armaoğlu, Fahir (2012). 20 yy Siyasi Tarihi. İstanbul: Alkım Kitapevi.

Atatürk, Mustafa Kemal (2012) Nutuk. Ankara: Ayyıldız Yayınları.

Aydemir, Şevket Süreyya (1988). İkinci Adam. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Aydeniz, Hayetullah (2007). “Tarihsel ve Literal Açından Yerel Gazetecilik” Şu kitapta: Türkiye'de Yerel Basın. Ed. Suat Sezgin, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1-27.

Bağcı, Hüseyin (2014) Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar. Ankara:Odtü Yayıncılık.

Balcıoğlu, Mustafa (2014). “ Direnen Millet- Milli Mücadele: Ya İstiklal Ya Ölüm” Şu kitapta: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (C.1). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi s.161-366

Bernard, Lewis (2012). Modern Türkiye’nin Doğuşu, (Çev. B. Tuna). Ankara: Arkadaş Yayıncılık.

Çeviker, Turgut (1986). Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü: Tanzimat Dönemi 1867-1878. İstanbul: Adam Yayınları.

Deringil, Selim (1994). Denge Oyunu, İkinci Dünya Savaşında Türkiye’nin Denge Oyunu. İstanbul: Türkiye Tarih Araştırmaları Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Erarslan, Cezmi (2012) “Atatürk’ten sonra Türkiye’nin İç Politikası” Şu kitapta: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (C.2). Ankara:Atatürk Araştırma Merkezi, s. 519-565.

Ergil, Doğu (1981). Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi. Ankara: Turhan Kitapevi.

Fırat, Melek (2011). “Yunanistan’la İlişkiler”, Şu kitapta: Türk Dış Politikası. C.I. Ed. Baskın Oran. Ankara: İletişim Yayınları.

Findley Carter V. (2014). Osmanlı İmparatorluğunda Bürokratik Reform (Babıâli 1789-1922). (Çev. Ercan Ertürk). İstanbul: Tarih Vakfı YurtYayınları.

Gazıoğlu, Ahmet (1998). İngiliz Yönetiminde Kıbrıs (1951-1959), Lefkoşa:Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi.

Girgin, Atilla (2001) Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Girgin, Atilla (2009) Türkiye’de Yerel Basın. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Gönlübol, Mehmet, Cem Şar (1987) Olaylarla Türk Dış Politikası: Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.

Gürün, Kamuran (1986). Savaşın Dünya ve Türkiye. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Hobsbawm, Eric (1996). Kısa 20. Yüzyıl 1914-1919 Aşırılıklar Çağı, (Çev. Y. Alogan). İstanbul: Sarmal Yayınevi.

İnan, Süleyman (2006). Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes. İstanbul: Liberte Yayınları.

İnuğur, Nuri M. (1992). Basın ve Yayın Tarihi. İstanbul: Çağlayan Kitapevi.

Kabacalı, Alpay (1990). Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayını.

Kabacalı, Alpay (1994). Türk Basınında Demokrasi. Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basım Evi.

Kabasakal, Mehmet (1991). Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlenmesi 1908-1960. İstanbul:Tekin Yayınevi.

Kaplan Mehmet (1994) “Mustafa Reşat Paşa ve Yeni Aydın Tipi” Şu kitapta: Tanzimat. Ed Halil İncelik, Mehmet Seyitdanlıoğlu Ankara:Phoenix, 113-120.

Karal, Enver Ziya(1991) Atatürk’ten Düşünceler. İstanbul: Çağdaş Yayınları.

Koçak Cemil (2013). Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945) C.2. İstanbul: İletişim Yayınları.

Koloğlu, Orhan (1985). “ Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi” Şu kitapta: Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi (C.1). Ed. Murat Belge. İstanbul: İletişim Yayınları. s.69-90.

Koloğlu, Orhan (1994). Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın. İstanbul:İletişim Yayınları.

Kürkçüoğlu, Ömer (1985). Türk İngiliz İlişkileri (1920’lerden 1950’lere) Türk İngiliz İlişkilerininin (400. Yıl Dönümü). Ankara: Basın Yayın ve Enformasyon.

Şimşir, Bilal (2005). Ermeni Meselesi. İstanbul Bilgi Yayınevi

Mardin, Şerif (1985). “Tanzimat ve Aydınlar” Şu kitapta: Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi (C.1). Ed. Murat Belge. İstanbul:İletişim Yayınları. s. 47-66.

Mardin, Şerif (2014). Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908. İstanbul: İletişim Yayınları.

Nalcıoğlu, Belkıs Ulusoy (2005). Osmanlı’da Muhalif Basının Doğuşu (1828-1878). İstanbul: Yeditepe Yayın Evi.

Oral, Sander (1972). Siyasi Tarih. İstanbul: İmge Kitapevi Yayınları.

Oran, Baskın (2004). Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar C.1. İstanbul: İletişim Yayıncılık

Orhan Koloğlu (1985). “II. Abdülhamit’in Basın Karşısındaki Açmazı”. Şu kitapta: Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi (C.1). Ed. Murat Belge. İstanbul: İletişim Yayınları. s.83-86.

Ortaylı, İlber (1986). “Tanzimat Adamı ve Tanzimat Toplumu” . Şu kitapta: Türk Siyasal Hayatın Gelişimi, Haz. Ersin Kalaycıoğlu. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım, 69-88.

Özakman, Turgut (2009). Cumhuriyet, Türk Mucizesi. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Soysal, İsmail (1998). “ Türk Arap İlişkileri (1918-1997) Şu kitapta: Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Şimşek, Sedat (2007). Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002). Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (1988). 19. Asır Türk Edebiyat Tarihi. İstanbul: Çağlayan Kitapevi.

Toluner, Selin (1977) Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk İstanbul: Üniversitesi Yayınları.

Topuz, Hıfzı(1973). 100 Soruda Türk Basın Tarihi. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Topuz, Hıfzı (2003). II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Tunaya, Tarık Zafer (1952). Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952). İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.

Tunaya, Tarık Zafer (1960). Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri (C.1). Edirne: Yenigün matbaası.

Tuncer, Hüner (2012) İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1938-1950). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Tuncer, Hüner (2017). Türk Dış politikası. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Uçarol, Rıfat (1994) Siyasi Tarih (1789-2012). İstanbul: Dr. Yayınları.

Ülken, Hilmi Ziya (1935). Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü. İstanbul: Ülken Matbaası.

Ülken, Hilmi Ziya (1992). Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi. İstanbul: Ülken Yayınları.

Yalçın, Semih(2000) “ Mısak-ı Milli ve Lozan Barış Konferansı Belgelerinde Musul Meselesi” Şu kitapta: Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası. Ankara:AAM Yayınları

Yalçın, Semih (2007). Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları, İstanbul: Berikan Yayınevi.

Yalman, Ahmet Emin (1970). Yakın Tarihte Gördüklerim Geçirdiklerim (C.4). İstanbul: Rey Yayınları.

Yetkin, Çetin (2011). Karşı Devrim 1945-1950. Konya.: Yeniden Anadolu Müdafai Hukuk Yayınları.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Akbulut, Dursun Ali (2016). “Mütarekenin ilk günlerinde İzmit” (Ed). Tarih Büyükakın Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu (C.3). Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s. 1043-1053.

Akyılmaz, Gül (2015) “ Osmanlı (karşılıksız) Diplomasinin Günümüz Diplomasisiyle Kıyaslanması ve Balkanlar”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Avşar, Servet (2003). “Birinci Dünya Savaşında Rus Propaganda Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti: OTAM (14). s. 65-125.

Avşar Zakir, Elif Emre Kaya (2012). “Çok Partili Hayata Geçiş Sonrasında İlk Muhalefet Partisi: Milli Kalkınma Partisi”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3(2).

Ayhan, Hasan (2013). İnönü Dönemi Basını (1938-1950). Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Budak, Ali (2012). “Fransız Devriminin Osmanlı’ya Armağanı’’: Gazete Türk Basınının Doğuşu” Turkish Studies, 7(3) 663-681.

Çelebi, Mevlüt (1998) “Milli Mücadele Döneminde Türk- İtalyan ilişkileri” Belleten (233). 157-206.

Çelik, Esmâ Torun (2017). “Çok Partili Hayatın İlk Yıllarında Kocaeli’nde Siyasal Hayat” Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi- Kültürü Sempozyumu IV. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s.1371-1398.

Erdem, Ufuk (2017). “İngiltere’nin Yeni Başkent Ankara’yı Kabullemeye (iş) ve İngiliz Büyükelçilik Binasının İnşası” İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi 6(5), 2193-2227.

Güven, Cemal (2016). “Milli Mücadele Döneminde Fransız Yazarı Claude Farrere” Kara Mürsel Alp Sempozyumu, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s.1385-1408.

Karabulut, Umut (2012) “Ankara’nın Başkent İlan Edilişine İstanbul Basınının Tepkileri” Tarih İncelemeleri Dergisi 27(1). s. 131-148.

Koç, Hülya (2010). Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik Ve Sosyal Yapısı (1951-1955). Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

Kurat, Yuluğ Tekin (1979). “Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası 1923-1973” Belleten. 39(154). s.265-308.

Özel, Sabahattin (2017) ”Yazdıklarının Işığında Kılıçzade Hakkı Bey’in Fikirleri” Gazi Akçakoca Sempozyumu, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s.1499-1507.

Özkaya, Yücel (1989). Milli Mücadelede Atatürk ve Basın. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Özyurt, Cevat (2008). “Şinasi ve Yeni Osmanlılar Düşüncesinde Modernleşme” Düşünen Siyaset Düşünce Dergisi (08). 55-78.

Polat, Gülsüm (2014). “ I. Dünya Savaşında İngiliz ve Türk Propaganda Gazetelerinin Etkinliği Üzerine Bir Değerlendirme (el- Hakika ve Musavver Çöl)”. OTAM, Güz(36), s. 141-155.

Şirin, Funda Selçuk (2010). “ Ulus Devlet İnşasında Basının Rolü: Falih Rıfkı Atay” Tercüman-ı Ahval 'in 150. Yılında İstanbul'da Fikir Gazeteciliği Sempozyumu (21-22 Ekim 2010). s.127-138.

Şirin, Funda Selçuk (2016). “ Kocaeli Tarihine Gönül Verenlerden Bir Portresi Denemesi: Rıfat Yüce (1879-16 Şubat 1952)” Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu (C.3). Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s. 1083-1112.

Ülman, Haluk (1972). “Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler (1923-1968)” Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 23(3).

Tülay Gül, ULUSAL BASINDA TÜRKİYE’NİN KORE’YE ASKER GÖNDERME KARARI, Belgi Sayı 7 (Kış 2014 /I), s.871-879.

3. Elektronik Kaynaklar.

Kaymaz İhsan Şerif (2007). “*Wilson Prensipleri ve Liberal Emperyalizm*”, [Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi](http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-67-68-69/wilson-prensipleri-ve-liberal-emperyalizm) (23).s.145-174. <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-67-68-69/wilson-prensipleri-ve-liberal-emperyalizm> /15.01.2019/.

<http://nermintaylan.blogspot.com/2013/04/suleyman-hann-fransa-kralna-yazdg-mektup.html>, (20.04.18)

3. Gazeteler

Azim (01.09.1954).

Azim (27.08.1954).

Azim (30.09.1954).

Azim (05.10.1954).

Azim (10.10.1954).

Azim (14.10.1954).

Azim (26.10.1954).

Azim (29.10.1954).

Azim (03.11.1954).

Azim (05.11.1954).

Azim (01.01.1955).

Azim (08.01.1955).

Azim (24.02.1956).

Azim (06.03.1956).

Azim (18.05.1956).

Azim (19.05.1956).

Azim (09.10.1956).

Azim (10.09.1957).

Azim (12.09.1957).

Azim (06.05.1958).

Azim (15.05.1958).

Azim (24.05.1958).

Azim (11.06.1958).

Azim (12.06.1958).

Azim (14.06.1958).

Azim (20.06.1958).

Azim (22.06.1958).

Azim (16.07.1958).

Azim (17.07.1958).

Azim (18.07.1958).

Azim (19.07.1958).

Azim (20.07.1958).

Azim (22.07.1958).

Azim (24.07.1958).

Azim (27.07.1958).

Azim (30.07.1958).

Azim (03.08.1958).

Azim (17.08.1958).

Azim (23.10.1958).

Azim (13.02.1959).

Azim (25.02.1959).

Azim (06.03.1959).

Bizim Şehir (05.05.1954).

Demokrat Kocaeli (25.03.1952).

Demokrat Kocaeli (15.04.1952)

Demokrat Kocaeli (05.06.1952).

Demokrat Kocaeli (01.01.1954)

Demokrat Kocaeli (08.01.1954)

Demokrat Kocaeli (09.01.1954).

Demokrat Kocaeli (13.01.1954).

Demokrat Kocaeli (19.01.1954).

Demokrat Kocaeli (20.01.1954).

Demokrat Kocaeli (28.01.1954).

Demokrat Kocaeli (04.02.1954).

Demokrat Kocaeli (13.02.1954).

Demokrat Kocaeli (14.02.1954).

Demokrat Kocaeli (16.02.1954).

Demokrat Kocaeli (19.02.1954).

Demokrat Kocaeli (20.07.1954).

Demokrat Kocaeli (10.09.1954).

Demokrat Kocaeli (06.07.1955).

Demokrat Kocaeli (08.07.1955).

Demokrat Kocaeli (22.07.1955).

Demokrat Kocaeli (06.08.1955).

Demokrat Kocaeli (24.08.1955).

Demokrat Kocaeli (26.08.1955).

Demokrat Kocaeli (28.08.1955).

Demokrat Kocaeli (03.09.1955).

Demokrat Kocaeli (08.09.1955).

Demokrat Kocaeli (14.09.1955).

Demokrat Kocaeli (19.06.1957).

Demokrat Kocaeli (02.01.1958).

Demokrat Kocaeli (14.06.1958).

Demokrat Kocaeli (19.06.1958).

Hür Söz (13.10.1949).

Hür Söz (22.10.1949).

Hür Söz (27.10.1949).

Hür Söz (28.06.1950).

Hür Söz (27.07.1950).

Hür Söz (29.07.1950).

Hür Söz (12.12.1950).

Hür Söz (14.02.1951).

Hür Söz (03.03.1951).

Hür Söz (06.03.1951).

Hür Söz (08.03.1951).

Hür Söz (12.03.1951).

Hür Söz (13.05.1951).

Hür Söz (16.05.1951).

Hür Söz (24.05.1951).

Hür Söz (26.05.1951).

Hür Söz (03.11.1951).

Hür Söz (04.11.1951).

Hür Söz (28.07.1952).

Hür Söz (21.09.1952).

Hür Söz (28.05.1953).

Hür Söz (20.08.1954).

Hür Söz (31.10.1954).

Hür Söz (13.04.1955).

Hür Söz (28.08.1955).

Hür Söz (08.09.1955).

Hür Söz (13.01.1956).

Hür Söz (11.06.1956).

Hür Söz (20.02.1957).

Hür Söz (01.11.1956)

Hür Söz (02.11.1956).

Hür Söz (03.11.1956).

Hür Söz (12.01.1957).

Hür Söz (21.02.1957).

Hür Söz (24.04.1957).

Hür Söz (03.07.1957).

Hür Söz (08.07.1957).

Hür Söz (24.07.1957).

Hür Söz (01.08.1957)

Hür Söz (14.06.1958).

Hür Söz (17.06.1958).

Türk Yolu (20.09.1942).

Türk Yolu (07.01.1949).

Türk Yolu (03.09.1949).

Türk Yolu (07.04.1949).

Türk Yolu (10.04.1949)

Türk Yolu (24.09.1949)

Türk Yolu (14.01.1950).

Türk Yolu (01.02.1950).

Türk Yolu (16.05.1950).

Türk Yolu (28.06.1950).

Türk Yolu (09.07.1950).

Türk Yolu (11.07.1950).

Türk Yolu (27.07.1950).

Türk Yolu (28.07.1950).

Türk Yolu (29.07.1950).

Türk Yolu (30.07.1950).

Türk Yolu (06.08.1950).

Türk Yolu (09.08.1950).

Türk Yolu (21.08.1950).

Türk Yolu (22.8.1950).

Türk Yolu (23.08.1950).

Türk Yolu (25.01.1951).

Türk Yolu (23.05.1951).

Türk Yolu (03.07.1951).

Türk Yolu (12.07.1951).

Türk Yolu (15.07.1951).

Türk Yolu (18.08.1951).

Türk Yolu (05.08.1951).

Türk Yolu (02.09.1951).

Türk Yolu (07.09.1951).

Türk Yolu (20.09.1951).

Türk Yolu (21.09.1951).

Türk Yolu (22.09.1951).

Türk Yolu (23.09.1951).

Türk Yolu (26.09.1951).

Türk Yolu (27.09.1951).

Türk Yolu (29.09.1951).

Türk Yolu (27.10.1951).

Türk Yolu (31.10.1951).

Türk Yolu (06.11.1951).

Türk Yolu (09.10.1952).

Türk Yolu (06.01.1953).

Türk Yolu (03.03.1953).

Türk Yolu (18.07.1953).

Türk Yolu (26.07.1953).

Türk Yolu (28.07.1953).

Türk Yolu (08.01.1954).

Türk Yolu (19.01.1954).

Türk Yolu (29.01.1954).

Türk Yolu (02.09.1954).

Türk Yolu (26.03.1955).

Türk Yolu (05.04.1955).

Türk Yolu (20.05.1955).

Türk Yolu (11.06.1955).

Türk Yolu (10.09.1955).

Türk Yolu (27.09.1955).

Türk Yolu (04.11.1955).

Türk Yolu (02.01.1957).

Türk Yolu (05.01.1957)

Türk Yolu (11.01.1957).

Türk Yolu (06.02.1957).

Türk Yolu (19.07.1957).

Türk Yolu (10.10.1957)

Türk Yolu (19.02.1959).

Türk Yolu (12.03.1959).

Türk Yolu (13.03.1959).

Yavuz İzmit (02.05.1954).

Yavuz İzmit (22.07.1957).

Yavuz İzmit (14.08.1957).

Yavuz İzmit (16.08.1957).

Yavuz İzmit (17.08.1957).

Yavuz İzmit (06.08.1957).

Yavuz İzmit (23.08.1957).

Yavuz İzmit (24.08.1957).

Yavuz İzmit (25.08.1957).

Yavuz İzmit (26.08.1957).

Yavuz İzmit (05.09.1957).

Yavuz İzmit (06.09.1957).

Yavuz İzmit (07.09.1957).

Yavuz İzmit (10.09.1957).

Yavuz İzmit (11.09.1957).

Yavuz İzmit (13.09.1957).

Yavuz İzmit (18.09.1957).

Yavuz İzmit (06.10.1957).

Yavuz İzmit (16.10.1957).

Yavuz İzmit (14.07.1958).

Yavuz İzmit (16.07.1958).

Yavuz İzmit (10.05.1958).

Yavuz İzmit (23.10.1958).

Yavuz İzmit (24.10.1958).

Yavuz İzmit (16.01.1959).

Yavuz İzmit (13.03.1959).

Yavuz İzmit (15.03.1959).

Yavuz İzmit (27.03.1959).

Yavuz İzmit (29.06.1959).

Yavuz İzmit (30.06.1959).

Yavuz İzmit (01.07.1959).

Yavuz İzmit (15.07.1959).

Yavuz İzmit (02.08.1959)

Genl. Eisenhower Batının müşterek savunmasına dair bir rapor neşretti

Türkiyenin harp halinde iki milyon askerî olacak

12 bin kelimelik rapor, Cumhurbaşkanlığı seçimleri için General Eisenhower'ın siyasi programı olarak kabul ediliyor

Tanınmış bir İngiliz muharriri Türkiyenin kuvvetli olduğunu yazıyor

Türkiye ve Yunanistan'dan bahseden Komutan iki devletin notaya iltihakından çok memnun

Paris, 2 (R.) — Kuzey Atlantik Paktı Kuvvetleri Komutanı General Eisenhaver, kendi kumandasındaki sekizinci askeri birliğinin ilk raporunu yazdığı 12 bin kelimelik olan bu mektup rapor, hem Batı dünyasının diğer devlet savanına gönderilmiş bir mektup; başka bir taraftan ise bir rapor, hem de yakında Bulaşık Amerika Cumhurbaşkanlığı seçimine girilecek olan Joe McCarthy'ye sunulmuş bir rapor olarak kabul edilmektedir. Raporun asıl

İçerik maddeleri şöyle: Asya ve Avrupa savaşları, gelecek kaçın seçimlerinde Amerika Cumhurbaşkanlığına seçileceği takdirde Eisenhower'ın Cumhurbaşkanlığı olarak istihak ettiği saygınlık ve itibarını takdir etmektedir. Eisenhower raporunu NATO'nun 14 devlet Genel Kuruluna 8 sayfa ile

Dükkan ihtiyacı karşılayacak yeni Belediye
Yazan: Mehmet YUCE

Sakirimin inkişafı bakımından yer darlığı kabul etmek mevkindedir. Hele şehir genişlenmesi geçeceği muhtakkak olan elli metrekarelik asfalt yolun yıkılması ve mağazaların tahribatları şimdiden geniş alan ihtiyacını nereden temin etmek çarelerini araştırmaya mecburen bağlanmıştır. Bu ihtiyaçların merkezinde şimdiki kendini his ettirmektedir. Bu mevzu da gahsi gördü ve düşünceyi belirtmekten fayda mülahaza etmekteyim.

Devlet karayollarının genişletilmesi geçireceği, yeni asfalt yoldan başlaması gibi bütün izmitli taşıyıcılarında memnuniyetle olduklarına inanıyorum. Ancak; meydan gelecek yer darlığı, yeni yapılacak binaların yenilerini yapmak için yine merkezi bir mahalde arazi tahsisinin sağlanması gerektiğini düşünüyorum. Bu işin belediye tarafından yapılması gerekir, kimsenin şüphesi yoktur. Aklama planı de söylemek isterim. Belediyenin av-

— Devamı 2. sayfa —

1952 senesinde yapılacak sağlık işleri programı

Bütün hastahanelerin tek elden idaresi yapılacak işlerin başında geliyor

Ankara 2 (T.H.A.) — Sağlık bakanlığı 1952 mali yılı çalışmalarına ait bir program hazırlanmış ve yapılacak işleri planlamıştır. Bu yıl içinde yapılacak işlerin başlıcaları şunlardır. — Devamı 2. sayfa —

Kocaeli'deki orman yangınları nihayet dün söndürüldü

Yangınların sebepleri ve müsebbipleri araştırılıyor

Kocaeli'nin 9 ayı matakta baskın olan orman yangınları dün nihayet söndürüldü. Orman yangınları genel olarak büyük tahribat yapıyor. En fazla zarar Demirözü ormanlarında olduğu tahmin edilmektedir. Yangınların sebepleri ve müsebbipleri araştırılmaktadır.

— Devamı 2. sayfa —

Yurdumuza vasıfları yüksek traktörler ithal edilmektedir

Demotes on iki lira

İST. 2 (BYHA) — Mevzuatın bir tarafında kabak ve domates yetiştirme için traktörlerin satışı başlanmıştır. Yurtanda domates bir kilosu 12 liradan satılmaktadır.

Yeni gelen kâğıt paraları

Ankara 2 (T.H.A.) — Hükümetçe inkişaf ve basılıp yakında tedavüle çıkarılacak olan yeni paralar İstanbul'da piyasaya girtilmiştir. Gelen paralar 200 milyon lira olup, çoğu 2.5 ve 10 liralıktır. Bu paraların İstanbul'da Kısık Bu paraların bir bölümü piyasetimizde ve kapalı olarak yapılarak ancak İstanbul'da piyasaya girtilmiştir.

— Devamı 2. sayfa —

Asfalt yol emeleli bakımsız mı?

Harekât Genel Müdürlüğüne bildirildiğine göre, Harneke ve civarında çalınan asfalt yolların bakımsız ve yolların bakımsızlığına ilişkin olarak bir rapor hazırlanmıştır. Bu konuda bulaşık alacaklara dikkat edilmesi gerekmektedir. — Devamı 2. sayfa —

Körfezde lodos fırtınası var

Körfezde lodos fırtınası var. Körfezde dün sabah saatlerinde lodos fırtınası başlandı. Vaporlar tehlikesi nedeniyle yavaşlatıldı. Fırtınanın bir kaç gün devam edeceği tahmin edilmektedir.

İlimiz kitalarından sekiz kahraman Kore'ye gidiyor

Üçüncü kate olarak Kore'ye vasıle edilecek sekiz kahraman arasından sekiz vasıf ilim kitalarından 23 Tuncel Cevdeti Müdürlüğüne gönderildi. Bu kitaların bir kısmı İstanbul'da Kısık Bu kitaların bir bölümü piyasetimizde ve kapalı olarak yapılarak ancak İstanbul'da piyasaya girtilmiştir.

— Devamı 2. sayfa —

numaraları	0
1224	
1136	
1139	
Makam	1030
Konağı	1001
muavini	1004
evcisi	1377
kuşatıcı	1017
Komutanı	1015
Müdürü	1295
Müdürü evi	1006
Müdürü	1016
Hastanesi	1030
Arası	03
Arıza	02
istihbarat	01

Programı
7.15 - 7.30
49 ve 339 Metre
19.00 - 1930
41,49,50 ve 222 m.

YURT DAŞ
SIRGEME KURU
ÖYE OLL
AŞ TÜRK
URUMUNA
OL

tarifesi
ilan
Bolu (B.Y.H.A) Günler-
beraberinde müthiş
dolayısıyla bakımsız bir
kalmak mecburiyetin-
kalan koyunların bin
müskül ile kurtarmaya
tabii üç çoban anı olarak

Perişende
11
ŞUBAT 1954
Yılı 5 Kuruluş.
Yıl 2 : Sayı : 580

DEMOKRAT Kocaeli

GÜNLÜK SİYASİ GAZETE

Sahibi ve Yayıncısı
İsmail İnan
Söygen
Safaoglu
Adres : Demiryolu
Hürriyet Cad. No. 65
İZMİR

Amerika Başkan Muavini R. Niton Türkiye'yi methediyor

Hiç bir memleketin halkı Sovyet idaresi altındaki hayatın ne kadar olabileceğini Türkler kadar bilmez. Türkiye Birleşik Amerika gibi başka toprak veya diğer milleri sömürmek istememektedir,,

New York 2 Şubat Usis
Amerikan Türk cemiyeti
Birleşik Amerikayı zi-
metlemek istemekle olan Cum-
huriyetçi ve bayan Bayar
tarafından verilen akşam ye-
rleşiminde konuşan Amerika
Cumhurbaşkanı Muavini
Richard Nixon Türkiye'nin
Amerika gibi diğer
memleketlerde münasibet-
lerinde sence dünyada
bir ve müstakil milletler-
den müteşkil bir camia
kuvvetiyle getirilmesi ile ala-
nında olduğunu belirtmiş-

Türkiyenin sahip olduğu
«disiplin ve azmin» bu gün-
kü dünyada büyük bir va-
sıf olduğunu belirten Nixon
demidir ki
«Hiç bir memleketin hal-
kin Sovyet idarəsi altında-
ki hayatın ne şekli olabile-
ceğini Türkler kadar bil-
mez Türkiye Birleşik Ame-
rika gibi başka toprak ve-
ya diğer milletleri sömür-
mek istememektedir.»
Başkan muavini Nixon
Türkiyenin Koredeki komü-
nist tecavüzüne mani olma-
ya yardım kararı «Korede-

ki hür halka karşı yapılan
tecavüzün hakikat halde
her taraftaki hür insanlara
karşı yapılmış bir tecavüz
olduğunu idrak eden Türk
devlet adamlarının cesaret
ve realist görüşlerini» be-
lirttiğini işaret etmiştir.
Türkiye ile Yunanistanın
Atlantik Paktına dahil e-
dilmelerinden bahseden Ni-
xon Türkiye'nin dünyanın
bir ucundaki tecavüze ma-
ni olmaya çalışırken kendi
güvenliğini de teminat si-
mak lüzumunu hissetmiş ol-
duğunu söylemiştir.
(Devamı 2. inci Sayfada)

D. P. Müfettişi Sedat Barı şehirimize

**Sedat Barı dün
akşam Ankara
gitti**
Vilayetimiz ve Bolu D.P.
müfettişi Çukurova Mebus-
larından Dr. Sedat Bar dün
sabah Boludan şehirimize
gelmiştir. Doğruca D.P. li
(Devamı 2. de)

D. D. Yolları

**İşçileri için çıkarılan kanun
memnunluk uyandırdı**
İsmail (DHA) Şehirimize
Devlet demir yol-
ları işçileri sendikası dev-
let memur yolları memur ve
işçileri için çıkarılan son
kanun dolayısıyla büyük bir
memnunluk içindedir. Bu
kanun işçiler için hem ter-
fih hemde inkişaf imkanları
sağlamaktadır. Bu münase-
betle Ulaştırma Vekili Yüm-
nü Üresin'e bir teşekkür
telgrafı gönderilmiştir.

Bolu da kurtlar

3 Çobanı parçalayarak yediler
Bolu (B.Y.H.A) Günler-
beraberinde müthiş
dolayısıyla bakımsız bir
kalmak mecburiyetin-
kalan koyunların bin
müskül ile kurtarmaya
tabii üç çoban anı olarak

Kış tekrar döndü

Uzun senelerdir görülme-
miş bir kışın bu yılın hü-
küm sürmesi halâ devam
etmektedir. Bir kaç gündür
normal hale giren havalarda
evvelsi gece yine birdenbire
bozarak kar yağmıştır. Kar
şehirimizde tutmamışsada
karşı yakalarda 20 santimi
bulmuştur.

Açık muhabere

**İdris Karakuzu
çoban köyü**
Mektubunuz memleket
hastanesine baş tabibliğine
verilmiştir. Baş tabiblik lu-
zumlu tahkikatı yapacaktır.

Bavar'ın Kongre nutku ve akisleri

**Amerika parla-
mentolar arası
birliği grup baş-
kanının telgrafı**

Amerika Parlamentosu
arası Birliği grup başkanı
Senatör Homer Ferguson,
Türk Parlamentosu arası
Grup Başkanı Cihad Be-
ban'a Cumhuriyetin sayın
Bayan'ın Amerikayı ziyareti
münasebetiyle aşağıdaki
mesajı göndermiştir:
«Cumhurbaşkanı sayın Ba-
yar'ın Kongrede irad etti-
ği fevkalade mükemmel
nutku dinledim.
Cumhur reisiniz, hür kal-
(Devamı 2.inci Sayfada)

Korkunun sebep olduğu cinayet

**Mezarlıktan geçerken bir yolcu
hayalet zannederek öldürdü**

Adapazarı (Hususi) --
Kazamıza bağlı Süley-
man bey köyünden Hamdi
Topçu adında bir şahıs 7-
Şubat - 954 pazar günü
şehirimize gelerek bir mü-
ddet gezip dolağıktan son-
ra aynı gün köyüne gitmek
üzere yola çıkmıştır.
Fakat gece saat 22 sıra-
larında mezarlık mevkiine
geldiği zaman içine bir kor-
ku düşmüş ve hamil bu'un-
duğu toplu tabancasını eli-
ne alarak etrafı tetkik e-
de ede yürümeye başla-
mıştır.

niden karşısına çıkıverme-
si esasen korku içinde bu-
lunan Hamdi Topçunun ak-
lı başından almış ve bir
ayının veya bir hayaletin
hücumuna uğradığını zan-
neden tabancası derhal alla-
hını ateşleyerek Süleymanı
karnından ağır surette ya-
ralamıştır.

Karnından iki kurşun yi-
yen Süleyman koma halin-
de kazamızı memleket has-
tanesine kaldırımışsada
bir müddet sonra ölmüş ve
katil suç aleti olan taban-
casile birlikte yakalanarak
bu sabah meşhuden adli-
yeye teslim edilmiştir.

Sahibi Selâhattin Telser
Bu sabahki İngiliz işlerini
Fikren idare eden
Mes'ul Müdür Mustafa Doğan
BAŞLIĞI YER :
HÜRSÖZ Binası
Telefon : 1 2 4 5
Telgraf : (HÜRSÖZ) Lmim

Hür söz

GÜNLÜK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

Fiat (5) Kuruş
Geçmiş nüshalar (30 Kır)
DİKKAT :
İstenmeyen Gazete
lerin, gazeteyi getiren
postacıya ladesi rica olunur. İZMİR

YIL 5 SAYI 1025

DEMOKRASİNİNDİR

8 Ocak 1954 Cuma

MISIR BÜYÜK ELÇİMİZE

Yapılan çirkin muamele dolayısıyla İngiliz Basını şöyle diyor: « Mısır Hükümetinin bilgisizliğinden de daha fenadır » Bina vergileri

(Londra Nafes)
Bu sabahki İngiliz gazetesinde, Türkiye'nin Kabil-

re büyük elçisi İken hudut dışı edilen Fuat Hulisi Tu gayin Kahire gümrüğünde tabii tutulduğu muameleyi gösteren resimler neşretmişlerdir.

kat Türkiye büyük elçisinin şahsına ve karısına Mısır matbuatında yapılan hücum

larda ve hakız ithamlarda centilimence hareket edilmediği de kaydedilmektedir.

Dikkatli olalım

Yazan: Selâhattin TELSER
Mısırda Türkiye aleyhine yapılan cereyanların alevi henüz sönmeyen, Mısır elçimizin hudut dışı edilmesi ve Mısır'dan ayrılarak de alelâde bir yolda misafiriyesi yapılmışından sonra da Mısır matbuatının aleyhimize küs tabiçe neşirlerini hayretle görülmüş ve hiç bir diplomatik kaideye uymayan bu hareket Millerin asabını bozmıştır.

Diğer taraftan Daily Telegraph ile Manchester Guardian bu hadiseye dair birer başmakale neşretmişlerdir. Manchester Guardian gazetesi Mısır hükümeti tarafından alınan bu kararın izahına imkân bulamadığını kaydetmektedir. Daily Telegraph gazetesinde Mısır hükümetinin kararından diplomasi bilgisizliğinden fenadır denmektedir. Daily Telegraph makalesinde, Mısır hükümeti nis hafiflikle hareket etmiş olduğunda bilhassa işaret etmekte ve bu hükümetin beynelmînel siyasetini şahsiyetis bulduğuna belirtmektedir.

1953 yılında Karadeniz bölgemizde liman inşaatı için yapılan hamleler

Ankara (DHA) Samsun

limanının temel atma merasimi havaların musadesizliği yüzünden 1954 yılına kalmıştır. Bu itibarla geçen yılın liman hareketleri Ereğli il-

man inşaatı için 38, Trabzon inşaatı için 40 milyon liralık tahsisatların sarfi ile Amasra, İnebolu limanlarının tamir ve diğer işlemlerin gerçekleştirilmesi için sarfedilen 99 milyon liradan ibaret kalmıştır. Ekart 1954 yılında limanlarımız için daha yeni tahsisatta ayrılacağı tahmin edilmektedir. Bilhassa Samsun limanı inşaatının başlaması bu yılın liman hareketleri içinde büyük önem taşıyan bir olay olacaktır.

Arasıra Belediye

Hepimizce malumdur ki, mürakabesizlik yüzünden fiyatlar artmaktadır. Bazi södü bozular fırsatı ganimet bilmekteydiler Mürakabe şarttır amma geçici ve kuru sıkı olmak şartıyla. Dün bir kömür kadından bir terzi çırığı 3 kilo kömür istemiş ve seçme olsun demiş. Kadın veresiye ve seçme kömür vermeyince çırak sıradan 3 kilo kömür alıp parasını dükkânı fırlatmış ve kaçmış. Arkasından Belediye Zabıtası gelmiş vey efendim 15 kuruşluk kömürü 20 ye satın diye takibata başlamış. 3 kilo kömür den kadının kasanesi 9 kuruş. İlhi Belediyemizi 3 adet Pressa süpürge 25 kuruş satıldığını görmüşükten sonra borçuna giret. Bir muamele yapıldıktan e sathi surette terakki ve tahkik edilmektedir. Mesute orca zaptı sermaye arttırmakta değildir. Avukat Akarsu

Bir gazete çıkıyor

Tamınmış gazeteci arkadaşlarımızın Nusret Safa Coşkun İstanbulda Hakimiyeti Milliyeye adıyla yeni bir gazete neşretmeye başlamıştır. Hakimiyeti Milliyeye başlıklar dâhiliz.

Buda Benden.

B. C. G. Verem aşısı Reklamı

Sağlık ve Sosyal Yardım Vekâleti Verem hastalığına tavay ilâ etmiş. Şehrimizde multelif istasyonlarda sağlık merkezleri faaliyete geçmiş, iki yarıdan 35 yaşına kadar bütün vatandaşlara bu aşı parasız olarak tatbik edilmiştir. Şehir dahilinde Jacoplet hoparülü konulmuş halkımıza bu aşının faydaları anlatılıyor ve istasyonların yerleri bildiriliyor. Gayet yerinde bir hareket, fakat bu arada D. Partinin bir ocağın da sık sık ismi geçmesini doğru bulmadık. Umumi hıfzıssıhhatı alikadar olan böyle ehemmiyetli ve Millî davalarda politikaya yer verilmemesi gerekir. Bu aşın mertliği için D. Parti ocağının daha misani yer çıkması. C.H. Partinin de bir ocağın bu ekiplerden birinin emrine tahsis etse acaba C.H. Partisi ocağı da hoparül ile edilebilir mi? acaba Alkâhale bugün içinde bulunduğumuz şartlara göre böyle bir talip karşısında kalırsa C.H. Partisinin arz edeceği bu hizmeti kabul eder mi? Soruyoruz. Mustafa Doğan

Pakistanda kurulan göçmen şehri

Karşı (PHS) Pakistan Genel Vahisi Sind eyaletine dahil edilen Latifabad şehrinin açılış merasiminde hazır bulunmuştur. Latifabad muhacirler için kurulan kasabaların bir tanesi olup 175 rusyeye çıkmıştır.

N
e s
ngiliz
n paltol
OR...
yapılan
playışıl
29—A
zetler
orta ve
mâde his
bedel
teminat
nü su
m. Kor
44 M
ve 13
ve baj
loat
rünü sa
iş) onuz
karbon
bedel
lira 75
ü saat
Com da
Kerpiç
0 lira
saat
om da
lerdes
kl
talkı

satış ilanları

retsiz basılmıştır

İlan No	Tarih	Alan
24/954	1/6/54	112
25/954	1/6/54	112
26/954	1/6/54	112
27/954	1/6/54	112
28/954	1/6/54	112
29/954	1/6/54	112
30/954	1/6/54	112
31/954	1/6/54	112
32/954	1/6/54	112
33/954	1/6/54	112
34/954	1/6/54	112
35/954	1/6/54	112
36/954	1/6/54	112
37/954	1/6/54	112
38/954	1/6/54	112
39/954	1/6/54	112
40/954	1/6/54	112
41/954	1/6/54	112
42/954	1/6/54	112
43/954	1/6/54	112
44/954	1/6/54	112
45/954	1/6/54	112
46/954	1/6/54	112
47/954	1/6/54	112
48/954	1/6/54	112
49/954	1/6/54	112
50/954	1/6/54	112
51/954	1/6/54	112
52/954	1/6/54	112
53/954	1/6/54	112
54/954	1/6/54	112
55/954	1/6/54	112
56/954	1/6/54	112
57/954	1/6/54	112
58/954	1/6/54	112
59/954	1/6/54	112
60/954	1/6/54	112
61/954	1/6/54	112
62/954	1/6/54	112
63/954	1/6/54	112
64/954	1/6/54	112
65/954	1/6/54	112
66/954	1/6/54	112
67/954	1/6/54	112
68/954	1/6/54	112
69/954	1/6/54	112
70/954	1/6/54	112
71/954	1/6/54	112
72/954	1/6/54	112
73/954	1/6/54	112
74/954	1/6/54	112
75/954	1/6/54	112
76/954	1/6/54	112
77/954	1/6/54	112
78/954	1/6/54	112
79/954	1/6/54	112
80/954	1/6/54	112
81/954	1/6/54	112
82/954	1/6/54	112
83/954	1/6/54	112
84/954	1/6/54	112
85/954	1/6/54	112
86/954	1/6/54	112
87/954	1/6/54	112
88/954	1/6/54	112
89/954	1/6/54	112
90/954	1/6/54	112
91/954	1/6/54	112
92/954	1/6/54	112
93/954	1/6/54	112
94/954	1/6/54	112
95/954	1/6/54	112
96/954	1/6/54	112
97/954	1/6/54	112
98/954	1/6/54	112
99/954	1/6/54	112
100/954	1/6/54	112

1128 yok

1953 1954

10212 708

12533 648

11296 451

11018 477

572 295

ICALI

1953 1954

10212 708

12533 648

11296 451

11018 477

572 295

Hür SÖZ

GÜNLÜK MÜSTAKİL SAYI 179757

Fiyatı (5)kurus
Günlük abonelik 30 kur
Yıllık abonelik 300 kur
DİKKAT
Talebinizden gazete
huru gazetesini
göndermek üzere
1954 GAZETE İZMİR
27 Mayıs 1954 Pazartesi

DEMOKRASİNİN DİR

SAYIN ADNAN MENDERES AMERİKA'YA GİDİYOR

Amerika'da Türkiye iktisadiyatının uzun vadeli umumi inkişafı meselesi görüşülecek.

Mayısın 31 inde Amerikada bulunacak olan Başbakanımız Harizan ayının ortasına doğru Türkiye'ye dönecektir

(Bayraklılar tebliğ edilmiştir.)
Başbakan Adnan Menderes, Amerika hükümetinin davet icabına Birleşik Amerika Devletleri Başkanı Eisenhower ve diğer yüksek Amerikan resmi şahsiyetlerle iki memleketi müştereken ataklar eden meclisler hakkında görüşmek üzere Amerika'ya resmi bir ziyaret yapacaktır. Kendisi 31 Mayıs Pazartesi günü Washington'a hareket edecek, Harizan'ın 4 inç kadar orada kalacak bir güldür.

Japonyada yapılan güreşlerde Dünya şampiyanı olduk
Tokyoda yapılan Dünya serbest Güreş şampiyonasında Milli takımımız Dünya birincisi olmuştur. Takım tasafine göre Türkiye 36 Puanla Dünya birincisi, Rusya 35 Puanla Dünya ikincisi, İran 24 1/3 puanla Dünya üçüncüsü gelmişlerdir.

Mebuslarımız kamisyonlara ayrıldılar
Ankara Telefonları (Özet) Kocaeli mebusları Meclis vazifelerine başladılar. Mebuslarımız tam bir tesadüf halinde çağrılmaktadırlar. Mebuslarımızdan Sadettin Yalın Dahiliye komisyonuna ve komisyonunda sekreterliğine seçilmiştir. Strazıyla Cemal Tüzün Orman, Nusret Akın Maliye, Ekrem Alican Bütçe, Hamdi Baysal Ticaret, Selim Dincer Adalet Tüzün Güney Anayasa, Kâzım Meriç Milli Savunma, Nusret Onat Adalet, Sefer Göksel Bayındırlık Komisyonlarına ayrılmışlardır.

Kocaelinden Ankaraya akın var
(Ankara Özet)
Kocaelinden birçok kişiler Ankara'ya gelmektedir. Bunların çoğu Mebuslar gelmektedir. Bu arada Kocaelide il ve ilçe karul şeflerinden mürekkep alırsız heyet halinde gelenlerde vardır. Ayrıca Mebuslarımıza kayıtlar halinde ve kalemlere gelmektedirler.

Genel Müdürü: Mustafa Kemal Atatürk
Başbakanlık İktisadi ve Mali Müdürlüğü

Millet vekilleri ve işledikleri suçlar

Yazar: AVUKAT MÜEVVET AKAR SU

Millet vekillerinin vazifelerini yaparken taşıdığı sorumluluk ve kendilerini mevzu Millet Vekilliği vazifelerini ifa etmekte zorlanmaları için Anayasa'da vatandaşlara (Sorumluluk) ve (Dokümanlık - Masumiyet tezihi) kabul edilmiştir. Milletvekillerinin SORUMSUZLUĞU: Meclis içindeki oy ve dışındaki davranışlarıdır. Bu vatandaşlar meclis içindeki davranışlarını, oylarını ve denetimlerini, meclis haricinde de açık vurdular. Bunlar az sayı muhtemelen değildir.

Milletvekillerinin DOKÜMANLILIGINA geçince: Sorumundan gerek ötür, gerek sonra ötürünce suç atılan bir milletvekili meclis kararını imzalamaz ya, gizlenemez, sanki olarak sorguya çekilmez, ve teklif edilmez. (Çinayit sebebiyle suç işli yaktakına hali) bu hükümler dır. Ancak cinayet halinde, yetkili kollu makam bunu benden meclis bildirir.

Ağır cezalı bir cinayetten dolayı yakalanmış hali dışında bir Milletvekilinin sorgulanan, tutulması, yargılanması ancak meclis kararıyla yapılır ve meclis meclisindedir. Burada dikkat edilmesi gereken, meclis kararının suçluluk vasfı değil; Milletvekilini dokümanlık kaldırdığıdır. Komünist hareketin bu hususta nazara alınması zaruridir, hem anayasa hükümleri hem de ceza hukuku kaidelerine nazardır.

Anayasamız, Milletvekilliği maddesi içinde (Zaman zaman yürürlükte kaldırılabilecek) Bu sebeple cezaevi bir vatandaşın Milletvekilliğini kaldırması suç değildir. Bu hükümler gereği diğer suçlar ceza müessesesiyle Milletvekilliği kaldırılabilir yani 4 seneye kadar sürebilir.

Çünkü parantezde mebusların dokümanlık kaldırılması ne şekilde ve hangi makamlar tarafından yapılabilir ve ne şekilde yapılabilir.

YAVUZ

DEMOKRASI YOLUNDA
GÜNLÜK DEMOKRAT GAZETE

15 Temmuz 1947
SAYI 4
KURUCU
YAYINLARI
MÜDÜR

Bağdat Paketi Müslüman Devlet Reisleri bu gün geldiler
Pakistan Reaisicumhuru Iskender Mirze, İran Şehinşahi Majeste Mohammed Rıza Pehlevi ve Irak Kralı Majeste Faysal II parlak bir törenle karşılandılar

Pakistan Reaisicumhuru Küçüksu kasrında, İran Şahi şale Köşkünde, Irak kralı Beylerbeyi sarayında kalacaklar

Okuyucularımıza!

Gazetemizde bir çok yazı ve kısa roman-takip ettiğiniz genç ve kıymetli yazarımız Cavit Tüncan'ın bu kere gazetemiz karacılığı (KILBİK) adlı romanını pek ya-narokümüz sütunlarımızda takip edeceğiz.

Sporumuzun Tarzanı Johnny Weismuller : Johnny Weismuller dünyamızdaki rolleri dolayısıyla daha çok Tarzan olarak tanınan Johnny Weismuller 1920 yıllarında dünya yüzme çevrelerinde bir zamanlar dünya şebest yüzme şampiyonu kazanmıştır. Müsabakalara girdiği zamanlarda bir bir mağlubiyete uğramayan Weismuller üç Olimpiyad şampiyonu kazanmış ve Amerika dahilinde yaptığı müsabakalarda daimi birinci olmuştur. Bu defa dünya Weismullerini temsil ettiği bir zamanlar vedisi hâlâ kırılmamıştır.

(USIS - Foto Servisi)

Istanbul — Şehrimizde bugün ve yarın yapılacak Bağdat Paketi Müslüman Devlet Reisleri toplantısına katılmak üzere, bugün gelecek olan Irak, İran ve Pakistan Devlet Reisleri için, parlak bir karşılama merasimi yapılmıştır. Bu sabah saat 11 de, Irak Kralı II, saat 13 de, Pakistan Reaisicumhuru eksi İhsan İskender Mirza ile İran Şehin Şahi Majeste Mohammed Rıza Pehlevi uçakla şehrimize gelmişlerdir.

Yeşilköy Hava alanında merasimle istikbal edilmiş olan Devlet Reisleri Topkapı Akademi-Atatürk Köprüsü - Şişli'ne; Başoğlu Kaymakamlığı - Tepedönü - Çarşıbaşı - Ortaköy - Döğüş yoluyla tekerlekli araçlarla şehrimize gelmişlerdir. Kral ve Beylerbeyi saat 12.30'da havaalanına gelmişlerdir.

İran Şahi Majeste Rıza Pehlevi Şahi köşkünde, Pakistan Reaisicumhuru Eski İskender Mirza Küçüksu kasrında, Irak Kralı Majeste Faysal II Beylerbeyi sarayında ikamet edeceklerdir.

İstanbul Konferansı ile ilgili şehrimizdeki hazırlıklar tamamlanmıştır. İran Başvekili ve Başvekili yardımcısı geldi

Dost ve kardeş İran Başvekili Dr. M. Nurehî İktidârî beraberinde Başvekili yardımcısı ve İran İhtiyat Üstün Müdürü Tümcen general Timur Bektiyar olduğu halde Pazartesi günü sabah saat 10.30'da İzmir'den bir uçakla Ankara'ya gelmiş ve aynı uçakla 11.30'da İstanbul'a gelmiştir.

Saat 12.45 Yeşilköy Hava alanına inen İran Başvekili, İstanbul Valisi, Protokol Üstün Müdürü şehrimizdeki İran Büyükelçiliği ve Başbakanlık erkânı tarafından karşılanmıştır.

Hilton Oteli'nde kendisiyle görüşen başkan ve temsilcileri, Türkiye'de gelecekteki İran Başvekili İktidârî Şahi iki aydır görme-dim. Kendilerini karşılamak için şehrimize gelen heyet, izah etmiştir.

Istanbul Konferan-

sının, İran Şahının teklifi üzerine toplanması meselesine temas eden gazetecilere ise misafir Başvekili, sadece bilimi göstermekle iktidârî etmiştir.

Mitralyönlü İran

Başvekili İktidârî bir törenle bulunmayacağını söyleyerek, konuşmasına son vermiş ve kendisi İstanbul İran Başvekili ile şehrimizdeki camileri gezmek üzere otelden ayrılmıştır.

Kayseri Tayyare fabrikamız onbin buz delalı yapacak

Kayseri (TBA) — Tayyare Fabrikasının, askeri işlerin yanında hırsız işlerinde yapılacak işlerle ilgili olarak Sana-yi Mülkiyatın halihazırda çalıştığı bir tesisin inşaatına başlanmıştır. Başbakanlık nezdinde, fabrika halkın çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere buz dolabı

bu vasıfalar gibi ev ayağı imal edilecektir. İlk olarak, onbin buz dolabı yapılacak olan tesisin inşaatına 2 bin 500 liradan satışa çıkarılmıştır. Diğer taraftan, bu husus meseleler de iş yollarının üzere toplanmaya geçmiştir.

Almanya'nın Türkiye'den sipariş ettiği mühimmatın birinci partisi hazır

Ankara (TBA) — Federal Almanya Hükümeti tarafından sipariş edilmiş olan 740 milyon marklık mühimmatın birinci partisi tamamlandı. Makina Kurumu Endüstrisi İhtiyatından ikmal edilen bu

mühimmatın istenilen oranda uygun olduğu şehrimizde bulunan Alman ekollerinde denenildiği bildirildi. Nakliyatı için gerekli işlemler tamamlanmış ve birinci parti mühimmatın İstanbul'a gönderilmesi beklenmektedir.

Kısa Söy.

Bayramın son pazarı hararetili geçti

Göçecek maddeleri kadar gizecek maddelerinde de azalış görüldü. Kuru hararetili geçti. Bayramın son pazarı hararetili geçti. Göçecek maddeleri kadar gizecek maddelerinde de azalış görüldü. Kuru hararetili geçti.

Zayıf

İstanbul'da hava sıcaklığı düşüyor. Zayıf hava hakim. Zayıf hava hakim.

İzmitspor Klübü Başkanlığından

İzmitspor Klübü Başkanlığından. İzmitspor Klübü Başkanlığından.

Satılık Ardiye

Satılık Ardiye. Satılık Ardiye.

İzmit Deniz Sathıma Komisyonu Başkanlığından

İzmit Deniz Sathıma Komisyonu Başkanlığından. İzmit Deniz Sathıma Komisyonu Başkanlığından.

Bahattin Yalçın

Bahattin Yalçın. Bahattin Yalçın.

Acele Satılık İlanlar

- 1- Daire tahsis edilmiş. Her hafta 20 m. arazi. 100 m. arazi. 100 m. arazi.
- 2- Çayır arazi. 100 m. arazi. 100 m. arazi.
- 3- Çalınmış mal. 100 m. arazi. 100 m. arazi.
- 4- Şehir içi ve dışı arazi. 100 m. arazi. 100 m. arazi.
- 5- Daire. 100 m. arazi. 100 m. arazi.

Dikkat Dikkat

- 1- Kızılder. 100 m. arazi. 100 m. arazi.
- 2- Çayır. 100 m. arazi. 100 m. arazi.
- 3- Çalınmış mal. 100 m. arazi. 100 m. arazi.

İzmit Deniz Sathıma Komisyonu Başkanlığından

İzmit Deniz Sathıma Komisyonu Başkanlığından. İzmit Deniz Sathıma Komisyonu Başkanlığından.

Satılık Ardiye

Satılık Ardiye. Satılık Ardiye.

İzmit Deniz Sathıma Komisyonu Başkanlığından

İzmit Deniz Sathıma Komisyonu Başkanlığından. İzmit Deniz Sathıma Komisyonu Başkanlığından.

Bahattin Yalçın

Bahattin Yalçın. Bahattin Yalçın.

T.C. ZIRAAT BANKASI

Vadeli vadeli tasarruflar. 1958 ikramiyeye planında. 3.000.000 Lira PARA 3.000.000 Lira Uzun vadeli Kredi vardır.

AZİM Gazete ve Mithan

AZİM Gazete ve Mithan. AZİM Gazete ve Mithan.

Dikkat Dikkat

Dikkat Dikkat. Dikkat Dikkat.

İLAN TARİFESİ

İLAN TARİFESİ. İLAN TARİFESİ.

Hazır İlanlar pazarlığı tabidir

Hazır İlanlar pazarlığı tabidir. DİKKAT: Gazetemize gönderilen yazılar...

Abone tarifesi

Abone tarifesi. 1 Ayık 150 Kurş, 3 Ayık 450 Kurş, 1 Yıllık 1500 Kurş.

AZİM
SİYASAL İSTİKLAL GAZETESİ
Cuma
2 Temmuz 1958
Fiyatı 5 Kurş
ZİRAAT BANKASI
Yeni 4 Sayı 1383

Şehrimizde de bir Kıbrıs mitingi yapılması isteniyor

Kazalar geçlerinin de katılmak istedikleri miting için gerekli müsaadenin verilmesi isteniyor.

Şehrimizin sesinin duyurulması için halkın gösterdiği hassasiyet takdirle karşılanıyor

Yerleşim yerleri ve kazalar geçlerinin de katılmak istedikleri miting için gerekli müsaadenin verilmesi isteniyor.

Tuğla, Kum, Çakıl, Kireç fiyatları yeniden ayarlandı

Vallik bu hususta bir tebliğ neşretti. Tuğla, kum, çakıl, kireç fiyatları yeniden ayarlandı.

Transfer ayı resmen başladı

Şehrimizde bazı mühim transferlerin yapılacağı bildiriyor. Transfer ayı resmen başladı.

İlçelerde gündelik hiçbir hazırlık görülüyor

İlçelerde gündelik hiçbir hazırlık görülüyor. İlçelerde gündelik hiçbir hazırlık görülüyor.

Türk Kadınlar Birliği Başkanlığının teşekkürü

Türk Kadınlar Birliği Başkanlığının teşekkürü. Türk Kadınlar Birliği Başkanlığının teşekkürü.

İzmit Deniz Sathıma Komisyonu Başkanlığından

İzmit Deniz Sathıma Komisyonu Başkanlığından. İzmit Deniz Sathıma Komisyonu Başkanlığından.

Satılık Ardiye

Satılık Ardiye. Satılık Ardiye.

Bahattin Yalçın

Bahattin Yalçın. Bahattin Yalçın.

ÖZGEÇMİŞ

Tuğçe Erdoğan, İlkokul, ortaokul ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2012 yılında Kocaeli Üniversitesi- Tarih bölümünün de başladığı lisans eğitimini 2016 yılında tamamladı. Aynı yıl yine Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tezli tarih programına kabul edildi.

Lisans tezi olarak, “Tanzimat Aydınının Modernleşmeye Katkısı” konusunu çalıştı.

2017 yılında “ Demokrasi Sürecinde Türkiye, 27 Mayıs'tan 12 Mart'a” konulu makalesi Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yayınlandı.

2018 yılında İstanbul Üniversitesinin düzenlemiş olduğu Yakın Dönem Türkiye Sempozyumuna “ Milli Şef Dönemi Dış Politika” bildirisi ile katıldı.